

Landskapet Ålands
Läroplan
för grundskolan

Reviderad senast juni 2015

LANDSKAPET ÅLANDS LÄROPLAN FÖR GRUNDSKOLAN

Ålands landskapsstyrelse har fastställt läroplanen i oktober 1995 (153 Us2-27.10.1995) för att tillämpas i alla grundskolor fr.o.m. höstterminen 1996.

Ålands landskapsregering har reviderat och förtydligat följande avsnitt:

Inläringssyn och pedagogisk miljö	fr.o.m. läsåret 2005-2006 (68 U30-19.11.2004)
Matematik	fr.o.m. läsåret 2005-2006 (75 U30-31.12.2004)
(Hembygdskunskap) Omgivningskunskap	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (73 U30-24.07.2006)
(Samhällslära) Samhällskunskap	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (73 U30-24.07.2006)
Historia	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (73 U30-24.07.2006)
Religionskunskap/ Livsåskådningskunskap	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (74 U30-24.07.2006)
Undervisningsformer och arbetssätt	fr.o.m. läsåret 2009-2010 (27 U30-24.03.2009)
Fysik och kemi	fr.o.m. läsåret 2010-2011 (39 U30-26.05.2009)
Läroplikt och skolgång	och rätt till fr.o.m. läsåret 2007-2008 (9 U30-25.01.2011)
Hälsokunskap	fr.o.m. läsåret 2011-2012 (25 U30-06.04.2011)
Bedömningsanvisningar	fr.o.m. höstterminen 2013
Stöd för lärande och skolgång	fr.o.m. läsåret 2015-2016

INNEHÅLL

SKOLAN OCH SAMHÄLLSUTVECKLINGEN	4
LANDSKAPET ÅLANDS LÄROPLAN FÖR GRUNDSKOLAN	5
* Enhetlighet och likvärdig grund för fortsatt utbildning	5
RIKTLINJER FÖR KOMMUNENS GRUNDSKOLEVERKSAMHET	5

* Undervisningens syfte	6
* Allmänbildning, kunskaper och färdigheter	
* Etiska grundvärderingar och fostrande verksamhet	7
* Inläringssyn och pedagogisk miljö	9
* Undervisningsformer och arbetsätt	10
* Kunskaper i informations- och kommunikationsteknik	11
* Stöd för lärande och skolgång	15
* Föräldrainflytande	22
* Elevinflytande	22
* Lärarkollegiet	23
SKOLANS ARBETSPLAN	23
* Värderingar och verksamhetsidé	24
* Undervisningsarrangemang	24
* Timfördelning	24
* Språkprogram	25
* Elev- och lärarregister	25
UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING	26
ELEVBEDÖMNING	26
*Kunskaper och färdigheter	27
* Ansvar och samarbete	30
* Utvecklingssamtal	30
* Särskild examen	32
LÄROPLIKT OCH RÄTT TILL SKOLGÅNG	33
* Läroplikt som fullgörs hem	34
* Prövning och framsteg	34
* Intyg över fullgjord läroplikt	35
ÄMNESDEL	36
Svenska	
Teckenspråk	
Matematik	
Omgivningskunskap	
Biologi med miljölära	
Geografi	
Fysik	
Kemi	
Hälsokunskap	
Religionskunskap	
Livsåskådningskunskap	
Samhällskunskap	
Historia	
Musik	

Bildkonst
Slöjd
Gymnastik och idrott
Hemkunskap
Engelska (A1)
Finska (A2)
Tyska och franska (A2)
Finska, tyska och franska (B1, B2)

Timfördelning på lågstadiet (åk 1-6)
Timfördelning på högstadiet (åk 7-9)
Timfördelning i grundskolan (åk 1-9)

SKOLAN OCH SAMHÄLLSUTVECKLINGEN

Den tid som barn och ungdomar tillbringar i skolan är en viktig del av deras liv. Då man i en läroplan ska beskriva målsättning och uppgifter för skolans verksamhet måste det ske efter en prövning av vilken roll skolan ska ha i förhållande till den allmänna samhällsutvecklingen.

Familjestrukturen i samhället har förändrats. Andelen ensamföräldrar har ökat och olika samboendeförhållanden är vanliga. Många barn lever i familjer med styvföräldrar och halvsyskon. Kvinnor förvärvsarbetar i nästan lika stor utsträckning som män. Redan före skolåldern har barn alltså *mött ett stort antal människor, intryck och budskap.*

De unga uppfattas som köpstarka konsumenter och uppmärksammas livligt av

underhållningsindustrin, medier och reklam. Många kan ha erfarenheter av våld, råhet och droger och kriminaliteten tenderar att öka i de lägre åldersgrupperna.

Samtidigt som dagens unga är bättre orienterade om omvärlden och mer beresta än förr ställs nya och högre krav på barn och vuxna i allmänhet och skolan i synnerhet. Undersökningar pekar på att en egen familj, goda vänner, en stabil tillvaro och andra kvalitativa livsmål i dag hamnar högre i ungdomarnas framtidsdrömmar än tidigare. Utvecklingen visar att *den sociala kompetensen* blir allt viktigare och detta tydliggör hemmens och skolans fostrande uppgift.

Kunskapsmängden ökar och förändras ofantligt snabbt. Nya rön om miljöeffekter, teknologiska förändringar och medicinska upptäckter tvingar fram ständiga *revideringar och kompletteringar* av den mänskliga kunskapen. Att känna till källorna och kritiskt bedöma riktigheten i kunskaperna, att kunna tillämpa dem när det gäller att lösa problem och utföra praktiska uppgifter betonas i dag allt mer. Förmåga att utnyttja ny teknik, arbeta självständigt, vara företagsam, ta ansvar och samarbeta är en förutsättning för god framgång i både studielivet och arbetslivet.

Internationaliseringen och europafrågorna tillför vår kultur *nya utmanande element*. Goda språkkunskaper krävs av såväl den som vill verka i sitt hemland som av den som vill studera och arbeta utanför det egna språkområdet.

Frågan om det är möjligt att anpassa arbetet i skolan till alla förändringar i samhället uppstår. Vad ska skolan lära ut och vad ska den avstå från? Ger skolan kunskaper är av betydelse för framtiden? Vilka är de tidlösa kunskaperna? Blir det bestående kulturarvet i form av historia, konst och litteratur viktigt i en föränderlig värld? Har förmågan att kommunicera i tal och skrift på det egna språket och på främmande språk ett växande värde oavsett tekniska och samhällsliga förändringar?

LANDSKAPET ÅLANDS LÄROPLAN FÖR GRUNDSKOLAN

Landskapet Ålands läroplan för grundskolan företräder en *positiv människosyn* enligt vilken barn och unga är kunskapssökande, nyfikna och sociala människor som i grunden är motiverade. Uppläggningsen utgår från en tilltro till *lärarnas pedagogiska kompetens* och *de lokala beslutsfattarnas utbildningspolitiska vilja och förmåga* att utveckla det praktiska skolarbetet. Den utökade finansiella självbestämmanderätten ger kommunerna möjlighet att inom läroplanens gränser rätt fritt utveckla sin skolpolitik.

***** Enhetlighet och likvärdig grund för fortsatt utbildning**

För att uppnå en *landskapsomfattande enhetlighet* och för att garantera att alla läropliktiga elever ska få en likvärdig allmänbildande grund ger landskapsstyrelsen i stöd av grundskolelagen ut en läroplan för den åländska grundskolan. Den *kompletterar och konkretiserar den övergripande målsättning för skolan som den nya*

lagen anger. Den ska ses som det viktigaste redskapet i strävan att nå de mål som samhället uppställer för grundskolans undervisning och fostran. Den uttrycker sådana krav som samhället har på skolan och sådana förväntningar som föräldrar och elever ställer på skolan. Den ger dessutom uttryck för de förhoppningar som skolan ställer på eleverna.

Den åländska skolan strävar till att ge eleverna den trygghet som följer av delaktighet i det nordiska rättssamfundets samhällsbild och den kultur, etik, livsåskådning och människosyn som det västerländska samhället av tradition är baserat på.

RIKTLINJER FÖR KOMMUNENS GRUNDSKOLE- VERKSAMHET

I landskapet Ålands läroplan för grundskolan anges *riktlinjer* för kommunernas skolverksamhet. De är *allmänt formulerade* i avsikt att man *inom kommunen* ska ha möjlighet att ange en mer detaljerad färdriktning för ansvarsfördelning för verksamheten. Riktlinjerna utgör den bas som man ska utgå ifrån då man på det kommunala planet planerar och förverkligar undervisningsarbetet i grundskolorna. I överensstämmelse med de allmänna principerna om kommunalt självbestämmande inskränks således den tidigare bindande normgivningen från landskapets sida i viss mån.

Grundskolans verksamhet ska vara *öppen mot omvärlden*. Skolan ska bedriva ett positivt och *förtroendefullt utvecklingsarbete* tillsammans med *föräldrarna och övriga invånare* i kommunen och därmed verka för att vara en tillgång för bygdens kultur. Skolan ska upprätthålla ett kontinuerligt samarbete även med *barnomsorgen och det organiserade socialvårds- och ungdomsarbetet*.

Vad gäller strukturen och innehållet för skolans undervisning och fostran ska skolorna kontinuerligt samarbeta med *skolans övriga intressenter*, till exempel *andra kommuner och kommunalförbund, de yrkesutbildande skolorna och arbetslivet*.

***** Undervisningens syfte**

Oberoende av kön eller sociala och ekonomiska förhållanden ska alla barn ha *lika tillgång till grundskoleundervisning* och därefter *ha möjlighet till fortsatta studier*.

Grundskolans uppgift är att hjälpa eleverna att *utveckla sådana kunskaper och färdigheter* som behöver för att utvecklas harmoniskt och allsidigt och har nytta av oberoende av sina fortsatta studier eller sina kommande yrken.

Skolan ska hjälpa eleverna att *strukturera och sortera* den kunskap och de

färdigheter som de i allt större utsträckning inhämtar utanför skolan. Mot bakgrunden av att eleverna ska förberedas för ett framtida samhälle är grundskolans i särklass viktigaste uppgift att ge eleverna *självförtroende att möta och behärska förändringar* och ge dem beredskap för ett *livslångt lärande*.

Elevernas *intellektuella, praktiska, fysiska och konstnärliga anlag* måste få utvecklas allsidigt i grundskolan. Det är viktigt att i undervisningen uppmärksamma de olika former som kunskap, som de olika läroämnena inrymmer, d.v.s. *faktakunskap, förståelse, färdighet och förtrogenhet*.

Skolarbetet ska vara stimulerande både för de elever som är speciellt begåvade och för dem som har inlärningshinder. Skolan ska verka för att *flickor och pojkar* får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen. Skolan måste medvetet sträva till att *varje elev når en optimal personlig utveckling* och att eleverna upplever att deras kunskaper och färdigheter växer. Därför måste undervisningen *bli mera individuell och valfriheten utökas*.

Då det är pedagogiskt möjligt och ändamålsenligt ska *elever med fysiska eller psykiska handikapp* integreras i den vanliga undervisningen. Ökade kunskaper om olika handikapp är en förutsättning för en framgångsrik integrering.

***** Allmänbildning, kunskaper och färdigheter**

Grundskolan ska ge allmänbildande kunskaper och färdigheter. Med allmänbildning avses en allsidig kunskap som rör och förklarar människan, samhället och naturen. Allmänbildning omfattar såväl *teknisk och naturvetenskaplig* som *humanistisk och samhällsvetenskaplig* kunskap. Till allmänbildning hör även *etisk och estetisk lyhördhet, ett utvecklat känsloliv* och förmåga att *åskådliggöra olika företeelser och granska frågor* ur olika synvinklar.

Allmänbildning är insikt om individens ansvar för sig själv, sina medmänniskor och miljön. Allmänbildning innebär kunskaper, färdigheter och värderingar som samhällsmedlemmarna behöver för att förstå varandra. *Hög allmänbildning* utgör med andra ord en viktig grund för bl.a. yrkesstudier och framgång i arbetslivet.

De kunskaper och färdigheter som grundskolan ska hjälpa eleverna att utveckla ska i första hand vara *kvalitativt goda och meningsfulla*. De grundläggande studiefärdigheterna ska omfatta förmåga att *uttrycka sig i tal och skrift, att använda och förstå matematik* samt färdigheter i minst ett *främmande språk*. *Religions- och livsåskådningskunskap* och ämnen som tränar olika *estetiska uttrycksformer* ska även ha hög prioritet i grundskolan.

Inom den *samhällsorienterande undervisningen* ska eleverna få en bild av vårt kulturarv och den referensram som ger människorna förutsättningar att aktivt kunna delta i samhällslivet och hävda sina rättigheter och förstå sina skyldigheter. För att utveckla en förståelse och ett gemensamt ansvar för vår värld och dess miljö och

natur måste eleverna även få insikter i naturorienterande ämnen.

Den tekniska utvecklingen förutsätter att samhällsmedlemmarna har *tekniska insikter och tekniskt kunnande*. Redan i grundskolan ska eleverna därför oberoende av kön ha möjlighet att bekanta sig med teknik och lära sig att förstå och använda teknologi.

Elevernas kunskaper och färdigheter måste utvecklas och bli redskap för att möta aktuella och framtida frågeställningar och problem. *Saklighet och allsidighet i undervisningen* förutsätter att samhället inte framställs som konfliktlöst. Eleverna måste få klart för sig att människor lever i olika ekonomiska, sociala, kulturella och politiska förhållanden och att motsättningar därför kan förekomma både på det lokala, nationella och internationella planet.

***** Etiska grundvärderingar och fostrande verksamhet**

Grundskolan har en viktig uppgift att *hävda de värden och normer* som vårt samhällsliv och vår skolverksamhet vilar på, det vill säga principerna om personligt ansvar, samverkan och likaberättigande, sanning och rätt, tolerans, jämställdhet mellan kvinnor och män samt hänsyn till miljön. Dessa *grundläggande etiska värden* är inte givna eller självklara för alla utan de måste diskuteras och utvecklas tillsammans med nya generationer.

Undervisningen samt lärarnas värderingar och attityder skapar förutom visioner moral och kunnande som eleverna behöver även senare i livet. Därför måste man i skolan omsorgsfullt och gemensamt analysera på vilket sätt man för närvarande kan försöka tillgodose alla människors grundläggande behov utan att kommande generationers möjligheter äventyras.

Etiska frågeställningar ska behandlas i undervisningen för att hjälpa eleverna att utveckla *personliga ställningstaganden*. Skolan ska sträva till att varje elev lämnar skolan med bibehållen *individualitet* och med respekt för dessa egenskaper hos andra människor.

Skolan ska sträva till att tillsammans med hemmen fostra eleverna till *ansvarskännande människor med förmåga att samarbeta och lösa konflikter* samt hjälpa eleverna att utveckla sunda intressen och levnadsvanor. Elevernas inneboende motivation och *företagsamhet, uppfinningsriktighet* och *kreativitet* ska stödjas och uppmuntras.

Undervisningen och skolmiljön måste utvecklas så att *varje individ känner sig trygg*, blir accepterad, tar ansvar, får stöd och vägledning samt kan byta tankar och konstruktiv kritik med andra. Skolan ska tillsammans med elever och föräldrar sätta klara gränser för vad som är tillåtet respektive förbjudet beteende. Inom skolsamfundet måste man tydliggöra vad som är rätt och vad som är fel. Vad gäller t.ex. *trafikfostran* är syftet att eleverna ska lära sig ta ansvar för sin egen och andras säkerhet som fotgängare, passagerare och förare.

Verksamheten i skolan ska hjälpa eleverna att utveckla en god förmåga att leva tillsammans med andra människor och hjälpa dem att utveckla en förståelse för *familjens betydelse* för det egna jaget och samhället. Eleverna ska inom skolans *samlevnadsfostran* lära sig se att det finns familjer av olika slag, både i fråga om struktur och kulturell bakgrund. De ska få analysera sina värderingar och känslor vad gäller goda relationer, vänskap, kärlek och sex och livskvalitet i övrigt.

Eleverna ska regelbundet ges tillfälle att ta ställning till moraliska problem och normkonflikter vad gäller barnskydd, vård och förmynderskap, ungdomsbrottslighet, alkohol- och drogmissbruk, spel och lekar, allemansrätt och övriga frågor som berör miljövard. De ska också få bearbeta och ta ställning till frågor som anknyter till *den fysiska och mentala hälsan* och *sunda levnadsvanor*.

Inom ramen för miljöundervisningen måste man i skolan komma fram till gemensamma *principer för en hållbar utveckling* både med hänsyn till människan och naturen och till människan och kulturmiljön. Skolans *miljöfostran* ska hjälpa eleverna att inse att människors val av produkter påverkar livsmiljön och världens resurser i stort. Eleverna ska lära sig att kritiskt bedöma de faktorer som styr konsumtionsbeteendet. De bör lära sig förstå sambandet mellan konsumtion och produktion vad gäller såväl den privata konsumtionen som den totala samhällsekonomin.

I syfte att utveckla elevernas förutsättningar att bli kunniga och ansvarsfulla *konsumenter* måste de i olika sammanhang få rikligt med tid att kritiskt analysera och ta ställning till det utbud på budskap, information och reklam som framförs i olika medier. Eleverna ska därutöver ges saklig information om produkter och varor, hur de ska skötas och repareras, hur man gör sig av med dem samt hur man ordnar eller köper olika former av samhällsservice. Fostran till *ett sunt ekonomiskt tänkande* ska utgöra en betydelsefull del av all undervisning.

Den åländska skolan ska försöka ge eleverna insikter om att de som individer är en del av ett örike, vars invånare förenas av en gemensam kulturtradition och den livsmiljö som ett självstyrt landskap utgör. Eleverna ska fostras till att känna ansvar för att bevara och utveckla *den åländska självstyrelsen, demilitariseringen, det svenska språket och samhörigheten med de övriga nordiska länderna samt att respektera andra befolknings- och språkgrupper*. Skolan måste därför regelbundet lyfta fram frågor om vår egen identitet och våra kulturtraditioner i förhållande till den *internationella kulturella mångfalden*.

***** Inlärningsyn och pedagogisk miljö**

Grunderna för grundskolans läroplan bygger på en inlärningsyn som ser lärandet som en individuell och social process under vilken kunskaper och färdigheter byggs upp och förändras. Samtidigt tar eleverna intryck av den omgivande kulturen. Lärandet handlar om att inhämta ny kunskap och lära sig nya färdigheter och att tillägna sig inlärningsmetoder och arbetsätt som redskap för ett livslångt lärande.

Lärandet ska vara en aktiv och målinriktad process där eleverna, utgående från sina tidigare kunskapsstrukturer och sin motivation, behandlar och tolkar den information och det material de får del av.

Skolan ska skapa sådana mångsidiga inlärningsmiljöer där eleverna kan ställa upp egna mål och ges möjlighet att hitta arbetsätt som passar deras personliga inlärningsstil. Detta förutsätter att handledningen i anslutning till elevens studier är effektiv och kontinuerlig. Varje lärare har som uppgift att i sin undervisning ge denna handledning, d.v.s. stödja elevens personliga tillväxt och utveckling - från och med skolstarten i årskurs ett och tills läroplikten har upphört.

Till den *fysiska pedagogiska miljön* hör byggnader och lokaler, den omgivande miljön och naturen, undervisnings- och arbetsmaterial, läromedel och bibliotekstjänster samt datorer och annan medieteknik.

Det är alltså viktigt att inte endast undervisningen är god och tidsenlig utan att även de utrymmen där undervisning ges är ändamålsenliga och funktionella, vilket bland annat innebär att skolan ska ha tillgång

till ett bibliotek. Den pedagogiska miljön ska även vara estetiskt tilltalande.

I anslutning till skolan ska finnas ett tillräckligt område för skolans verksamhet utomhus, till exempel för olika idrottsutövningar och konstaktiviteter.

Den *psykiska och sociala lärmiljön* i skolan påverkas dels av kognitiva och emotionella faktorer hos den enskilda eleven och dels av faktorer som är förknippade med interaktion och mänskliga relationer.

Lärmiljön ska stöda elevernas tillväxt och lärande. Den ska fysiskt, psykiskt och socialt vara trygg, lugn och uppmuntrande och stöda elevernas hälsa.

Genom att bjuda på intressanta utmaningar och problem ska den pedagogiska miljön stöda elevernas inlärningsmotivation och nyfikenhet samt främja deras aktivitet och kreativitet. Lärmiljön ska erbjuda estetiska erfarenheter och upplevelser av olika konstformer. Den ska ge eleverna färdigheter att på varierande sätt uttrycka sig kreativt, muntligt och skriftligt.

Den pedagogiska miljön ska uppmuntra eleverna till att arbeta såväl självständigt som i grupp. Miljön ska stöda en växelverkan och dialog mellan läraren och eleven och mellan eleverna. Ansvar för att upprätthålla en sådan atmosfär ligger såväl på läraren som på eleven.

Undervisningsformer och arbetssätt

Varje skola ska själv utforma sin undervisning och sina arbetssätt. Vid planeringen av arbetssätten och inlärningsmiljön ska hänsyn tas till elevernas kognitiva, emotionella, sociala och fysiska mognad och förutsättningar.

Arbetssätten ska knyta an till elevernas tidigare kunskaper, erfarenheter och intressen. Med dessa utgångspunkter ska elevernas kunskapssökande ledas in på väsentliga områden och deras kunskaper och perspektiv successivt utvidgas och fördjupas. I takt med elevernas ålder och utveckling ska lärarna tillsammans med eleverna bestämma hur undervisningen ska organiseras och genomföras. Med hänsyn till läroämnenas olika karaktär och olika fysiska utvecklingsskeden för flickor och pojkar, ska undervisningen ordnas som samundervisning eller särundervisning.

De första åren i skolan utgör en viktig grund för barnens fortsatta motoriska, intellektuella och sociala utveckling. Då ska eleverna få lära sig vissa grundläggande saker och bygga upp en tillit till sin egen förmåga att lära. Då ska barnens nyfikenhet tas till vara och lusten att lära stimuleras. Bilder och berättelser liksom diskussioner, övningar och praktiska tillämpningar måste få stor plats även senare i

undervisningen, då organiseringen av lärostoffet i termer av olika ämnen kan vara ändamålsenlig.

Läraren ska sträva till att välja sådana undervisningsformer och arbetssätt att alla elever får uppleva att de lyckas väl i sitt skolarbete och att de lär sig på ett insiktsfullt och självständigt sätt. Arbetsmetoder som förenar olika läroämnen och som bedrivs i nära anknytning till lokal-samhället och naturen ska vara centrala delar av skolarbetet. Ämnesövergripande temastudier ska vara en del av skolans undervisning såväl på lågstadiet som högstadiet.

Hemuppgifter ska användas för att ge eleverna möjlighet att repetera och befästa sina kunskaper och färdigheter. De måste också få träning i att kritiskt granska fakta, delta i olika grupparbeten, organisera redovisningar och utställningar samt ta ansvar för kamrater som behöver hjälp. Eleverna ska varje dag få träna sin verbala uttrycksförmåga och samtidigt få möjlighet att uttrycka sig på annat sätt, till exempel genom musik, bild och drama.

Läraren ska även välja undervisningsmateriel. Läroböckerna, som oftast utgjort ett slags ryggrad i lärarens arbete kan kompletteras av andra slag av läromedel samlade och sammanställda av läraren själv eller av läraren och eleverna gemensamt.

Skolbiblioteket ska tillhandahålla kunskapskällor, i såväl tryckt som elektronisk form, som komplement till läromedlen och för att ge eleverna kunskap att söka fram, jämföra och värdera information. I ett undersökande arbetssätt blir biblioteket en integrerad del av undervisningen inom de olika läroämnena.

Kunskaper i informations- och kommunikationsteknik (IKT)

IKT och digital kompetens är en viktig grund för elevernas lärande och kunskapsutveckling. Skolan har ansvar för att alla barn och ungdomar, även barn i behov av särskilt stöd, ges lika möjligheter till att fungera i en digital vardag.

Digital kompetens är färdigheter, kunskap, kreativitet och förhållningssätt som behövs för att kunna nyttja digitala medier vid inläring och kommunikation samt ta aktivt del av kunskapsamhället såväl i fortsatta studier som i ett framtida arbetsliv.

Användandet av en gemensam lärplattform möjliggör varierande undervisning och är ett av verktygen för att utveckla elevernas digitala kompetens. Lärplattformen underlättar skolans verksamhet genom att erbjuda verktyg för information, kommunikation och samarbete inom skolan, mellan skolor samt mellan skolan och vårdnadshavarna. En plattform integrerar kommunikations- och samarbetsverktyg med digitala läromedel (lärresurser) och skapar därmed nya former av lärmiljöer samt ger administrativa fördelar.

Eleverna ska ges adekvat undervisning i att använda digitala resurser och verktyg.

Eleverna ska få lära sig använda datorer och andra verktyg på ett rationellt och ergonomiskt riktigt sätt. De ska lära sig effektiv fingersättning och få sakkunnig handledning i hälsofrämjande arbetsvanor.

Undervisningen ska integreras i skolans olika läroämnen och ämnesshelheter. Särskild vikt ska läggas vid skolans etiska grundvärderingar och regler för säkerhet och copyright.

Skolorna ska i sin arbetsplan beskriva hur undervisningen ordnas i syfte att eleverna når avsedda mål. Nedan följer en beskrivning av målsättningen årskursvis.

Årskurs 4

Allmän datorhantering

Kan starta datorn, logga in, logga ut och stänga av

Kan namnge och spara en fil i en bestämd mapp

Kan använda tangentbordet, förutom bokstäver och siffror även backstegs-, delete-mellanslags-, enter- och shifttangenter

Kan grunderna i fingersättning

Kan starta och avsluta ett namngivet eller flera namngivna program

Kan minimera/maximera ett fönster

Kan växla mellan program på aktivitetsfältet

Kan använda rullningslisterna i fönster

Kan öppna en namngiven fil inifrån ett program

Kan skriva ut ett dokument

Kan skapa en ny mapp och namnge denna

Kan välja skrivare ifall det finns flera valbara

Kan söka efter filer

Kan radera en fil

Kan använda rätt terminologi

Kan flytta överlappande fönster i bildskärmen

Kan se skillnad mellan aktivt och inaktivt fönster

Kan kopiera/flytta filer från en enhet till en annan

Kan arbeta med snabbmenyn "bakom högra musknappen"

Kan använda undervisningsprogram

Ordbehandling

Kan skriva, markera och radera text

Kan ändra teckensnitt och teckenstorlek

Kan framhäva enskilda ord med fet/kursiv/understruken stil

Kan justera text enl. vänster, höger, centrera

Kan kopiera/klippa ut/klippla in text

Kan ångra

Kan infoga och placera bilder

Årskurs 6

Allmän datorhantering

Kan söka och hitta filer

Kan byta namn på en redan befintlig fil

Kan ändra utskriftsformat

Kan växla mellan olika fönster inom samma program

Kan stänga fönster (utan att stänga programmet)

Fördjupad kunskap angående tangentbordet och fingersättning (t.ex. tangentbordskommandon)

Ordbehandling

Kan justera dokumentmarginaler

Kan olika sätt att markera text

Kan använda rättstavningskontroll

Kan använda tabbfunktionen

Bildbehandling

Kan spara en bild i olika filformat

Kan beskära en bild

Kan formatera bild

Kan infoga bild från olika media

Presentation

Kan göra enkla bildspel med text och bild

IKT

Kan öppna en internetsida när adressen är given

Kan kopiera text och bild från en webbsida/ett dokument

Kan göra enkla sökningar på internet

Kan kommunicera med hjälp av IKT

Årskurs 9

Ordbehandling

Kan skapa punktlistor

Kan skapa sidnumrering

Kan skapa rubriknivåer

Kan ändra radavstånd i en text

Kan infoga och formatera tabell

Kan använda sig av dokumentmallar

Presentation

Kan göra presentationer med text, bild, ljud och animeringar

Kalkyl

Kan använda enkla formler
Kan skapa enkla diagram
Kan mata in värden

IKT

Kan göra avancerade sökningar på internet
Har grundläggande kännedom om källkritik
Har kännedom om olika säkerhetsnivåer

***** Stöd för lärande och skolgång**

Stödet för lärande och skolgång innefattar både lösningar för skolan som helhet och för enskilda elever i behov av stöd. Varje elev i grundskolan har rätt till adekvat handledning och stöd. Eleven ska få tillräckligt stöd genast när behovet uppstår och det är därför viktigt att redan i ett tidigt skede identifiera svårigheter och andra faktorer, både tillfälliga och långvariga, som kan hindra och försvåra skolgång och lärande. Skolans ledning har ett särskilt ansvar för att stödåtgärderna organiseras, utvecklas och struktureras på ett sådant sätt att ansvarsfördelningen¹ är tydlig för lärarkollegiet och andra berörda.

Skolan ska, med tanke på fortsatta studier och arbetsliv, ägna särskild uppmärksamhet åt sina elever i behov av särskilt stöd. Skolans huvudman ska reservera tillräckliga medel för att säkerställa att skolan har nödvändiga *resurser* och att personalen har goda *kunskaper* om de vanligaste förekommande svårigheterna och hindren.

Ett avgångsbetyg från grundskolan med godkända läroämnena är en signal till mottagande skola att grundskolans kunskaper har inhämtats och att eleven har förutsättningar att klara en vidareutbildning.

Elever som på grund av handikapp inte kan få sin undervisning i den nioåriga grundskolan omfattas av förlängd läroplikt².

Riktlinjer och arbetsupplägg

Skolan ska bygga vidare på förundervisningens erfarenheter av de stödåtgärder som ordnats där. Särskild uppmärksamhet ska ges de barn som i barnomsorgen fått specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd. Närmare anvisningar om hur detta ska genomföras finns i förundervisningens läroplan³

Det centrala är att så tidigt som möjligt upptäcka de elever som är i behov av stöd. För att inledningsvis definiera graden av oro kan skolan använda sig av dokumentet

---

¹ Bilaga 1, Modell för ansvarsfördelning

² Grundskolelag (1995:18) 21§

³ Grunderna för förundervisningen för barnomsorgen i landskapet Åland

Orons gråzoner (bilaga⁴). Därefter ska skolan utreda enskilda elevers behov och vidta lämpliga stödåtgärder. Vårdnadshavaren, eller eleven själv, ska också kunna väcka frågan om behov av stöd och handledning. Under avsnitten om de olika stödformerna ges närmare anvisningar om ansvarsområden, åtgärdprogram och andra planer. Alla stödåtgärder sker, om uppenbara hinder inte föreligger, i samråd med elev, vårdnadshavare och sakkunniga. När åtgärdsprogram samt andra planer skrivs ska skolan lägga särskild vikt på ett gott samarbete med elevens vårdnadshavare.

I de fall att svårigheterna i första hand inte är kognitiva ska skolan överväga sådana flexibla arrangemang som kan vara till fördel för eleven. Sådana arrangemang kan vara särskilt lämpliga för elever som t.ex. har sociala eller psykiska funktionshinder, som underpresterar eller saknar motivation och som i förlängningen riskerar avbrott i studierna vilket senare kan leda till svårigheter att få en fortsatt utbildning och ett yrke. Flexibiliteten kan innebära att undervisningen ordnas i en mindre grupp, på en arbetsplats eller i andra liknande inlärningsmiljöer som i tillräcklig grad beaktar elevens situation. Vid behov utnyttjas ett yrkesövergripande samarbete och tillräckliga stöd- och rådgivningstjänster. Skolans huvudman ska besluta om dessa arrangemang och ordna undervisningen enligt vad som beskrivits i arbetsplanen.

Stödet för elevens lärande och skolgång ordnas på tre olika nivåer - som *allmänpedagogiskt*, som *specialpedagogiskt* eller som *mångprofessionellt stöd*. Stödbehovet ska regelbundet följas upp och vid behov anpassas genom att stödet ökas eller minskas. Stödet ges i huvudsak i elevens egentliga undervisningsgrupp.

Då elevens behov av stödåtgärder blir mera kontinuerligt och mångsidigt ansvarar den lärare⁵ som i huvudsak har hand om elevens undervisning för att stödåtgärderna kartläggs och förs till skolans elevvårdsgrupp (EVG) för bedömning och utvärdering. Skolledaren har ett särskilt ansvar för att elevvårdsgruppens verksamhet kontinuerligt följs upp och utvecklas så att elevernas behov av inläring och utveckling främjas optimalt. Skolledaren ansvarar även för att tillräckligt goda och säkra rutiner för dokumentation upprättas och följs.

Specialläraren fungerar inledningsvis som handledare för differentierade och individuella åtgärder inom det allmänpedagogiska stödet. När det allmänpedagogiska stödet konstaterats vara otillräckligt initierar ansvarig lärare en pedagogisk bedömning. Specialläraren tar vid behov och i ett senare skede initiativ till eventuella pedagogiska utredningar och svarar för att ytterligare utredningar och bedömningar görs.

---

⁴ Bilaga 2 *Orons gråzoner* - verktyg för att beskriva graden av oro och behovet av åtgärder

⁵ Den lärare som ansvarar för elevens huvudsakliga undervisning eller samordningen av densamma, t.ex. klasslärare eller klassföreståndare.

Syfte

Syftet med tre olika stödnivåer är att säkra och stärka elevens rätt till systematiska och tidiga, förebyggande åtgärder på en för eleven adekvat nivå. Varje elev har under hela sin grundskoletid, jämsides med den läroplansenliga undervisningen och genast när behovet uppstår, rätt till stöd och handledning för både sitt lärande och sin skolgång. Stödet kan vara mera eller mindre omfattande och kan över tid vara antingen tillfälligt eller mera långvarigt. Eleven kan även behöva flera olika former av stödåtgärder samtidigt.

1. Allmänpedagogiskt stöd

Det allmänpedagogiska stödet riktar sig till alla elever som *tillfälligt* behöver stöd för sitt lärande och sin skolgång. Detta stöd ska vara en del av skolans dagliga undervisning och handledning och genomförs bland annat så att undervisningen differentieras och individualiseras. Då eleven tillfälligt, exempelvis på grund av sjukfrånvaro eller tillfälliga svårigheter, blivit efter i undervisningen ska skolan erbjuda stödundervisning.

Ansvarig lärare tar i allmänhet initiativ till stödundervisningen och informerar elev och vårdnadshavare. Handledning kan vid behov ges av speciallärare och vid behov konsulteras övriga sakkunniga⁶ kring eleven. Innan en elev bedöms med svaga vitsord ska eleven ha erbjudits stödundervisning.

Skolan ska ha goda och säkra rutiner för att dokumentera och följa upp det stöd som erbjudits enskilda elever. Ett åtgärdsprogram ska finnas senast då eleven har flyttats över till det specialpedagogiska stödet men skolan kan redan nu, om man finner det lämpligt, upprätta ett sådant program.

När skolan konstaterat att enbart stödundervisning inte är en tillräcklig stödåtgärd ska skolan utvärdera elevens situation och därefter avgöra vilka ytterligare stödåtgärder som kan vara adekvata för eleven i fråga.

Om vidtagna åtgärder⁷ inom det allmänpedagogiska stödet upplevs som otillräckliga ska den lärare⁵ som i huvudsak ansvarar för elevens undervisning ta initiativ till en *pedagogisk bedömning*⁸. Denna bedömning behandlas av elevvårdsgruppen och är ett underlag för skolledningens beslut om fortsatta åtgärder. Om skolledningen bedömer att de allmänpedagogiska stödåtgärderna inte är tillräckliga, tas ett beslut om ordnande av specialpedagogiskt stöd.

---

⁶ Elevhandledare, skolkurator och - psykolog, skolhälsovårdare eller annan liknande resurs

⁷ Bilaga 3, mall för kartläggning av åtgärder som genomförts i det allmänpedagogiska stödet

⁸ Bilaga 4, mall för pedagogisk bedömning

2. Specialpedagogiskt stöd

Det specialpedagogiska stödet ordnas då det allmänpedagogiska stödet konstaterats vara otillräckligt, då elevens behov av stöd inte längre kan anses vara tillfälligt utan *regelbundet* och då situationen kräver flera, samtidiga stödåtgärder. Vid behov använder sig skolan även av t.ex. social- och hälsovårdens tjänster.

Beslut om specialpedagogiskt stöd fattas av skolledaren efter att en pedagogisk bedömning har gjorts av elevens situation och bedömningen har behandlats i den grupp (EVG) som svarar för skolans yrkesövergripande samarbete kring elevvården. Det allmänpedagogiska stöd som konstaterats ge effekt fortsätter och kompletteras med annat stöd som ges vid sidan av den allmänna undervisningen. Stödformer och arrangemang som inte ger önskad eller tillräcklig effekt avslutas.

Det specialpedagogiska stödet planeras som en helhet för eleven och är till sin karaktär mera omfattande och långsiktigt än det allmänpedagogiska stödet. Alla stödinsatser, förutom specialundervisning på heltid, kan användas. De sammantagna insatserna ska syfta till att stödja elevens inläring, skolgång och utveckling och motverka att problemen riskerar att öka och bli mera komplexa.

Alla lärare kring eleven ska kontinuerligt samarbeta för att stödja elevens framsteg och utveckling. Metoder och material anpassas i ännu högre grad till elevens individuella behov. Eleven följer fortsättningsvis den allmänna läroplanen.

I detta skede ska ansvarig lärare, i samråd med specialläraren, upprätta ett åtgärdsprogram⁹ och eleven undervisas enligt detta parallellt med att den allmänna läroplanen följs. Alla lärare kring elevens undervisning ska känna till åtgärdsprogrammets innehåll och planera, vid behov med handledning av speciallärare och andra sakkunniga, elevens undervisning enligt detta program. Åtgärdsprogrammet bygger på den samlade information och erfarenhet samt de utvärderingar som skolan har. Programmet upprättas i samråd med elev, vårdnadshavare samt berörda lärare och utvärderas och uppdateras vid behov, dock minst en gång per termin.

När en elev, trots att allmän- och specialpedagogiskt stöd har ordnats, riskerar att inte nå målen för grundskolans allmänundervisning ska specialläraren ta initiativ till en *pedagogisk utredning*¹⁰. Utgående från utredningen kan skolan, om den finner det lämpligt, ta fram ett *utkast* till individuell plan (IP)¹¹ som framläggs elevvårdsgruppen vilken i tillämpliga delar även kan komplettera och justera planen. Syftet med detta utkast är bl.a. att konkretisera för eleven och dennes vårdnadshavare vad olika anpassningar och en överföring till ett mångprofessionellt stöd kan innebära.

---

⁹ Bilaga 5, mall för åtgärdsprogram

¹⁰ Bilaga 6, mall för pedagogisk utredning då man överväger mångprofessionellt stöd

¹¹ Bilaga 7, mall för individuell plan (IP)

3. Mångprofessionellt stöd

Med den pedagogiska utredningen och ett eventuellt utkast till den individuella planen som grund fattar skoldirektör, bildningschef eller motsvarande ett förvaltningsbeslut om mångprofessionellt stöd. Ärendet bereds och föredras av skolans rektor. Innan beslutet ska elev, vårdnadshavare eller dennes lagliga företrädare samt eventuellt andra sakkunniga höras. Elevens vårdnadshavare ska tillräckligt tidigt få information om de olika alternativen och om förutsättningarna för fortsatta studier på gymnasialstadiet. Beslut om överföring utan vårdnadshavarens samtycke handläggs av ansvarig nämnd eller motsvarande organ.¹²

Den individuella planen (IP) färdigställs då den lärare som ansvarar för undervisningen, dock senast två månader efter beslut om överföring till mångprofessionellt stöd, har fått tillräckliga kunskaper om elevens styrkor, svagheter och behov. Om inte uppenbara hinder föreligger ska planen utarbetas i samråd med elev och vårdnadshavare. Den individuella planen (IP) utvärderas vid behov, dock minst en gång per läsår. Beslutet om mångprofessionellt stöd granskas då behovet föreligger och alltid efter årskurserna 2 och 6.

I det mångprofessionella stödet kan en eller flera enskilda lärokurser anpassas individuellt så att de motsvarar elevens förutsättningar och specifika behov för lärande och skolgång. Syftet med det mångprofessionella stödet är att stödja elevens lärande, sunda tillväxt och utveckling så att det är möjligt att fullgöra grundskolan. Det mångprofessionella stödet kan antingen ges i elevens egentliga undervisningsgrupp eller, helt eller delvis, i en särskild inrättad undervisningsgrupp. Utöver specialundervisning på hel- eller deltid kan eleven behöva till exempel omfattande elevvårdsstöd, habilitering eller annat individuellt stöd. Betydelsen av vårdnadshavarens stöd, ett yrkesövergripande samarbete och individuell handledning betonas. Vid behov utökar skolan användningen av den kompetens och de tjänster som social- och hälsovården tillhandahåller. I läsårets början ska skolan i sin arbetsplan ange hur denna undervisning är ordnad samt beskriva hur timplaner, lärokurser och undervisningsgrupper har anpassats. Vid behov revideras och kompletteras arbetsplanen under läsåret.

---

¹² Grundskolelag (1995:18, 2007/106) för landskapet Åland 10§, 1 mom.3)

Undervisning av elever med förlängd läroplikt

Elever som på grund av handikapp inte kan få sin undervisning i den nioåriga grundskolan omfattas av en förlängd läroplikt och inleder sin skolgång det år eleven fyller sex år. Beslut om förlängd läroplikt fattas i regel innan läroplikten uppkommer. Alla barn har rätt till förundervisning året innan läroplikten uppkommer. För ett barn med förlängd läroplikt gäller denna rätt från början av höstterminen det år då barnet fyller fem år.

I skolans arbetsplan ska förfaringssätten som tillämpas vid ordnandet av undervisning för elever som omfattas av förlängd läroplikt definieras. Samarbetet med barnomsorgen, övrigt samarbete samt ansvar och arbetsfördelning mellan olika parter, samarbetet med eleven och vårdnadshavaren och förfaringssättet för att höra eleven och vårdnadshavaren ska definieras. I arbetsplanen ska också bestämmas på vilket sätt läroplanens ämnen eventuellt ska kombineras till ämnesblock eller indelas i delområden.

För de elever som har en grav utvecklingsstörning kan det vara mest lämpligt att ordna undervisningen enligt verksamhetsområde i stället för ämnesvis. Utgångspunkten då man planerar undervisningen bör vara elevens styrkor. Undervisningen bör ordnas så att eleven kan utnyttja hela sin potential och de individuella målen ställs upp så att de är både meningsfulla och realistiska. I all undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde finns ett tydligt inslag av habilitering och vård. Såväl planering som genomförande av undervisningen ställer höga krav på samarbete mellan hem och skola, mellan elevens lärare, övrig personal och sakkunniga inom t.ex. social- och hälsovården.

För barn som omfattas av förlängd läroplikt, ska en individuell plan (IP) för hur undervisningen ordnas göras upp. Denna IP ska inledningsvis bygga på den samlade information och erfarenhet samt de utvärderingar som skolan har. Även förundervisningens erfarenheter, utredningar och utvärderingar beaktas när planen görs i samråd med vårdnadshavaren.

Skolan ska lägga särskild vikt vid att utreda vilka alternativ, möjligheter och förutsättningar det finns för fortsatta studier efter grundskolan. Detta görs med god framförhållning och i samarbete med vårdnadshavare, med gymnasialstadiet och med eventuella andra organisationer som stödjer denna målgrupp.

Elevhandledning

Syftet med handledningen är att stärka elevernas självuppfattning och självförtroende och att skapa en positiv attityd till fortsatta studier och arbete.

I grundskolan har alla lärare som uppgift att handleda eleverna i de olika läroämnena samt att stödja elevens personliga tillväxt, utveckling och delaktighet. Eleverna ska stöttas i att fatta ändamålsenliga och personliga beslut om valfria ämnen, utbildning och framtid.

Handledningen ska ges kontinuerligt under elevernas hela skoltid i samband med undervisningen och i enskilda samtal mellan elever och lärare. Individuell

handledning och handledning i smågrupper syftar till att särskilt stödja de elever som har svårigheter med skolgången.

En effektiv handledning förutsätter samarbete inom skolan men även ett väl fungerande samarbete mellan skolan, hemmet, elev- och hälsovården och det omgivande samhället. Eleven och dess vårdnadshavare ska ha möjlighet att få information om arbetsmetoderna och valmöjligheterna inom skolan och vilken betydelse de har för elevens lärande.

När elever övergår från ett skolstadium till ett annat och/eller då de väljer fortsatt utbildning efter skolan, ansvarar klassläraren i lågstadiet och elevhandledaren på högstadiet för att hemmet får tillräcklig och rätt information om den nya skolan eller utbildningen.

Elevhandledning i årskurs 1- 6

Under årskurserna 1-6 genomförs elevhandledningen främst av klassläraren i samband med ämnesundervisningen och skolans övriga verksamhet.

Målsättningen med elevhandledningen i lågstadiet är att:

- handleda eleven att bli självständig och ansvarskännande för sitt skolarbete
- eleven ska lära sig samarbete och ta hänsyn till andra människor
- eleven lär sig använda mångsidiga arbetssätt
- eleven lär sig hämta information ur olika källor
- främja utvecklingen av elevens individuella studieteknik och studievänor
- inleda orientering om olika yrken och arbetsplatser

Elevhandledning i årskurs 7-9

På högstadiet har alla ämneslärare som uppgift att handleda eleverna i de olika läroämnena samt att stödja elevens personliga tillväxt, utveckling och delaktighet.

Elevhandledningens syfte är att utveckla kunskaper och färdigheter hos eleven som behövs för att kunna planera framtida utbildning och vardagsliv.

På högstadiet ska handledningen även ges i form av särskilda elevhandledningslektioner och enskilda samtal. Den elevhandledning som ges i klass bör i början av högstadiet koncentreras till studieteknik och information om skolans verksamhet. I slutet av högstadiet ska handledningen innehålla studie- och yrkesvägledning i syfte att fördjupa elevernas kännedom om olika utbildningsmöjligheter och yrkesbranscher. Eleven ska delta i praktisk arbetslivsorientering. Varje elev bör få tillräcklig personlig handledning som stöd för sina studier och sitt yrkesval.

Elevhandledning i klass

Målsättningen med elevhandledningen på högstadiet är att eleven ska:

- lära känna sig själv och lära sig att fungera i olika sociala sammanhang
- få information om skolans verksamhet och dess valmöjligheter
- lära sig att utveckla lämpliga studiestrategier
- känna till huvuddragen i utbildningssystemet på Åland, i riket och i Sverige
- lära sig att söka information om möjligheterna till fortsatta studier på och utanför Åland
- få ta del av basinformation om arbetslivet och om olika yrkesområden
- delta i praktisk arbetslivsorientering

- få kännedom om innehåll och bedömningskriterier i grundskolans läroplan
- få introduktion om studiemöjligheter utomlands
- få introduktion om de informations- och rådgivningstjänster som samhället erbjuder
- få allsidig information och aktuella fakta om samhälle, utbildning och arbetsliv.

***** Föräldrainflytande**

Föräldrarna har huvudansvaret för barnens uppfostran och vård. Skolan varken kan eller ska ersätta hemmen i den uppfostrande rollen. Däremot kan och ska skolan vara *ett stöd* för hemmen vad gäller barnets allmänna utveckling.

I syfte att *stärka föräldrainflytandet* och öka hemmens praktiska möjligheter att stödja och påverka barnens skolgång, ska *skolan regelbundet samarbeta med hemmen* och informera föräldrarna om verksamheten i skolan. Med barnets bästa för ögonen ska skolan och föräldrarna sträva till att skapa en *öppen dialog* och ett *förtroendefullt samarbete* i alla frågor som rör barnets skolgång. *Skolan* bär huvudansvaret för att detta samarbete upprätthålls och ska vara initiativtagare till samarbetet.

Det råder *närvaroplikt i skolan*. Om en elev är förhindrad att delta i skolarbetet ska frånvaron omgående anmälas till skolan. Om eleven uteblir från skolarbetet utan anmälan har skolan i sin tur skyldighet att ta kontakt med vårdnadshavaren.

***** Elevinflytande**

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska gälla alla elever, det vill säga från och med årskurs ett. Eleverna ska, med stöd och uppmuntran från skolan, i takt med sin ålder och mognad ta ett allt större ansvar för sin skolgång och ges medinflytande vad gäller undervisningen och skolmiljön. Elevernas medinflytande i såväl planering som utvärdering av skolans undervisning och fostran ska successivt stärkas.

På högstadiet ska elevinflytande i huvudsak utövas av *skolans elevråd*. Elevrådet ska bestå av elevrepresentanter från varje klass eller årskurs och ska inom sig utse ordförande och sekreterare. Arbetet i elevrådet ska vara en *övning i demokratiskt beslutsfattande och ansvarstagande*. Elevrådet ska ge möjlighet till ökat elevinitiativ vad gäller skolans undervisning och övrig verksamhet.

***** Lärarkollegiet**

I skolans verksamhet ska anställas *lärare och rektorer som är utbildade* för att sköta sådan undervisning och sådana uppgifter som det i huvudsak är fråga om. Mot bakgrunden av skolans skyldighet att ge alla elever en *tidsenlig undervisning* ska kommunen se till att det kontinuerligt anordnas *fortbildning* för lärarkollegiet.

Skolans rektor eller föreståndare, lärare och timplärare ska planera skolarbetet och verka för att upprätthålla en god arbetsmiljö. Som *pedagogisk ledare och chef för lärarna och den övriga personalen* ska *rektorn eller föreståndaren* leda och utveckla - verksamheten i skolan.

Lärarkollegiet och skolans elevvårdspersonal ska tillsammans med kommunens socialvårdspersonal utveckla skolverksamheten i samförstånd med eleverna och deras föräldrar. Utöver lärarnas *gemensamma pedagogiska samplanering* ska lärarkollegiet och skolans övriga personal kontinuerligt samlas till *möten* där organisatoriska och praktiska angelägenheter behandlas.

SKOLANS ARBETSPLAN

Varje grundskola ska för varje läsår göra upp en *arbetsplan*. I arbetsplanen ska kommunen *precisera och tydliggöra innehållet för skolans undervisning och fostran* och *beskriva de metoder* skolan använder för att uppfylla den målsättning och de riktlinjer som slagits fast för grundskolans verksamhet i grundskolelagen, - förordningen och i den föreliggande läroplanen.

***** Värderingar och verksamhetsidé**

I skolans arbetsplan ska framgå vilka saker man fäster speciell vikt vid ifråga om *etiska grundvärderingar* och vilket uppträdande och vilken handlingsberedskap man vill att skolans elever och personal ska utveckla. Arbetsplanen ska således fungera som en utvecklingsplan i vilken man slår fast en *verksamhetsidé* för skolans undervisning och fostran.

För att man inom skolan ska komma fram till *en gemensam ståndpunkt* vad gäller frågor om undervisningssynen och kunskapssynen måste man inledningsvis klarlägga vissa grundläggande värderingar genom att behandla bland annat människans förhållande till naturen, till sig själv, till andra människor, till samhället, kunskapen, arbetet, kulturen och religionen. Diskussionerna kan till exempel utgå från sådana *grundläggande värden* i vår kultur som godhet, sanning, skönhet och kristen kärlek till nästan. Stoff för vår tids värderingar återfinns även i den respekt för livet och människovärdet som uttrycks i universella deklarationer, rekommendationer och fördrag. En annan utgångspunkt är jämlikhet människor emellan oavsett kön, ras,

hälsa eller förmögenhet. Livets fortbestånd på jorden är även en väsentlig utgångspunkt då man diskuterar värderingar.

Skolans *hela personal, eleverna, föräldrarna, de förtroendevalda m.fl.* ska ges tillfälle att ständigt *diskutera värderingar och attityder* samt nödvändigheten av *öppenhet och anpassning till den allmänna samhällsutvecklingen.*

***** Undervisningsarrangemang**

Arbetsplanen ska *presentera skolans undervisningsarrangemang och beskriva tyngdpunkts- och temaområden* inom såväl skolans allmänundervisning som specialundervisning. Den ska innehålla en förteckning över *de läroböcker och andra läromedel* som används i undervisningen. Den ska informera om hur *elevhandledningen och stödundervisningen* är ordnad samt beskriva *den undervisning som arrangeras utanför skolan*, bl.a. lägerskolverksamheten och orienteringen i arbetslivet. Arbetsplanen ska även innehålla uppgifter om hur skolans *elevvård, dagliga inledande samlingar, elevrådsverksamhet, elevklubbar och skolans samarbete med hemmen ska fungera.* En förteckning över *för eleverna viktiga kontaktpersoner* bl.a. elevernas klassföreståndare, skolhälsovårdare m.m. ska bifogas till arbetsplanen. Skolans trivsel- och ordningsregler ska också bifogas.

I arbetsplanen ska *tidpunkterna för läsårets skolarbete och lov dagar* samt elevernas och lärarnas huvudsakliga *arbetsordning* presenteras. Där ska framgå om skolans läsoordning är utformad enligt en spridd eller en mer koncentrerad undervisning med - kursbunden periodläsning, dubbeltimmar eller längre undervisningspass. Arbetsplanen ska även beskriva principerna för *klassammansättningar och gruppindelningar.*

***** Timfördelning**

I grundskolan ges undervisning i läroämnena som dels är *gemensamma* för alla elever, dels *valfria* för den enskilda eleven. På lågstadiet är endast vissa främmande språk valfria eller *frivilliga* läroämnena. På högstadiet kan de valfria läroämnena bestå av undervisning i fördjupade eller tillämpade lärokurser i de gemensamma läroämnena, helheter som består av flera läroämnena, vissa främmande språk samt ämnen som ansluter sig till datateknik. Dessa *tillvalsämnen* och innehållet för dessa lärokurser ska beskrivas i skolans arbetsplan. Där ska framgå hur undervisningen är arrangerad så att elever i olika klasser vid behov kan delta i de ifrågavarande studierna.

I de av landskapsstyrelsen fastslagna grunderna för timfördelningen (bilagor) anges gränserna för den *totala arbetstid* som eleverna ska vara i skolan och där erhålla *lärarledd undervisning.* Grunderna anger även *minimiantalet veckotimmar* dels i de gemensamma läroämnena dels i de valfria läroämnena. Vid orientering i arbetslivet och lägerskolverksamhet kan undantag göras i enlighet med vad som bestäms i

skolans arbetsplan. Inom den *klassbundna specialundervisningen* och även annars då eleven följer anpassad lärokurs kan de av landskapsstyrelsen angivna minimiantalen för undervisning i olika läroämnen och ämneshelheter vid behov också frångås om det är socialt och pedagogiskt ändamålsenligt med tanke på de enskilda elevernas inlärningsförutsättningar.

Skolorna och kommunerna ska inom de givna gränserna själva besluta om elevernas exakta arbetstid och undervisning. *I vilken årskurs undervisningen i de olika läroämnena inleds, hur många timmar som anslås för ett ämne och hur man sammanför eller kombinerar stoff från olika läroämnen till ämneshelheter* ska framgå i skolans arbetsplan. I olika skolor och även i en och samma skola kan således i viss mån förekomma skillnader mellan olika elevgruppers undervisning och arbetsmängd.

***** Språkprogram**

Med hänsyn till den tilltagande internationaliseringen och ett ökat krav på språkkunskaper bör eleverna ges tillfälle att läsa olika främmande språk. Förutom för alla elever *obligatorisk engelska* ska eleverna redan på lågstadiet erbjudas möjlighet att *frivilligt* läsa något av ämnena finska, tyska eller franska. *Språkundervisningen ska ordnas så att eleverna kan fortsätta de ifrågavarande studierna på högstadiet för att där kunna utveckla och utöka sina språkkunskaper. Samarbetet mellan skolorna inom högstadiedistriktet och med skolorna på gymnasialstadiet bör därför förstärkas och utvecklas.*

De frivilliga språk som skolan erbjuder eleverna möjlighet att läsa ska *godkännas av kommunens fullmäktige i samband med fastställandet av skolstadgan*. Utgående från de studiemöjligheter som kommunen erbjuder ska *vårdnadshavaren välja* de frivilliga språk och andra valfria läroämnen som eleven vill läsa. Om ett ändamålsenligt ordnande av undervisningen kräver det, *kan skolan föreslå ändringar* i elevernas val, dock inte i valen av frivilliga språk.

***** Elev- och lärarregister**

Skolans arbetsplan ska även innehålla uppgifter om elev- och lärarsituationen samt timresursen och dess användning. Lärarnas *planeringsarbete* och *fortbildningsverksamheten för lärarna och den övriga personalen* ska också beskrivas i arbetsplanen.

UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

Då detaljerade regler ersätts av mål ställs frågor om *kvalitet och kvalitetsförbättring* i fokus. *Vad lär sig barnen i skolan? Vad behöver de med sig ut i livet? Har elevernas, föräldrarnas, lärarnas och personalens förväntningar uppfyllts? Hur bra är vår skola? Hur bra kan skolan bli?*

Frågorna förutsätter att man kontinuerligt utvärderar verksamheten och följer upp hur målsättningen i läroplanen har förverkligats. Utvärderingen kan gälla former och arbets sätt för undervisningen, andan och trivseln i skolan, elev- och föräldrainsflytandet, samarbetet med hemmen, elevvårdsorganisationen, skolutrymmen, inventarier och personella resurser. Resultaten av utvärderingen ska fungera som ett instrument för *skolans inre utveckling* och vid behov leda till justeringar av skolans verksamhetsidé och arbetsrutiner. Uppföljningen och utvärderingen syftar alltså till att *synliggöra resultat* och ge underlag för eventuella förändringar. Det är inte bara fråga om att kontrollera hur ansvaret fullföljts utan en fråga om hur arbetet ska *fortsätta och utvecklas*.

Skolan ska *i sin arbetsplan beskriva hur* uppföljningen och utvärderingen ska genomföras och på vilket sätt skolans viktigaste *kontaktnät och kringgrupper*, bland annat *föräldrarna* och *andra skolor*, ska medverka.

Det är viktigt att *lärarna och eleverna* tillsammans utvärderar sitt gemensamma arbete. Skolans föreståndare eller rektor ska *stödja denna process* och kan till exempel genom *medarbetarsamtal* föra diskussioner med de enskilda lärarna och ge dem handledning. Det kan även vara stimulerande att lärarna följer och kommenterar varandras undervisning.

Den *kommunala uppföljningen och utvärderingen* ska stöda skolornas *interna utvärdering*. Kommunpolitiker, skolledare, rektorer och övrig skolpersonal har tillsammans med eleverna och deras föräldrar ett stort lokalt ansvar och inflytande. Centrala *utvärderingskriterier* för olika delar av skolans arbete kan utarbetas och användas för kommunens olika skolor. Utvärderingen ska gälla både kvaliteten i undervisningen och hur målsättningen i bland annat skolans värdegrund har förverkligats.

Den centrala skolmyndigheten i landskapet ska i enlighet med intentionerna i den nya grundskolelagen svara för *landskapsomfattande uppföljnings- och utvärderingsinsatser*. Landskapsstyrelsen ska följa skolans utveckling med hjälp av en kontinuerlig utvärdering av hur målsättningen för grundskolan har uppfyllts i systemet med ett decentraliserat beslutsfattande. Landskapsstyrelsen ska till lagtinget regelbundet lämna meddelanden i vilka ingår en utvärdering av grundskolans verksamhet samt utbildningspolitiska *riktlinjer för den fortsatta utvecklingen*. Resultatet av denna utvärdering kan i den allmänna debatten och i olika budgetavvägningar användas för att visa hur samhällets resurser har använts, vilka resultat som har uppnåtts och vilka samhällsatsningar som bör göras. Landskapsstyrelsens roll blir härigenom att i ett ömsesidigt utvecklingsarbete stöda

kommunerna och skolorna i deras strävan att uppnå målsättningen för grundskolans undervisning och fostran.

ELEVBEDÖMNING OCH BETYG

En elevs visade kunskaper och färdigheter samt visat ansvar och samarbete ska bedömas och betygsättas systematiskt och regelbundet. Bedömningen uttrycker i vilken mån eleven har uppnått det centrala innehållet som uttrycks i lärokursen för respektive läroämne eleven får undervisning i. Som stöd för bedömningen används centralt fastställda allmänna och ämnesspecifika kriterier för olika kvalitets- och betygssteg i årskurs 6 och vid slutbedömningen. I omgivningskunskap anges kriterier för bedömningen i slutet av årskurs 3.

Bedömningen ges av den lärare som undervisar eleven, om lärarna är många av lärarna gemensamt. I det fall att lärargruppen inte kan enas om en gemensam bedömning avgör rektorn. Om läraren saknar formell behörighet görs bedömningen med handledning av formellt behörig lärare eller rektor.

*****Syftet med bedömning**

Syftet med bedömningen är att ge eleverna respons på sina kunskaper och färdigheter och förmåga att ta ansvar och samarbeta. Avsikten med responsen är att uppmuntra och vägleda eleverna i skolgången. Bedömningen ska hjälpa eleverna att bilda sig en realistisk uppfattning om sitt lärande och sina inlärningsstrategier, stärka elevernas självkänsla och självvärderingsförmåga och på så sätt stöda deras personliga utveckling. Tillsammans med läraren ska eleverna få handledning och övning i att ställa upp egna mål och delmål, planera sitt arbete och göra självständiga val. Eleverna ska ges möjlighet att träna upp sin förmåga att analysera och bedöma sitt eget arbete både enskilt och i grupp. Bedömningen ska informera vårdnadshavarna, mottagande skola, arbetslivet och andra intressenter om elevernas kunskaper och färdigheter och om deras förmåga att ta ansvar och samarbeta. Uppgifter om bedömningen av hur väl eleverna har nått de mål som ställts för skolans allmänbildande undervisning, etiska grundvärderingar och fostrande verksamhet kan utgöra grund för utvärdering och analyser av kunskapsstandarden och lärmiljön i skolorna. Uppgifterna kan vara underlag för ett allmänt utvecklande av skolornas undervisning och fostran, lokalt i kommunerna och centralt i landskapet.

*****Bedömning av elevernas kunskaper och färdigheter**

Elevernas kunskaper och framsteg bedöms i alla läroämnen, även valfria, och ämneshelheter. Ämnesgruppen miljö- och naturkunskap och gruppen samhällsorientering bedöms som varsin helhet i årskurserna 1-3. I årskurserna 4-9

bedöms dessa läroämnen separat med undantag av fysik och kemi som bedöms som en helhet i årskurserna 4-6. Slöjd bedöms med varsitt vitsord för textilslöjd respektive teknisk slöjd från och med årskurs 4.

Bedömningen av elevernas kunskaper och färdigheter ska grunda sig på elevernas framgång i skriftliga och muntliga prov, projektarbeten och redogörelser. Elevernas förmåga att självständigt tillämpa kunskaper och förstå helheter och förmåga att använda sina färdigheter på ett självständigt och mångsidigt sätt ska ingå i bedömningen av elevernas kunskaper och framsteg i studierna.

Bedömningen ska ges verbalt eller med siffror.

Verbal bedömning

- ska ges i årskurserna 1-2
- kan ges i alla årskurser då elever följer anpassade lärokurser eller i träningsundervisningen
- kan ges i alla årskurser, förutom vid slutbedömningen, då elever med något annat modersmål än svenska flyttat till landskapet från andra länder

Den *verbala bedömningen* ges som ett skriftligt omdöme i vilket skolans bedömning av elevens kunskaper, färdigheter och utveckling samt ansvar och samarbete görs på särskilt formulär.

Vid *bedömning med siffror* används en sjugradig skala med vitsorden 10-4. Vitsordet 10 anger utmärkta, 9 berömliga, 8 goda, 7 nöjaktiga, 6 försvarliga, 5 svaga och 4 underkända kunskaper och färdigheter.

Centralt fastställda kriterier, bedömningsgrunder för kunskaps- och färdighetsnivån för vitsordet 8 i varje läroämne i slutet av årskurs 6 och vid slutbedömningen, utgör grund för betygssättningen. I omgivningskunskap anges kriterier för vitsordet 8 i slutet av årskurs 3. Eleverna kan få vitsordet 8 om de till största del uppvisar de kunskaper och framsteg som kriterierna anger. En del uppnådda kriterier kan kompenseras genom överträffad nivå för andra. Eleverna har uppnått vitsordet 5, om de i någon mån kan uppvisa de kunskaper och färdigheter som kriterierna förutsätter.

Då det gäller främmande språk beskrivs färdighetsnivån i språket i slutet av årskurs 6 och vid slutbedömningen i årskurs 9 enligt en nivåskala för språkkunskaper. Nivåskalan är en tillämpning av de skalor för bedömning av språk som Europarådet utvecklat.

Med utgångspunkt i de centralt fastställda kriterierna ska uppgifter om bedömningsgrunderna i skolornas läroämnen och ämneshelheter ingå i skolornas arbetsplaner.

*****Bedömning då elever behöver särskilt stöd och specialundervisning**

Vid bedömningen av elever som inte tagits in eller förts över till specialundervisning ska lindriga inlärningssvårigheter beaktas. Vid bedömningen bör användas sådana metoder genom vilka eleverna på bästa möjliga sätt kan påvisa sina kunskaper. Grunderna för bedömningen av en elev som tagits in eller förts över till specialundervisning fastställs i elevens *åtgärdsprogram* för hur undervisningen ska ordnas. För elever som överförs till anpassad lärokurs upprättas en *individuell plan* (IP). Om det i åtgärdsprogrammet för hur undervisningen ska ordnas har bestämts att eleven ska följa allmänundervisningens lärokurser ska elevens kunskaper och framsteg i studierna bedömas i relation till målen för skolans allmänna lärokurser. Om det i åtgärdsprogrammet för hur undervisningen ska ordnas har bestämts att eleven i ett, flera eller alla läroämnen ska följa en individuellt anpassad lärokurs/individuella lärokurser (SAN), ska elevens studieprestationer och framsteg bedömas i relation till de mål som fastställts för eleven i den individuella planen (IP).

Bedömningen av elever som omfattas av elvaårig läroplikt ska grunda sig på individuella lärokurser och verksamhetsområden för träningsundervisning (STR), enligt vad som bestämts i den individuella plan som gjorts upp för eleven. På basis av i planen uppställda personliga mål ska bedömningen betona elevernas framsteg avseende motoriska färdigheter, språk och kommunikation, sociala färdigheter, färdigheter för dagliga rutiner och kognitiva färdigheter. Bedömningen ska grunda sig på elevernas utvecklings- och lärandeprocess samt på processens utgångspunkter och mål. Vid bedömningen av lärandet ska hinder som förorsakas av elevernas handikapp eller sjukdom beaktas.

*****Bedömning av elever med annat modersmål**

Vid bedömning av elever med annat modersmål som flyttat till landskapet från annat land ska elevens bakgrund och den kunskap i svenska som utvecklas beaktas. Skolan ska använda sig av mångsidiga och flexibla bedömningsmetoder anpassade till elevens situation, så att han eller hon kan visa sina kunskaper oberoende av eventuella brister i skolspråket. Bedömningen för dessa elever kan, med undantag av avgångsbetyget, vara verbal under hela den grundläggande utbildningen.

*****Studiegång enligt årskurs eller kvarstannande på årskursen**

Då en elev uppnått minst betyget svaga kunskaper och färdigheter (vitsordet 5) i årskursens läroämnen och ämneshelheter, flyttas eleven upp till följande årskurs när läsårets skolarbete har avslutats.

Trots godkända studieprestationer och framsteg i studierna kan en elev, i samförstånd med elevens vårdnadshavare, stanna kvar på en årskurs om det är ändamålsenligt för elevens skolframgång. Då elever inte uppnår de mål som ställts

upp för årskursen, ska eleverna erbjudas stödundervisning. Om elever trots erbjuden stödundervisningen inte uppnår målen, ska berörda lärare, elevvårdspersonal och rektor grundligt utvärdera situationen i samråd med elevernas vårdnadshavare. Skolans rektor ska på dessa grunder besluta om eleverna, trots de otillräckliga framstegen flyttas upp till följande årskurs eller stannar kvar på årskursen. Skolans tidigare bedömning av elevernas prestationer upphör att gälla då elever stannar kvar på en årskurs.

*****Bedömning av elevernas ansvar och samarbete**

Elevernas förmåga att ta ansvar och samarbeta bedöms som en helhet. Bedömningen ska grunda sig på iakttagelser om hur ansvarsfullt eleven arbetar, hur eleven fungerar i samarbete med andra och hur eleven tar hänsyn till andra människor, omgivningen och regler. Bedömningen av elevernas ansvar och samarbete ska ges verbalt. Inom allmänundervisningen ska bedömningen på högstadiet ges enligt en fyrgradig skala med betygen B, G, F och S. Betyget B anger berömlig, G god, F försvarlig och S svag förmåga att ta ansvar och samarbeta. Uppgifter om bedömningsgrunderna, kriterierna för betygsstegen, ska ingå i skolornas arbetsplaner.

*****Information om bedömning**

Eleverna och deras vårdnadshavare ska tillräckligt ofta, och på olika sätt, få information om bedömningen och grunderna för den. Eleverna och deras vårdnadshavare har även rätt att få uppgifter om hur grunderna har tillämpats vid bedömningen.

Information om elevens skolframgång och bedömning av framstegen ska ges muntligt vid personliga utvecklingssamtal och dokumenteras i olika betygsformulär. Dokument med bedömning, betygsformulär, är offentliga handlingar, med undantag av om dessa innehåller verbal bedömning som beskriver elevernas personliga egenskaper. En notering som innebär att elever följer/följt en individuellt anpassad lärokurs/individuella lärokurser (SAN eller STR) är inte sekretessbelagd.

Utvecklingssamtal i årskurserna 1-9

Vid behov, och minst en gång varje läsår, ska elevens huvudansvariga lärare, klasslärare eller klassföreståndare, eleven och elevens vårdnadshavare ha ett utvecklingssamtal om elevens prestationer och framsteg i studierna. Informationen vid samtalet ska grunda sig på lärarnas bedömning av elevens utveckling i relation till målen i läroplanen och lärokurserna.

Elevens huvudansvariga lärare och vårdnadshavare ska i samråd med eleven bestämma vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och lärokurserna. Överenskommelser mellan läraren, eleven och vårdnadshavaren om hur elevens

kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas, ska undertecknas av elevens huvudansvariga lärare och vårdnadshavare. Uppgifter om hur utvecklingssamtalen ska genomföras och hur uppföljningen av gjorda överenskommelser ska hanteras ska ingå i skolornas arbetsplaner.

Betygsformulär i årskurserna 1-2

I slutet av varje läsår ska eleven ges ett *läsårsbetyg* och under läsåret ett *mellanbetyg*. Elevens kunskaper och färdigheter, liksom ansvar och samarbete, bedöms verbalt.

Av läsårsbetyget ska framgå om eleven flyttas upp från årskursen eller stannar kvar på årskursen. Skolans föreståndare/rektorer och elevens klasslärare/klassföreståndare ska underteckna betygen. Elevens vårdnadshavare ska bekräfta att de tagit del av bedömningen och betygsuppgifterna. Uppgifter om tidpunkter då betygen ska utfärdas och sättet för hur de ska tillställas eleverna och deras vårdnadshavare ska ingå i skolornas arbetsplaner. Ålands landskapsregering fastställer formulär för grundskolornas läsårsbetyg och avgångsbetyg.

Betygsformulär i årskurserna 3-6

I slutet av varje läsår ska eleven ges ett *läsårsbetyg* och under läsåret minst ett *mellanbetyg*. Elevens kunskaper och färdigheter bedöms med vitsorden 10-4. Elevens ansvar och samarbete bedöms verbalt vid sidan om skalan. Av läsårsbetyget ska framgå om eleven flyttas upp från årskursen eller stannar kvar på årskursen. Skolans föreståndare/rektorer och elevens klasslärare/klassföreståndare ska underteckna betygen. Elevens vårdnadshavare ska bekräfta att de tagit del av bedömningen och betygsuppgifterna. Uppgifter om tidpunkter då betygen ska utfärdas och sättet för hur de ska tillställas eleverna och deras vårdnadshavare ska ingå i skolornas arbetsplaner.

Betygsformulär i årskurserna 7-9

I slutet av varje läsår ska eleven ges ett *läsårsbetyg* och under läsåret minst ett *mellanbetyg*. Elevens kunskaper och färdigheter bedöms med vitsorden 10-4. Elevens ansvar och samarbete bedöms verbalt med betygen B, G, F och S.

Av läsårsbetyget ska framgå om eleven flyttas upp från årskursen eller stannar kvar på årskursen. Skolans föreståndare/rektorer och elevens klasslärare/klassföreståndare ska underteckna betygen. Elevens vårdnadshavare ska bekräfta att de tagit del av bedömningen och betygsuppgifterna. Uppgifter om tidpunkter då betygen ska utfärdas och sättet för hur de ska tillställas eleverna och deras vårdnadshavare ska ingå i skolornas arbetsplaner.

Avgångsbetyg

Då grundskolans lärokurs är fullgjord med minst svaga kunskaper och färdigheter (vitsordet 5) i alla läroämnen och ämneshelheter ska eleven i stället för ett läsårsbetyg ges ett *avgångsbetyg*.

I avgångsbetyget ska antecknas en bedömning som grundar sig på elevens

prestationer på högstadiet (årskurserna 7-9) och att elevhandledning och praktisk arbetslivsorientering har ingått i studieprogrammet. Bedömningen av elevens ansvar och samarbete ska inte antecknas i betyget. Om eleven bytt ut ett valfritt läroämne mot ett annat, ska båda valfria ämnen och antalet veckotimmar i dem anges. Det valfria läroämne som är ofullbordat bedöms med anteckningen "deltagit". Om elevens vårdnadshavare skriftligt anholder om att siffervitsord i språk som studeras som valfritt ämne inte ska antecknas på avgångsbetyget, utlämnas vitsordet och på betyget antecknas enbart "deltagit".

Då eleven följt en individuellt anpassad lärokurs/individuella lärokurser (SAN eller STR) ska uppgiften antecknas och en beskrivning av lärokursen och bedömningskriterierna bifogas till betyget.

Till betyget kan höra övriga bilagor, till exempel bedömningen av elevens ansvar och samarbete. Skolans föreståndare/rektorer och elevens klasslärare/klassföreståndare ska underteckna betyget.

Uppgifter om tidpunkten då avgångsbetygen ska utfärdas och sättet för hur de ska tillställas eleverna och deras vårdnadshavare ska ingå i skolornas arbetsplaner.

Ålands landskapsregering fastställer formulär för grundskolornas läsårsbetyg och avgångsbetyg.

Skiljebetyg

Då eleven byter skola och då läroplikten upphört, men grundskolans lärokurs inte är fullgjord med minst svaga kunskaper och färdigheter (vitsordet 5), ska eleven i stället för ett avgångsbetyg ges ett *skiljebetyg*. Skiljebetyget ska åtföljas av en bilaga med uppgifter om skolans timfördelning och en utredning om eventuella profileringar i undervisningen. Bedömningen av elevens ansvar och samarbete ska inte antecknas i betyget.

Då eleven flyttar till en annan skola i kommunen behöver inget separat skiljebetyg ges. Information om elevens skolgång kan ges i en överflyttningsrapport. Skolans föreståndare/rektorer och elevens klasslärare/klassföreståndare ska underteckna betyget. Elevens vårdnadshavare ska bekräfta att de tagit del av bedömningen och betygsuppgifterna. Uppgifter om sättet för hur skiljebetyg ska tillställas eleverna och deras vårdnadshavare ska ingå i skolornas arbetsplaner.

Övriga betyg – särskild examen

Grundskolans lärokurs eller del av den kan tenteras vid en särskild examen. Den som avser avlägga en särskild examen ska visa att hans kunskaper och färdigheter i olika läroämnena och ämneshelheter motsvarar de kunskaper och färdigheter som ingår i grundskolans lärokurs. Framstegen bedöms i relation till de mål som fastställts i respektive skolas arbetsplan och till kriterierna för goda kunskaper, vitsordet åtta (8). Betyg över att grundskolans lärokurs, eller del av den, har fullgjorts med godkänt resultat vid en särskild examen ska ges enligt följande:

- Betyg över fullgjord ämneslärokurs (grundskolans lärokurs i ett visst läroämne)

- Betyg över delvis fullgjord lärokurs (exempelvis lärokursen i en viss årskurs)
- Betyg över fullgjord lärokurs i alla grundskolans läroämnen och ämneshelheter

En icke läropliktig som önskar erhålla ett betyg som motsvarar ett avgångsbetyg från grundskolan ska delta i examen i svenska, engelska, historia, samhällskunskap, matematik, fysik, kemi, biologi och geografi. Ett läropliktigt barn, som fullgör läroplikten genom att studera hemma, ska då vårdnadshavaren önskar att barnet ska erhålla ett betyg som motsvarar ett avgångsbetyg från grundskolan, delta i en särskild examen i alla de gemensamma läroämnen som ingår i grundskolans lärokurs. Ålands landskapsregering fastställer även formulär för grundskolornas ovan avsedda övriga betyg.

*****Ny bedömning och rättelse av bedömning**

En vårdnadshavare kan be om omprövning av ett beslut som gäller bedömningen av elevs studieförsteg eller kvarstannande i årskurs. Begäran ska tillställas berörd skola skriftligen inom 14 dagar efter att vårdnadshavaren fått kännedom om bedömningen. Om ny bedömning beslutar skolans rektor och elevs lärare gemensamt. Om den nya bedömning, eller det beslut genom vilket begäran har avslagits, är uppenbart felaktigt, kan Ålands landskapsregering på vårdnadshavarens begäran ålägga läraren att företa en ny bedömning eller bestämma att beslutet om skolans bedömning av studieförstegen eller kvarstannande i årskurs ska ändras.

LÄROPLIKT

LÄROPLIKT OCH RÄTT TILL SKOLGÅNG

Läroplikt

Varje barn med hemort i landskapet är läropliktigt. Läroplikten börjar det år då barnet fyller sju år. Läroplikten upphör då eleven genomgått grundskolan eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började.

Om ett handikapp eller en sjukdom hos barnet medför att de mål som ställs för grundskolan uppenbarligen inte kan nås under nio år, blir barnet läropliktigt ett år tidigare och läroplikten fortgår i elva år (förlängd läroplikt).

På ansökan av vårdnadshavaren kan skolnämnden bevilja ett barn, som enligt psykologisk och vid behov även medicinsk utredning har förutsättningar att klara av studierna, rätt att inleda sin skolgång ett år tidigare eller senare än vad som nämns ovan.

Varje läropliktigt barn ska erbjudas möjlighet att uppfylla sin läroplikt i grundskolan eller i en motsvarande skola för syn- och hörselskadade barn. Rätten till skolgång fortgår tills eleven har genomgått grundskolan. Rätten upphör från och med juli det år eleven fyller 18 år.

Fullgörande av läroplikten

Läroplikten innebär en skyldighet för barnet att genomgå grundskolan eller inhämta motsvarande undervisning i en annan skola eller i sitt hem.

En vårdnadshavare för ett läropliktigt barn ska se till att barnet fullgör sin läroplikt. Skolan ska kontrollera elevernas frånvaro när det gäller elever i grundskolan och underrätta vårdnadshavaren om olovlig frånvaro.

Läroplikt som fullgörs hemma

Om en vårdnadshavare väljer att barnet fullgör läroplikten hemma eller i en annan skola än grundskolan ska vårdnadshavaren före läsårets början skriftligen underrätta skolnämnden i den kommun där den läropliktige är bosatt. Meddelandet ska lämnas för ett eller flera läsår åt gången.

Då ett barn enligt vårdnadshavarens beslut fullgör läroplikten hemma eller i en annan skola än grundskolan övergår ansvaret för ordnandet av studierna, till vårdnadshavaren.

Ett läropliktigt barn som studerar hemma, d.v.s. inte deltar i den undervisning som kommunen ordnar i grundskolan, är inte inskrivet i någon skola och registreras alltså inte som elev i någon av kommunens skolor¹³. Kommunen är således inte förpliktad att erbjuda dessa barn tjänster eller förmåner, till exempel rätt till eventuell stöd- eller specialundervisning. Barn som studerar hemma saknar även rätten till avgiftsfria läroböcker, läromedel och arbetsredskap samt avgiftsfri skolbespisning, skolhälsovård, skoltransport och andra elevvårdstjänster. De kan inte heller följa individualiserade anpassade lärokurser eftersom beslut om specialundervisning kan fattas endast för elever som är inskrivna i en skola. Detta innebär att, om vårdnadshavaren beslutar att ett läropliktigt barn ska studera hemma, kan barnets studier och bedömningen av dem synas vara strängare bundna till styrdokumentet än då läropliktiga barn är elever i en skola.

Prövning och rapportering om de läropliktigas framsteg

En vårdnadshavare för ett läropliktigt barn som studerar hemma ska se till att barnet tillägnar sig sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan.

Vårdnadshavaren ska informera sig om den arbetsplan som gäller i den skola i den

¹³ En elev, som kommunen eller skolan har beslutat att tillfälligt eller som ett kortvarigt arrangemang ska studera hemma på grund av exempelvis sjukdom eller motsvarande, ingår i kommunens elevregister. Kommunen är då skyldig att se till att eleven får undervisning, handledning och stöd. Eleven bedöms i dessa fall enligt samma principer som övriga elever.

kommun till vilken den läropliktiga hör. Vårdnadshavaren ska lämna en övergripande plan till skolan, där det beskrivs hur vårdnadshavaren avser ordna hemundervisningen.

Skolnämnden i den kommun där den läropliktiga är bosatt ska tillse att barnets framsteg prövas i slutet av varje termin ända tills läroplikten upphör, d.v.s. tills barnet har förvärvat sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började.

De läropliktigas framsteg ska prövas bland annat genom samtal, skriftliga och muntliga prov, prestationer i samband med granskningen av framsteg i konst- och färdighetsämnen eller med portföljer som beskriver studierna och studieresultaten. Färdigheterna kan även påvisas i autentisk miljö, exempelvis i naturen, ett laboratorium eller på en idrottsplats.

De lärare, som skolnämnden förordnat att handha prövningen, ska beskriva den läropliktigas framsteg i en skriftlig rapport med bedömningen godkänd eller icke godkänd. Rapporten ges till vårdnadshavaren en gång per läsår. Rapporten är inte ett betyg.

Intyg över fullgjord läroplikt

Då ett barn som studerar hemma har förvärvat sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började, ska skolnämnden utfärda ett intyg där det konstateras att läroplikten har upphört.

Särskild examen – betyg som motsvarar grundskolans avgångsbetyg

Om en vårdnadshavare för ett läropliktigt barn som studerar hemma önskar att barnet i slutet av läropliktsåldern ska erhålla ett "betyg", en slutbedömning från grundskolan, ska barnet delta i

en särskild examen i alla de gemensamma läroämnena som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan (grundskolans lärokurs).

De lärare, som skolnämnden förordnat att handha prövningen, ska bedöma det läropliktiga barnets kunskaper och färdigheter i olika läroämnena och ämnesshelheter i relation till de mål som fastställts i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan och respektive skolas fastställda lärokurser i skolans arbetsplan. För att fastställa kunskapsnivån används de bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) som anges i grundskolans centrala läroplan.

Då ett barn som studerar hemma har förvärvat sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan (grundskolans lärokurs) ska skolnämnden utfärda ett betyg. Betyget benämns "Betyg" och motsvarar ett avgångsbetyg från grundskolan, bl.a. vid antagning enligt prövning till studier efter grundskolan.

Särskild examen – övriga betyg

Om en vårdnadshavare för ett läropliktigt barn som studerar hemma önskar att barnet i slutet av läropliktsåldern ska erhålla ett "betyg", en slutbedömning i en del eller delar av grundskolans lärokurs, ska barnet delta i en särskild examen i en del eller delar av de läroämnen som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan (grundskolans lärokurs).

De lärare, som skolnämnden förordnat att handha prövningen, ska bedöma det läropliktiga barnets kunskaper och färdigheter i olika läroämnen och ämneshelheter i relation till de mål som fastställts i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan och respektive skolas fastställda lärokurs i skolans arbetsplan. För att fastställa kunskapsnivån används de bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) som anges i grundskolans centrala läroplan.

Då ett barn som studerar hemma har förvärvat de kunskaper och färdigheter som motsvarar en del eller delar av grundskolans lärokurs ska skolnämnden utfärda ett betyg över fullgjord ämneslärokurs (grundskolans lärokurs i ett visst läroämne) eller ett betyg över delvis fullgjord lärokurs (exempelvis lärokursen i en viss årskurs). Landskapsregeringen fastställer formulär för ovan avsedda övriga betyg.

ÄMNESDEL

SVENSKA

SYFTE

Det allmänna syftet med svenskundervisningen är att stärka elevernas förmåga, vilja och mod *att kommunicera* så de förstår och blir förstådda genom det talade, lästa och skrivna ordet, både i privata och offentliga sammanhang.

Undervisningen syftar till att eleverna för sitt lärande ska kunna tillgodogöra sig de kunskaper och den information som fackböcker, skönlitteratur, tidningar, tidskrifter och informationsteknologi erbjuder.

Skolan ska också förbereda eleverna för att aktivt kunna delta i och påverka samhället på olika nivåer, genom att visa på olika språkliga uttryckssätt och ge träning i att tolka andras språkliga uttryck.

Grundläggande grammatik ska tjäna som ett verktyg för eleverna att på ett meningsfullt sätt analysera och jämföra språkbruket i olika situationer samt tillämpa denna grammatik i andra språk.

I syfte att öka möjligheterna till ett givande utbyte med övriga nordiska länder, liksom att fördjupa kännedomen om det svenska språket ska eleverna även bekanta sig med norska och danska i tal och i viss mån i skrift.

Att lyssna och tala

Undervisningen ska skapa och upprätthålla elevernas *lust att uttrycka sig i tal och att lyssna på och förstå andras tal*.

Att läsa

Undervisningen ska skapa och upprätthålla elevernas *läslust*.

Att skriva

Undervisningen ska skapa och upprätthålla elevernas *lust att uttrycka sig i skrift*. Skrivundervisningen ska under hela skoltiden inriktas på att eleverna ska lära sig producera egna texter, för hand och i dator. I det åländska språkområdet gäller *svenska skriftspråksnormer* som i huvudsak överensstämmer med skriftspråket i Sverige. Eleverna bör efter hand tillägna sig förmågan att skriva enligt dessa vedertagna normer, och kunna anpassa stilnivå och språkriktighet, meningsbyggnad och ordval, stavning och handstil enligt olika krav beroende på typ av text.

Språklära och språkkännedom

Undervisningen i språklära ska utveckla elevernas känsla för språket och deras tilltro till sin egen språkliga förmåga. Eleverna ska dessutom lära sig grundläggande grammatiska termer och strukturer.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Nybörjarundervisningen bör utgå från elevernas individuella mognadsnivåer och sociala språk och ge dem tid, stöd och uppmuntran till individuell inläring. Stor vikt bör läggas på att uppmuntra elevernas intresse att läsa och skriva, samt att utveckla elevernas fonologiska medvetenhet.

För att skapa ett bestående läsintresse hos eleverna bör skolan ha riklig tillgång till god skönlitteratur. Skönlitteraturen ska dominera i läsundervisningen. Genom läsupplevelser som stimulerar och berikar personligheten och vidgar verklighetsmedvetandet kan eleverna få kännedom om litteraturens mångfald och rikedom. Läraren bör visa respekt för den enskilda elevens val av litteratur. Genom att erbjuda alternativ som ger olika perspektiv på livsfrågor och människors förhållanden kan läraren stöda eleverna att medvetet välja litteratur som motsvarar deras mognad.

Dramatisk verksamhet i form av improvisationer och rollspel med mera bör vara en viktig del av arbetet. Undervisningen i svenska har beröringspunkter med alla ämnen och många ämnesövergripande teman erbjuder stoff för svenskundervisningen och vice versa.

Skolan ska praktiskt träna norska och danska genom till exempel brevväxling och virtuella eller verkliga möten med personer från ifrågavarande språkområden.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 1-9

Att lyssna och tala

Under de inledande skolåren ska eleverna lära sig

- att lyssna på varandra
- att lyssna till bl.a. sagor, berättelser och dikter
- att berätta och samtala om egna upplevelser, sagor och bilder
- att följa muntliga instruktioner
- att undersöka ord och uttryck för att utveckla sitt ordförråd
- att planera, redovisa och utvärdera gemensamt arbete
- att tala tydligt och uppträda i olika talsituationer
- att improvisera och dramatisera
- att utveckla fonologisk medvetenhet genom språklekar

Eleverna ska senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att lyssna och därvid uppfatta andras åsikter och värderingar
- att muntligt framföra sina tankar och att stå för sina åsikter
- att kritiskt granska egna och andras resonemang
- att diskutera, delta i debatter och sammanträden
- att uppfatta dialekter
- att muntligt recensera en text

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att anpassa talspråket till olika talsituationer
- att analysera egna och andras påståenden
- att hålla presentationer med digitala hjälpmedel

Att läsa

Under de inledande skolåren ska eleverna lära sig

- att läsa sagor, berättelser, dikter och meddelanden
- att samtala om vad de läser och genom det visa att de förstått vad de läst
- att genom lek med ord bygga upp olika texter
- att följa skriftliga instruktioner
- att läsa högt med inlevelse
- att reflektera över könsroller, kulturer och våld som avspeglas i böcker och massmedia
- att läsa och diskutera faktatexter
- att anpassa sitt sätt att läsa till arten av text och syftet med läsningen

Eleverna ska senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att läsa barn- och ungdomsböcker
- att analysera och kritiskt granska hur litteratur förhåller sig till den verklighet de kan iaktta eller skaffa sig kunskap om elevernas egen verklighet
- att använda biblioteket och informationsteknologi
- att använda facklitteratur, uppslagsverk, ordlistor, ordböcker, dagstidningar och tidskrifter

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att analysera och kritiskt granska samt värdera attityder till bl.a. könsroller, kulturer och våld som avspeglas i böcker och massmedia
- att välja och använda litteratur för att få kunskaper om den värld de lever i
- att genom litteraturen få perspektiv på egna förhållanden och personliga livsfrågor, samt för att förstå relationer mellan människor
- att iaktta olika stilarter inom litteraturen

Att skriva

Under de inledande skolåren ska eleverna lära sig

- att träna goda skrivvanor för att undvika spänningar i bl.a. axlar
- att texta och skriva en tydlig handstil
- att i skrift reflektera och fantisera över upplevelser och iakttagelser
- att skriva fullständiga meningar och använda skiljetecken
- att skriva ljudenligt stavade ord och att börja träna högre frekventa ord med ljudstridig stavning
- att skriva i ordbehandlingsprogram
- att i skrift visa att de förstått vad de läst

Eleverna ska senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att använda skrivandet som ett medel för kontakt med andra människor
- att dela upp texter i meningar och stycken
- att stava ord med speciella beteckningar för olika ljud
- att använda hjälpmedel för att skriva rätt
- att skriftligt recensera en text

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att använda meningsfull antecknings- och sammanfattningsteknik
- att skriva olika typer av texter enligt svenska skriftspråksnormer
- att känna igen olika stilarter och i vilka sammanhang dessa används

Språklära, språkkännedom och litteratur

Under de inledande skolåren ska eleverna lära sig

- att genom samtal, läsning och skrivande iaktta hur språket varierar i olika situationer och i olika texter
- att jämföra hur talspråk och skriftspråk skiljer sig åt
- att använda termer som ord, bokstav, ljud, vokal, konsonant, stavelse, mening och skiljetecken
- att använda ordlistor

Eleverna ska senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att uttrycka sig med säkerhet i tal och skrift
- att skilja mellan tal- och olika typer av skriftspråk (chatt, SMS o.s.v.)
- att använda grundläggande grammatiska termer
- ordklasserna: substantiv, adjektiv, räkneord pronomen och verb,
- satsdelarna: subjekt, predikat och objekt
- att ta till sig fiktiva berättelser genom t.ex. teater och film
- skilja mellan de talade nordiska språken

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att förstå språkets byggnad, funktion och variation
- att känna till och kunna tillämpa ordklasser och satsdelar
- att utveckla ett rikt ordförråd
- att undersöka och analysera språkbruk och språkskillnader: talspråk, skriftspråk, dialekter och offentligt språk
- att undersöka språkets historia och ständiga utveckling

Kriterier för goda kunskaper i svenska i slutet av årskurs 2

Att lyssna och tala

Eleven

- är van vid att uttrycka sig muntligt och kan berätta för en liten grupp om sina erfarenheter så att lyssnarna kan uppfatta budskapet
- har förmåga att uppfatta stavelser, ljud och rytm och kan leka med språket, bl.a. uppfatta rim
- är fonologiskt medveten
- kan lyssna koncentrerat samt följa muntliga instruktioner
- deltar i samtal och bidrar med egna kommentarer och frågor i diskussioner

Att läsa

Eleven

- läser åldersanpassade texter tämligen felfritt och flytande, med förståelse
- läser spontant under längre stunder
- läser de flesta högfrekventa ord med automatik i åldersanpassade texter

Att skriva

Eleven

- skriver korta texter för hand eller med dator
- skriver alfabetets bokstäver med tydlig handstil
- skriver meningar med stor bokstav och punkt
- skriver korta, ljudenligt stavade ord samt en del högfrekventa ord med ljudstridig stavning rätt (och, att, vill etc.)
- kan skriva en kort sammanfattning av en text

Språklära och språkkännedom

Eleven

- är medvetna om att det finns en skillnad mellan skrift- och talspråk
- har ett ordförråd som fungerar för skolarbetet och vardagen
- kan formulera fullständiga meningar av varierande slag
- kan ordna ord i alfabetisk ordning

Kriterier för vitsordet 5 i svenska i slutet av årskurs 6

Att lyssna och tala

Eleven

- kan berätta om egna iakttagelser och åsikter
- kan lyssna till sagor och berättelser samt till andras tankar och synpunkter
- deltar i dramaövningar

Att läsa

Eleven

- kan läsa enkla texter med viss förståelse
- kan tala om enkla texter
- känner till olika metoder att söka information

Att skriva

Eleven

- kan producera enkla texter

Språklära, språkkännedom och litteratur

Eleven

- vet att det finns skillnader mellan tal- och skriftspråk
- har tagit del av böcker som elevgruppen läst tillsammans
- känner till några enkla grammatiska strukturer
- känner i någon mån till de språk som talas i de nordiska grannländerna

Kriterier för vitsordet 8 i svenska i slutet av årskurs 6

Att lyssna och tala

Eleven

- utvecklar sin muntliga och skriftliga uttrycksförmåga i olika kommunikationssituationer
- berättar om och beskriver sina egna iakttagelser, idéer och åsikter och jämför dem med andras
- strävar efter att nå fram med sitt budskap och kan i någon mån anpassa sitt uttryckssätt till situationen och till mediet
- lyssnar till andras tankar och synpunkter och har förmåga att uttrycka egna åsikter både verbalt
- kan uppfatta det centrala innehållet i texter av olika
- klarar av att för en bekant publik hålla en kort och till strukturen klar muntlig presentation
- tar aktivt del i drama och andra estetiska uttrycksformer

Att läsa

Eleven

- läser texter felfritt och flytande, med förståelse
- kan använda olika lässtrategier och kan ställa frågor och argumentera kring

texten

- vet hur man med hjälp av olika medier söker information
- kan hitta väsentlig information i texter som är anpassade för åldern
- läser spontant skönlitterära texter

Att skriva

Eleven

- kan producera olika slag av texter, såsom berättelser, beskrivningar och informativa texter
- skriver olika typer av texter och kan planera, bearbeta och förbättra sin text
- förstår idén med styckeindelning då man strukturerar en text och kan bygga upp sina texter logiskt
- har en läslig handstil och kan även producera text med hjälp av textbehandling
- kan använda ordböcker och andra språkliga hjälpmedel
- kan använda ett formellt skriftspråk
- kan skriva fullständiga meningar och vanliga ljudstridigt stavade ord, kan tillämpa principen om sammanskrivning av sammansatta ord och tillämpa de centrala reglerna för interpunktion.

Språklära, språkkännedom och litteratur

Eleven

- använder sig av sina kunskaper om och färdigheter i språket för att förstå och producera texter
- kan reflektera över skillnaderna mellan olika typer av tal- och skriftspråk
- kan laborera med ord i ordklasser, böja vanliga ord och urskilja predikat och subjekt i en enkel sats
- har läst de böcker som klassen läst tillsammans och dessutom ett flertal valfria böcker, kortare texter och lyrik
- har förmåga att självständigt välja litteratur för sin läsning
- känner till de språk som talas i de nordiska grannländerna

Kriterier för vitsordet 10 i svenska i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att

Att lyssna och tala

Eleven

- kan uttrycka sig tydligt i olika kommunikationssituationer
- kan använda relevanta begrepp i muntliga redovisningar
- kan upprätthålla ett samtal kring bekanta ämnen genom att ställa frågor och framföra egna åsikter

Att läsa

Eleven

- kan tolka och resonera kring budskapet i olika typer av texter
- kan på ett välutvecklat sätt beskriva sin upplevelse av en text

Att skriva

Eleven

- kan skriva olika typer av texter med tydligt innehåll, väl fungerande struktur och god språklig variation
- kan utveckla sitt skrivande utgående från respons på egna och andras texter

Språklära, språkkännedom och litteratur

Eleven

- har ett välutvecklat ordförråd och kan använda detsamma på ett ändamålsenligt sätt
- kan reflektera över olika litterära stilar
- kan reflektera över språkliga varianter i svenska
- kan reflektera över likheter och skillnader mellan svenskan och andra nordiska språk

Kriterier för vitsordet 5 i svenska vid slutbedömningen

Att lyssna och tala

Eleven

- uttrycker sig muntligt och skriftligt
- kan lyssna och delta i diskussioner
- kan ta emot och utnyttja respons på egna texter

Att läsa

Eleven

- kan föra en dialog kring texter: ställa frågor, kommentera
- kan läsa enkel lyrik och uttrycka tankar och känslor som dikter väcker
- känner till att olika typer av texter har olika syften
- läser och förstår olika slags texter
- känner till olika metoder att söka information

Att skriva

Eleven

- kan producera olika slag av texter
- kan förbereda och hålla en kort presentation

Språklära, språkkännedom och litteratur

Eleven

- känner till viktiga skillnader mellan talspråk och skriftspråk
- kan i någon mån jämföra svenska språket med andra nordiska språk och de främmande språk som eleven får undervisning i
- känner till ordböjning, ordklasser och satsdelar
- har tagit del av litteratur som elevgruppen läst tillsammans
- känner till några klassiska verk
- har någon kännedom om svenska språkets variation och utveckling

Kriterier för vitsordet 8 i svenska vid slutbedömningen

Att lyssna och tala

Eleven

- uttrycker sig muntligt och skriftligt både individuellt och i grupp och strävar efter att få kontakt med sin publik
- kan lyssna koncentrerat och deltar aktivt och analytiskt i problemorienterade diskussioner
- visar respekt för andra talare, accepterar olika åsikter och kan delta i en diskussion på ett konstruktivt sätt, t.ex. genom att ställa frågor och komma med förslag och motiveringar
- känner till de viktigaste skillnaderna mellan talspråk och skriftspråk, är medveten om privatspråkets möjligheter och begränsningar och kan förändra sitt språkbruk beroende på situationen och mediet
- tar emot och utnyttjar respons på egna texter för att utveckla sina egna färdigheter och kan också ge andra konstruktiv respons och arbeta både enskilt och i grupp.

Att läsa

Eleven

- kan föra en dialog kring såväl fiktiva texter som saktexter: ställa frågor till texten, kommentera, argumentera, tolka och analysera texter
- kan reflektera och fundera över texters tema, intrig och personporträtt och över texters innehåll och relation till egna tankar och erfarenheter
- kan använda sig av några centrala språk-, litteratur- och textanalytiska begrepp
- kan läsa lyrik och uttrycka tankar och känslor som dikten väcker
- kan orientera sig i olika textmiljöer och känner till olika textgenrer och deras funktion
- förstår att en text har ett syfte och en avsändare som är avgörande för textens språkliga uttryck, form och innehåll
- läser och förstår olika slags texter och använder väl fungerande lässtrategier
- kan förhålla sig analytiskt och kritiskt till nyheter, reklam och artiklar av olika slag
- kan ta fram det väsentliga i en text, tolka texter, känna igen värdepåståenden, komprimera textinnehåll och jämföra olika texter
- kan använda bibliotek, uppslagsverk och databaser samt fiktiva texter, saktexter och muntligt förmedlad information som informationskällor
- kan ta fram väsentlig information ur olika källor och reflektera över deras tillförlitlighet.

Att skriva

Eleven

- känner till olika arbetsfaser i uppläggningsen av muntliga och skriftliga texter och kan tillämpa sina språkkunskaper vid textproduktion
- kan samla tillräckligt med material för sin presentation samt strukturera och analysera detta

- kan strukturera sitt muntliga framförande så att det centrala innehållet förmedlas till åhörarna och så att tankegången i texten är lätt att följa
- kan producera många olika slags fiktiva texter och saktexter, till exempel beskrivningar, berättelser, sammandrag, referat, brev, ansökningar, insändare och andra argumenterande texter
- kan producera sin text både för hand och med ordbehandlingsprogram och även i övrigt utnyttja informationsteknik och medier
- kan skriva tämligen felfritt enligt formell skriftspråksnorm och kan tillämpa den så att språkstrukturer, interpunktion och stavning i huvuddrag är korrekta
- har ett tillräckligt stort, fungerande ordförråd, men talspråkliga, dialektala uttryck kan förekomma
- kan i sina texter tillämpa sina kunskaper om språket och skillnaden dels mellan talat och skrivet språk och dels mellan olika typer av skriftspråk och därmed välja ord, stil och strukturer på ett ändamålsenligt sätt.

Språklära, språkkännedom och litteratur

Eleven

- har uppnått en sådan läsfärdighet att han eller hon kan läsa hela verk
- finner och läser fakta- och/eller skönlitteratur samt texter i olika medier
- kan i någon mån jämföra svenska språket med andra nordiska språk och de främmande språk som eleven får undervisning i
- känner till ordklassindelning, böjningssystem och satsanalys inklusive ordföljdsprinciper och kan laborera med språket
- kan beskriva sig själv som läsare, och motivera sina egna litteraturval, och har läst åtminstone det antal hela verk som klassen läst gemensamt
- har läst finländsk, svensk, nordisk och annan utländsk skönlitteratur i form av dikter, sagor, berättelser, noveller, serier, utdrag ur dramer, nordiska myter och sagor samt centrala verk inom finlandssvensk litteratur
- känner till de skönlitterära huvudgenrerna, några centrala stilriktningar och en del klassiska verk samt några centrala verk inom finländsk och nordisk litteratur och inom världslitteraturen
- kan reflektera över litteratur, teater och film och dela sina upplevelser med andra
- har någon kännedom om svenska språkets variation och utveckling och vet att språket är ett kulturfenomen som utvecklas och förändras, beroende på språkbrukarna och på geografiska, sociala, politiska och historiska faktorer
- (kan utgående från sina kunskaper förstå och reflektera över modersmålets roll i förhållande till andra språk i en mångkulturell språkgemenskap)
- kan reflektera över svenska språket som en del av den nordiska språkgemenskapen och i ett mera globalt perspektiv samt förstår språkets och modersmålets betydelse för människan
- kan göra iakttagelser och reflektera över sig själv som (läsare,) talare och skribent.

Kriterier för vitsordet 10 i svenska vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

Att lyssna och tala

- kan uttrycka sig tydligt, nyanserat och välformulerat i olika kommunikationssituationer
- kan fördjupa och bredda samtal kring varierande ämnen genom att ställa frågor och framföra åsikter med välutvecklade och väl underbyggda argument

Att läsa

- kan, utifrån egna livs- och läserfarenheter, tolka och föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap och om budskap som kan läsas mellan raderna eller är dolda i olika verk

Att skriva

- kan skriva texter med god språklig variation, med tydligt innehåll, med väl fungerande struktur och anpassning till texttyp
- kan söka, välja ut och sammanställa information från ett varierat, relevant och väl motiverat urval av källor

Språklära, språkkännedom och litteratur

- behärskar grundläggande ordklassindelning, böjningssystem och satsanalys
- har ett välutvecklat och nyanserat ordförråd och använder det på ett ändamålsenligt sätt
- kan analysera och tolka fiktiva berättelser, såsom litteratur, teater och film, samt därtill förmedla sina upplevelser av dessa till andra

TECKENSPRÅK

Teckenspråk kan undervisas som separat läroämne för *gravt hörselskadade och andra elever som behöver språket*. Studier i teckenspråk fyller samma uppgift för döva barn som undervisningen i svenska för hörande barn. Undervisningen i teckenspråk ges under en del av de veckotimmar som är reserverade för svenska och andra språk.

SYFTE

Eleverna ska få lära sig hur teckenspråket är uppbyggt. Syftet med undervisningen är att eleverna ska kunna utveckla sin förmåga att förstå och producera teckenspråk samt utöka sitt tecken- och begreppsförråd.

Undervisningen ska förbättra elevernas möjligheter att lära sig svenska. De ska få hjälp med att lära sig förstå teckenspråkets särdrag och kunna skilja dem från dragen i svenskan. Eleverna ska även få lära sig bedöma sitt eget och andras bruk av teckenspråk. De ska lära sig att kommunicera på teckenspråk och att välja rätt stil för teckenspråket utgående från olika situationer och samtalspartners.

Ett annat syfte är att eleverna ska få en stark språklig och kulturell identitet. Det är därför viktigt att de får vistas även i en döv miljö. De ska få möjlighet att stifta bekantskap med dövsamfundets kulturtraditioner och historia. De ska erhålla övning i att lära sig njuta av konst på teckenspråk och att själva skapa konst på teckenspråk.

De hörselskadade och döva eleverna ska få lära känna andra länders nationella teckenspråk ävensom de tecken som används i internationellt umgänge döva emellan.

Eleverna ska lära sig använda tolk i teckenspråk och vänja sig vid att delta i olika evenemang tillsammans med hörande.

MATEMATIK

SYFTE

Matematikundervisningen har som uppgift att utveckla elevernas kreativa och exakta tänkande. Undervisningen ska ge eleverna möjligheter att lära sig matematiska begrepp och olika metoder att lösa problem. Den ska ge eleverna sådana kunskaper och färdigheter som de behöver i andra skolämnen, vid fortsatta studier, på fritiden och i arbetslivet – inte minst att tillämpa matematik i praktiska situationer.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Matematikundervisningen utgår från en inlärningssyn där eleverna själv tar ett aktivt ansvar för sin kunskapsupbyggnad. Detta förutsätter att skolan ska skapa sådana inlärningsmiljöer där eleverna kan ställa upp egna mål och ges möjlighet att finna arbetssätt som passar deras personliga inlärningsstil.

Undervisningen i matematik ska framskrida systematiskt och vara så konkret att eleverna har möjlighet att förstå de matematiska begreppen, räkneoperationerna och deras inbördes samband. Problemlösning och laborativa arbetssätt ska förekomma på alla stadier. Eleverna ska under hela sin skoltid ges möjlighet att på varierande sätt kontinuerligt redovisa sitt arbete muntligen och skriftligen och erhålla adekvat respons på sitt resultat.

På lågstadiet bör problemen utgå från erfarenheter och företeelser i elevernas närmiljö. I takt med elevernas växande förmåga bör stort utrymme ägnas åt att tolka skriftligt ställda problem och att diskutera dessa. På högstadiet ges problemlösningen även en teoretisk inriktning och kan omfatta formler och enkla bevis.

Undervisningen ska lära eleverna att utföra grundläggande räkneoperationer även som huvudräkning och att logiskt kontrollera rimligheten i olika resultat.

Mångsidiga arbetssätt och metoder ska användas i undervisningen, bl.a. i form av tidsenlig informations- och kommunikationsteknik. För att eleverna ska få en verklighetstrogen bild av matematikens användbarhet bör den även integreras med andra ämnen i skolan och med världen utanför skolan. Ämnesövergripande projektarbeten ska ge eleverna träning i att använda sina matematiska kunskaper, att utnyttja matematiska modeller samt att se deras begränsningar.

För att varje elev ska kunna utvecklas enligt sina individuella intressen, förutsättningar och framtida behov ska undervisningen organiseras på ett ändamålsenligt sätt med pedagogiska grupperingar där varje elev får respons för sitt arbete och sina tankegångar. Med hänsyn till elevernas kunskapsutveckling bör grupperingarna vid behov kunna ändra sammansättning. För att utvärdera inlärningsresultaten i matematik ska eleverna i årskurs sex och nio regelbundet delta i av landskapsmyndigheterna anordnade gemensamma prov i matematik

Årskurs 1¹⁴	Årskurs 2
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-100	Naturliga tal 0-1.000
- talföljder	- talföljd
- tiopar, tvillingar	- större än, mindre än
- större än, mindre än lika med	- lika med
-sifferskrivning	Positionssystemet (tiosystemet)
	Talskrivning
Räknesätten	Räknesätten
Add och subtr inom tal-	Add och subtr inom tal-
området 0-10, 0-20, 0-100	området 0-100, 0-1000
Sambandet mellan add och subtr	Add- och subtr algoritmen
- additions och subtraktions-	(med en växling/minnessiffra)
tabeller (0-10), (0-20)	Laborationer med multiplikations-
Räknesagor	tabellerna 1-5, 10
	Multiplikation som upprepad addition
	- additions och subtraktions-
	tabeller (0-20)
	Enkel division (likadelning)
Algebra	Algebra
Prealgebra	Prealgebra
Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Uppskattning och mätning	Uppskatta och mäta
av längder: m, cm	- volym (l, dl)
Tid: hel- och halvtimme,	- massa (kg, g)

¹⁴ Laborationer, huvudräkning och uppskattning, problemlösning och tillämpningar, matematiken omkring oss, spel, miniräknarens och datorns möjligheter samt tabeller och diagram på aktuell nivå i alla årskurser.

veckodagar, månader, datum	- längd (km , m, cm)
Pengar, dyrare - billigare	Tid: hel och halv timme,
	kvart över, kvart före,
	fem över, fem före,
	veckodagar, månader, år
	Pengar
Geometri	Geometri
Plangeometriska figurer: kvadrat, rektangel	Plangeometriska figurer: kvadrat, rektangel
triangel, cirkel,	triangel, cirkel
Lägesord, storleksord	Sträckor och omkrets, rät linje, vinkel
Mönster och avbildningar	Mönster och avbildningar
Tredimensionella figurer	Tredimensionella figurer

Åk 3	Åk 4
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-10.000,	Naturliga tal 0-100.000,
-talföljder	-talföljder
-talens storleksordning	-talens storleksordning
Positionssystemet (tiosystemet)	Positionssystemet (tiosystemet)
Talskrivning	Talskrivning
	Decimalform: tiondel, hundradel
	Bråk som del av antal och del av helhet
Räknesätten	Räknesätten
Addition och subtraktion inom talområdet 0-10000	Additionsalgoritm med flera minnessiffror
Additionsalgoritm med minnessiffra	Subtraktionsalgoritm med flera växlingar/lån
Subtraktionsalgoritm med en växling (lån)	Multiplikationstabellerna (1-10) snabbt och säkert
Sambandet add – subtr	Multiplikation med 10
Multiplikationstab 1-10	Division med ensiffrig nämnare
Multiplikationsuppställning	
Sambandet mellan multiplikation och division	Division av tal som slutar på 0
Divisionstabeller, enkel division med rest	
	Sambandet multiplikation - division
Räknesagor	Multiplikationsalgoritm
	Add och subtr. av bråk med lika nämnare

Algebra	Algebra
Prealgebra	Prealgebra
Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Tid: s, min, h	Räkneoperationer med tid
Klockan: analog och digital tid	Tidtabeller
Kalendern	Enhetstabeller, enhetsprefix
Längd: km, m, cm, mm	Längd: mil, km, m, dm, cm, mm
Massa: kg, g	Massa: ton, kg, hg, g
Volym: l, dl	Volym: l, dl, cl, ml
Valuta: euro, cent	Valuta: euro, cent
	Termometern
Geometri	Geometri
Plangeometriska figurer:	Plangeometriska figurer: namnge och rita
kvadrat, rektangel, cirkel, triangel – sida, hörn, vinkel	
Mönster och avbildningar	Kub och rätblock
Tredimensionella figurer	Omkrets
	Vinklar
	Koordinatsystem
	Mönster och avbildningar

Åk 5	Åk 6
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-1000.000	Naturliga tal 0-1000.000.000
Positionssystemet	Positionssystemet
Decimalform: tiondel, hundradel, tusendel	Decimalform: tiondel, hundradel, tusendel
Procentbegreppet	Negativa tal: termometern
Tal i bråkform och i blandad form	Tal i bråkform och i blandad form
Addition och subtraktion av liknämninga bråk	Liknämninga och oliknämninga bråk
Sambandet mellan bråk, decimaltal och procent	Procentbegreppet
	Samband mellan bråk, decimalform, procent
	- $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ av i procent
Räknesätten	Räknesätten
Addition och subtraktion:	Addition och subtraktion:
-huvudräkning och uppställning	- Additions- och subtraktionsalgoritmer med flera
-decimaltal	minnessiffror samt med tal i decimalform
Multiplikation	Multiplikation och division:
-tabellerna	-tabellerna
-decimaltal	- med 10, 100, 1.000
-multiplikation med 10, 100, 1000	- med tal som slutar på 0

-multiplikation med tal som slutar på noll	- med tal i decimalform
Division	Division
-tabellerna	-tabellerna
-division med en och tvåsiffrig nämnare	- med en- och tvåsiffrig nämnare
-kort division och divisionsalgoritmen	- kort division och divisionalgoritmen
-decimaltal	-decimaltal
-medelvärde	Medelvärden
-division med 10, 100, 1000	Räknesättens ordningsföljd och parenteser
-division med tal som slutar på noll	Avrundning till heltal och till tal i decimalform
Räknesättens ordningsföljd	Procenträkning: rabatt
Avrundning till heltal	
Enklare procenträkning: rabatt	
Enheter	Enheter
Massa-, volym- och längdenheterna	Massa-, volym- och längdenheterna
Enhetsbyten - även med tal i decimalform	- prefixen milli-, centi-, deci-, (deka-, hekto-), kilo-
Tid och tidsberäkningar	- enhetsbyten - även med tal i decimalform
- sekunder, minuter, timmar, enhetsbyten	Tid och tidsberäkningar
-dygn, år, månad, ålder	- sekunder, minuter, timmar, dygn, månader, år
-tidsskillnader	- enhetsbyten
	- tidsskillnader
	- ålder
Geometri	Geometri
Punkt, linje, sträcka	Punkt, linje, sträcka
Fyrhörningar: kvadrat, rektangel, diagonal	Kvadrat, rektangel, romb, parallelogram, diagonal, triangel
Area av fyrhörningar	Cirkeln och dess delar
Omkrets	Rätblock, kub, klot - konstruera/rita
Vinklar: rät, rak, trubbig, spetsig.	Omkrets, area av rektangel, parallelogram Volym av rätblock och kub
Rätblock, kub	Vinklar: rät, rak, trubbig, spetsig, vinkelsumma
	Att mäta och rita vinklar
	Koordinatsystem
	Likformighet och skala
	Symmetri
Algebra	Algebra
Inledande algebra	Inledande algebra
	Enkla funktioner

Åk.7
Begrepp och definitioner
Rep. av grundläggande begrepp Negativa tal Procent Potenser och tiopotenser med positiv exponent
Räknesätten
De fyra räknesätten med hela tal Räkning med tal i decimalform Räknesättens ordningsföljd och parenteser Uppställningar Addition och subtraktion med negativa tal Bråkräkning: de fyra räknesätten Procenträkning
Algebra
Enkel behandling av proportionaliteter, pris och hastighet Enkel behandling av ekvationer
Mätningar och enheter
Enhetsbyten Repetition av massaenheter, längd, area och volymenheter. Tidsenheter
Geometri
Vinkelsatser Olika typer av trianglar Parallelogram Areor av månghörningar Cirkeln och dess delar Cirkelns omkrets och area Likformighet och skala

Åk.8	Åk 9
Begrepp och definitioner	Begrepp och definitioner
	Repetition av grundläggande begrepp Kvadratrötter Potenser, särskilt tiopotenser
Beräkningar	Beräkningar
De fyra räknesätten för - negativa tal - bråk Procenträkning Ränteberäkning * Tiopotenser , de fyra räknesätten med positiv exponent	Numeriska uttryck Procenträkning Beräkningar med kvadratrot De fyra räknesätten för tiopotenser med positiv och negativ exponent *Förenkling av kvadratrotsuttryck
Algebra och funktioner	Algebra och funktioner
Användning av formler Grundtyper av ekvationer Enkel behandling av linjära funktioner Värdet av uttryck Ekvationer med x i båda leden Parenteser Ekvationer med parenteser Skriva uttryck	Ekvationer med tillämpningar Enkla andragradsekvationer Funktioner (proportionaliteter, linjära funktioner) *Kvadrerings- och konjugatreglerna Ekvationer med nämnare Ekvationssystem
Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Längd, area och volymenheter	Enhetsbyten i samband med praktiska tillämpningar
Geometri	Geometri
Volymberäkning Rymdgeometri: polyedrar, cylindrar, koner, klot Sidoyta, kant, hörn, diagonal Formler för area och volymberäkning	Pythagoras sats Pythagoras sats med ekvation Likformighet och skala Praktisk geometri Geometriska tillämpningar
* =Fördjupning	Valfritt innehåll eller yrkesmatematik Fördjupning eller repetition T.ex. rationella uttryck, faktorisering, rörelse eller Blandningsproblem, andragradsfunktioner Yrkesmatematik i samarbete med gymnasieskolor

Kriterier för goda kunskaper i matematik i slutet av årskurs 2

Förmåga att tänka och arbeta matematiskt

Eleven

- visar att han eller hon förstår matematiska begrepp genom att använda dem i problemlösning och genom att presentera och förklara dem för andra elever och för läraren
- kan dra slutsatser och förklara sitt handlande och kan presentera sina lösningar med konkreta modeller och hjälpmedel, med bilder, muntligt eller skriftligt
- kan göra jämförelser, bl.a. längdjämförelser, och sätta saker i rätt ordning, hitta på motsatser till dem och klassificera dem enligt olika egenskaper samt redogöra för ett föremåls läge i rummet, till exempel. med användning av orden ovanför, under, till höger, till vänster, bakom eller mellan: han eller hon kan jämföra mängders storlek med användning av orden mera, mindre, lika många, mycket och litet samt skriva och använda jämförelsesymbolerna $>$, $=$ och $<$.
- Kan plocka ut det väsentliga ur enkla matematiska problem och kan använda sina kunskaper och färdigheter för att lösa dem.

Tal, räkneoperationer och algebra

Eleven

- förstår talens betydelse i mängd- och ordningsuttryck, kan skriva tal och kan åskådliggöra talen på tallinjen
- kan dela upp och kombinera tal, jämföra tal, bilda summor och talföljder: han eller hon känner till jämna tal och udda tal
- känner till, förstår och kan använda tiosystemet som positionssystem
- förstår räknesätten addition, subtraktion, multiplikation och division samt kan tillämpa dem i vardagliga situationer
- kan hitta alternativa lösningar på enkla problem

Geometri

Eleven

- känner till grundformerna hos plana figurer och geometriska kroppar, bl.a. fyrhörning, triangel, cirkel, klot och kub samt känner de geometriska grundbegreppen: punkt, sträcka, rät linje och vinkel, och vet hur dessa hänför sig till de enklaste plana figurerna
- kan rita enkla speglingar och förstoringar

Mätning

Eleven

- kan utföra mätningar med enkla mätredskap och känner till de viktigaste enheterna för längd, massa, volym och tid samt den egna valutan

Kriterier för vitsordet 5 i matematik i slutet av årskurs 6

Eleven

- följer med under matematiska genomgångar
- har vissa kunskaper som dock är splittrade
- försöker efter sin förmåga att lösa problem och kan mekaniskt upprepa givet material
- har svårt att hitta samband och dra egna slutsatser
- har försökt lösa hemuppgifterna

Kriterier för vitsordet 8 i matematik i slutet av årskurs 6

Förmåga att tänka och arbeta matematiskt

Eleven

- visar att han eller hon förstår matematiska begrepp genom att använda dem i problemlösning och presentera dem med hjälpmedel, bilder, symboler, ord, tal eller diagram
- försöker medvetet rikta sin uppmärksamhet då han eller hon gör observationer: eleven kan på ett mångsidigt sätt kommunicera om sina observationer och tankar genom att handla, tala, skriva och använda symboler
- kan beskriva verkliga situationer och fenomen matematiskt genom att jämföra, klassificera, ordna, konstruera och ställa upp modeller
- kan gruppera eller klassificera på basis av ett givet och av eleven valt kriterium och kan upptäcka gemensamma egenskaper
- kan presentera matematiska problem i ny form: eleven kan tolka en enkel text, bild eller händelse och kan göra upp en plan för att lösa problemet
- kan följa matematiska regler

Tal, räkneoperationer och algebra

Eleven

- förstår tiosystemet också för decimaltalens del och är säker i sin användning av dem:
- eleven kan använda negativa tal och bråk och kan åskådliggöra dem på olika sätt
- kan uttrycka räkneoperationer skriftligt och muntligt och känner till sambanden mellan olika räkneoperationer; eleven kan med överslagsräkning göra en uppskattning av ett resultat och bedöma hur förnuftig lösningen är
- kan bilda och fortsätta talföljder samt förklara sambandet

Geometri

Eleven

- kan göra figurer enligt givna instruktioner; eleven kan upptäcka egenskaper hos enkla geometriska figurer och känner till grundläggande begrepp för plana figurer
- känner igen likformighet; eleven kan göra speglingar i en rät linje samt förstora och förminska figurer i ett givet förhållande; han eller hon känner igen figurer som är symmetriska med avseende på en rät linje
- förstår principerna som gäller vid mätning och kan uppskatta ett mätobjekts längd hur rimligt mätningresultatet är och ange det med lämplig enhet
- kan beräkna arean och omkretsen för parallelogram och trianglar

Informationsbehandling och statistik samt sannolikhet

Eleven

- kan samla uppgifter, ordna, klassificera och presentera dem i statistisk form; han eller hon kan läsa enkla tabeller och diagram

Kriterier för vitsordet 10 i matematik i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i det behandlade ämnesområdet och har lätt för att se samband och helheter
- kan tillämpa kunskaperna i olika situationer
- kan både under lektioner och vid hemarbete strukturera, planera och lösa även svårare uppgifter självständigt

Kriterier för vitsordet 5 i matematik vid slutbedömningen

Eleven

- följer med under matematiska genomgångar
- har vissa kunskaper som dock är splittrade
- försöker lösa matematiska problem och kan mekaniskt upprepa givet material
- har svårt att hitta samband och dra egna slutsatser
- har försökt lösa hemuppgifterna
- har vid upprepade utvärderingar påvisat grundläggande matematiska kunskaper inom de behandlade ämnesområdena

Kriterier för vitsordet 8 i matematik vid slutbedömningen

Tankeförmåga och tankemetoder

Eleven

- lägger märke till likheter och lagbundenheter i olika händelser
- kan i sitt tal använda logiska element som och, eller, om så, inte, finns, finns inte
- kan sluta sig till sanningsvärdet hos enkla påståenden
- kan matematisera en enkel textuppgift och göra upp en plan för lösningen, lösa den och granska lösningens riktighet
- kan systematiskt presentera möjliga lösningsalternativ genom att använda tabell, eller diagram.

Tal och räkneoperationer

Eleven

- kan göra upp en plan över hur man löser en räkneuppgift och har en tillförlitlig grundläggande räknefärdighet och kan bedöma resultatet
- kan utföra potensräkningar där exponenten är ett naturligt tal
- kan lösa uppgifter där kvadratrötter behövs
- kan använda proportionalitet, procenträkning och andra räkneoperationer vid lösning av problem som man stöter på i vardagen.

Algebra

Eleven

- kan lösa ekvationer av första graden och enkla andragradsekvationer
- kan förenkla enkla algebraiska uttryck
- behärskar räkneoperationerna för potenser
- kan bilda ekvationer ur enkla vardagsproblem och lösa dem algebraiskt eller via slutledningar
- kan använda ekvationssystem för att lösa enkla problem
- kan bedöma hur förnuftig en lösning är och granska de olika skedena i sin lösning.

Funktioner

Eleven

- kan definiera koordinaterna för punkter i koordinatsystemet
- kan ställa upp en tabell av talpar enligt en given regel
- kan bilda och bestämma följande tal i en talföljd enligt en given regel och kan muntligt berätta hur talföljden enligt den givna regeln bildas
- Kan rita grafen till en funktion

Geometri

Eleven

- kan känna igen olika geometriska former och känner till deras egenskaper

- kan tillämpa de inlärdade formlerna för omkrets, area och volym
- kan använda passare och linjal för att göra enkla geometriska konstruktioner
- kan upptäcka likformiga, kongruenta och symmetriska figurer och kan tillämpa denna förmåga för att undersöka egenskaperna hos trianglar och fyrhörningar
- kan i enkla situationer tillämpa samband mellan två vinklar
- kan använda Pythagoras sats för att beräkna delarna i en rätvinklig triangel
- kan utföra mätningar och hithörande beräkningar och kan utföra enhetsbyten med de vanligaste enheterna.

Mätningar och enheter

- Kan utföra enhetsbyten (för massa , längd, area, volym, tid)

Sannolikhet och statistik

Eleven

- kan läsa olika tabeller och diagram och kan ur ett givet material bestämma frekvenser, medelvärde, median och typvärde.

Kriterier för vitsordet 10 i matematik vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i det behandlade ämnesområdet och har lätt för att se samband och helheter
- kan strukturera, planera och redovisa arbeten självständigt och korrekt både under lektioner och vid hemarbete
- kan arbeta efter modeller och kan anpassa dem efter det arbete som skall utföras
- visar helhetsmässig förståelse i ämnet genom att tillämpa tidigare införskaffad kunskap för att lösa nya matematiska problem på ett effektivt sätt
- löser uppgifter av högre svårighetsgrad
- har vid upprepade utvärderingar påvisat så gott som felfria kunskaper inom de behandlade ämnesområdena

OMGIVNINGSKUNSKAP

SYFTE

Undervisningen i omgivningskunskap syftar till att utifrån ett helhetsperspektiv orientera eleverna i den egna hembygden och belysa dess relation till omvärlden och den omgivande naturen samt träna eleverna i praktiska samhällsfärdigheter. Undervisningen ska betona principerna för en hållbar utveckling och bevarandet av kulturarvet.

Eleverna ska lära sig förstå naturen och kulturmiljön, sig själva och andra människor samt betydelsen av friskvård.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Undervisningen i omgivningskunskap grupperas i temaområden som hänförs till de natur- och samhällsorienterande ämnena biologi, geografi och miljölära, fysik och kemi, historia- och samhällskunskap. Undervisningen ges under de inledande skolåren, i årskurserna 1-3. Vid behov kan växelkurs tillämpas.

Undervisningen bygger på ett undersökande och problemcentrerat betraktelsesätt och bör anpassas till skolåret och årstiderna. Undervisningsarrangemangen ska samordnas med och integreras i undervisningen i andra ämnen.

Tyngdpunkten i undervisningen bör läggas vid elevernas egna observationer, laborationer och experiment.

CENTRALT INNEHÅLL

Skolan, hemmet och fritiden

- skolstarten, skolarbete
- kamratskap, mobbning
- familjerelationer
- seder och sedvänjor
- trygghet och säkerhet
- pengar och konsumtion
- trafiken och trafikregler
- tidningen
- kommunikation, post

Människan och hälsan

- människokroppen
- hälsa och sunda levnadsvanor
- matens ursprung och produktion
- känslor och kommunikation
- barnsjukdomar
- första hjälp
- olika handikapp

Naturen och livsmiljön

- årstider och väderlek
- växter och djur, artkännedom
- enkla näringskedjor
- miljövard
- kretslopp i naturen
- återanvändning och ekotänkande
- planeten jorden och rymden

Hembygden och övriga världen

- hemkommunen och Åland
- åländsk kulturmiljö och åländska traditioner
- levnadsvillkor i övriga världen
- seder och sedvänjor
- kartkunskap

Kriterier för vitsordet 8 i omgivningskunskap i slutet av årskurs 3

Eleven

- Har kännedom om individens rätt till sunda relationer. Känner till sina egna rättigheter
- Kan beskriva olika tecken på mobbning och våld
- Vet hur man kan söka hjälp i skolan och närmiljön
- Förstår de centrala reglerna på land och till sjöss och känner till säkerhetsregler på isen
- Kan beskriva farliga situationer i vardagsmiljöer
- Kan namnge människans viktigaste kroppsdelar
- Förstår betydelsen av centrala livsfunktioner
- Känner till hälsofrämjande vanor och rutiner

- Vet hur man fungerar i grupp och uppför sig artigt
- Har kännedom om barnsjukdomar
- Kan göra iakttagelser i närmiljön och enkla undersökningar i naturen
- Kan presentera naturen i tal, skrift och bild
- Känner igen de vanligaste arterna
- Känner till årstidernas variation
- Har förståelse för solsystemet och vår jord
- Känner till samspelet i naturen
- Kan beskriva sin hembygd, naturförhållanden och sedvänjor där
- Känner till hembygden som en del av det övriga landet, Norden och världen.

BIOLOGI

SYFTE

Biologiundervisningens främsta uppgift är att hos eleverna skapa en positiv och ansvarskännande attityd gentemot miljön och naturen. De bör stimuleras till naturstudier och vänjas vid att iakttä och undersöka naturen för att kunna dra slutsatser av och utvärdera resultat från klassrums- och fältarbeten.

Genom undervisningen ska eleverna få inblick i naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund. De ska lära känna viktiga drag i levande organismers anatomi, systematik och fysiologi. Eleverna ska lära känna människan som biologisk organism och förstå människokroppens anatomi och fysiologi samt få den kunskap som stöder deras välbefinnande och ansvarstagande för den egna kroppen. Eleverna ska känna till genteknologins möjligheter och risker. Eleverna ska också förstå människans ekologiska roll som en dominerande art bland andra i ekosystemet.

Syftet är att eleverna ska känna miljöansvar och lära sig använda naturresurserna på rätt sätt. De ska stimuleras till att även på sin fritid engagera sig i natur- och miljöfrågor.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Många moment inom lärokursen i biologi kan med fördel integreras med andra läroämnen eller behandlas i samband med temadagar, exkursioner och lägerskolor.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 4-6

- Grundläggande artkännedom inom närmiljön
- Växtodling
- Enkla näringskedjor
- Vanliga djurs levnadsvanor, beteende, byggnad och miljöanpassning
- Blomväxternas huvuddelar, förökning, spridning och övervintring
- De åländska biotoperna samt jordbruket
- Praktisk miljövård
- Att vistas i naturen - allemansrätten
- Djur och växter som är utrotningshotade och fridlysta
- Elementär kunskap om människokroppen
- Pubertet, sexualitet och ett barns födelse
- Hälsa och ohälsa
- Hygien
- ANT (alkohol, narkotika och tobak)

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

- Elementär djursystematik och artkännedom
- Växtsystematik och artkännedom

- Växtfysiologi och fotosyntesen
- De lokala och globala ekosystemen. Sambandet mellan populationer och tillgängliga resurser i ekosystemen. Människans påverkan på ekosystemen
- Behovet av biologisk mångfald.
- Östersjön, dess säregenskaper som innanhav, dess ekosystem och utsatthet
- Klimatförändringarnas inverkan på miljön
- Energifrågor ur hållbarhetssynpunkt och medvetna konsumenter
- Avfall -kretsloppstänkande
- Människans anatomi. Kroppens celler, organ och organsystem och deras uppbyggnad, funktion och samverkan
- Sjukdomar i de viktigaste organen. Virus, bakterier, smittspridning och infektioner.
- Sexualiteten och fortplantning
- Genetik och genteknologi. Genteknikens möjligheter och risker och etiska frågor som tekniken väcker
- Evolutionslära

Kriterier för vitsordet 5 i biologi vid slutbedömningen

Eleven

- följer med under genomgångar och har splittrade kunskaper om behandlade områden
- kan följa instruktioner för enklare undersökningar och laborationer
- har svårt att hitta samband men kan med visst stöd se orsak och verkan
- kan i någon mån redovisa sina kunskaper och delvis upprepa givet material

Kriterier för vitsordet 8 i biologi vid slutbedömningen

Eleven

- kan enligt givna anvisningar arbeta i terräng och samla in växter och klassificera dem
- kan självständigt genomföra undersökningar i fält
- kan ge exempel på hur naturmiljön i hans eller hennes hembygd har förändrats och hur han eller hon själv kan handla enligt målen för en hållbar utveckling
- kan indela organismer i huvudgrupper
- känner igen växt-, djur-, och svamparter i närmiljön och har grundläggande kunskaper om dem
- kan beskriva växt- och djurcellens struktur i huvuddrag
- kan redogöra för fotosyntesen och beskriva dess betydelse för den levande naturen
- kan beskriva människans celler, vävnader och organ med funktion samt sjukdomar som kan drabba dem
- känna skillnaden mellan virus och bakterier och har kunskap om infektioner
- kan redogöra för könscellernas uppkomst, samlaget, befruktningen, förloppet i en graviditet och förlossning i huvuddrag
- har grundläggande kunskap i genetik och genteknologi
- har kunskap om Östersjön dess säregenskaper som hav, ekosystem och miljöpåverkan på den
- kan beskriva lokala och globala ekosystemens grundläggande struktur och funktion samt miljöförändringarnas påverkan på dem, vad som gynnar respektive hotar den biologiska mångfalden. Samhällsdiskussioner om biologisk mångfald, till exempel i samband med skogsbruk och jakt
- kan redogöra för en ekologiskt hållbar utveckling, vikten av att bevara naturens mångfald och miljövärdens betydelse
- kan göra mindre undersökningar om den egna livsmiljöns tillstånd

Kriterier för vitsordet 10 i biologi vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i de behandlade områdena och har lätt för att se orsak och samband och helheter
- kan strukturera planera och redovisa arbeten självständigt och korrekt både på lektioner och vid hemarbete
- visar helhetsmässig förståelse i ämnet genom att tillämpa tidigare införskaffad kunskap
- kan dra välutvecklade och väl underbyggda slutsatser

GEOGRAFI

SYFTE

Geografiundervisningen ska väcka elevernas känsla och uppskattning för hembygden och hemlandet samt utveckla en medvetenhet om samhörighet med Norden och Europa. Eleverna ska få en grundläggande uppfattning om vårt landskap, vårt land, de övriga nordiska länderna och världen. Undervisningen ska ge eleverna kunskaper om vilka mänskliga verksamheter, och av naturen framkallade processer, som påverkar jordytans former.

Undervisningen bör präglas av en ekologisk grundsyn och leda till insikt om att jorden är en helhet med begränsade resurser. Undervisningen ska hos eleverna utveckla förståelse och respekt för andra folkslag, deras levnadsförhållanden och kultur.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Många moment inom lärokursen i geografi kan med fördel integreras med andra läroämnen. De ämnesövergripande temastudierna bör på ett mångsidigt sätt behandla miljö- och naturfrågor, samlevnadsförhållanden, internationella frågor och fredsfrågor.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS4-6

Allmänt

- kartor, diagram, statistik och elektroniska medier och nyhetskällor
- namnkunskap
- ekvatorn, polcirkelarna och vändkretsarna
- klimat- och vegetationszoner
- jordens stora ekosystem
- jorden som helhet med begränsade resurser

Finland

- regionalgeografi
- natur- och kulturgeografi
- transport och kommunikation

Norden och Europa

- olika länder
- kulturella särdrag och levnadsförhållanden

Världsdelarna

- orientering och överblick över de olika världsdelarna
- människans anpassning till olika miljöer

Kriterier för vitsordet 5 i biologi och geografi i slutet av årskurs 6

Eleven

- följer med under genomgångar och har splittrade kunskaper om behandlade områden
- kan följa instruktioner för enklare undersökningar i naturen
- kan göra enklare karttolkningar

Kriterier för vitsordet 8 i biologi och geografi i slutet av årskurs 6

Naturen och livsmiljön

Eleven

- kan iaktta och undersöka naturen
- kan genomföra och beskriva egna enkla undersökningar av naturen
- känner igen de vanligaste växtarterna och kan samla växter enligt anvisningar

Organismerna och livsmiljöerna

Eleven

- känner till olika grupper av ryggradsdjur och känner igen de vanligaste däggdjuren, fåglarna och fiskarna i närmiljön
- vet att de gröna växterna själva tillverkar sin näring genom fotosyntes
- kan redogöra för näringskedjans huvudprinciper
- kan redogöra för allemansrätten och miljövård

Människan och hälsa

Eleven

- kan i huvuddrag beskriva människans byggnad och livsfunktioner
- kan iaktta förändringarna i sin egen uppväxt och utveckling, i puberteten, i den sexuella utvecklingen och känner de rättigheter och det ansvar som hör till åldern
- känner de rättigheter och det ansvar som hör till åldern

Kartfärdigheter

Eleven

- kan använda teckenförklaringar och skalor vid kartläsning
- kan tolka kartor, statistik, diagram, bilder och elektronisk information

Europa och världsdelen

Eleven

- känner i huvuddrag till världsdelen, oceaner, de största bergmassiven, regnskogs- och ökenområden, europeiska stater och huvudstäder
- känner till olika klimat- och vegetationszoner samt klimatförhållanden på jordklotet

Kriterier för vitsordet 10 i biologi och geografi i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i de behandlade områdena och har lätt för att se orsak och samband och helheter
- kan tillämpa kunskaperna i olika situationer
- kan strukturera planera och redovisa arbeten självständigt och korrekt både på lektioner och vid hemarbete

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Geografiska färdigheter

- kartor, kartogram, diagram, tabeller elektroniska medier och nyhetskällor
- namnkunskap
- jordens byggnad, storlek och utveckling
- kontinenter och världshav
- processer som utformar landytan
- klimatologi
- geografiska upptäckter

Norden

- naturtyper och resurser
- vattensystem och topografi
- regionalgeografi
- kulturella särdrag och levnadsförhållanden
- näringar

Europa

- ländernas kultur- och naturgeografi
- namngeografi
- människors ekonomisk, sociala och politiska förhållanden
- naturresurser

Världen

- länder och unioner
- människors ekonomiska, sociala och politiska förhållanden
- naturresurser
- industriländer och utvecklingsländer
- jämförelse av naturförhållanden, mänsklig verksamhet och kulturella drag i världen

Den gemensamma miljön

- centrala globala miljö- och utvecklingsproblem såsom ökenspridning, befolkningstillväxt torra, översvämningar och jordbävningar
- väder och klimat

Kriterier för vitsordet 5 i geografi vid slutbedömningen

Eleven

- följer med under genomgångar och har splittrade och diffusa kunskaper om behandlade områden
- kan med hjälp av givna instruktioner använda och tolka kartor och diagram
- har svårt att hitta samband men kan med visst stöd se orsak och verkan
- kan i någon mån redovisa sina kunskaper och delvis upprepa givet material

Kriterier för vitsordet 8 i geografi vid slutbedömningen

Geografiska färdigheter

Eleven

- kan hitta platser och kan använda teckenförklaringarna och skalan i kartor
- kan tolka fysiska kartor, temakartor, fotografier och statistik och kan utnyttja nyhetskällor och

nätbaserad information

- kan åskådliggöra geografisk kunskap med hjälp av kartor och diagram
- kan jämföra olika regioners klimatdiagram och befolkningspyramider och själv rita ett klimatdiagram utgående från statistikuppgifter

Nordens strukturer

Eleven

- kan redogöra för hur Nordens landskap har formats och hur naturförhållandena har påverkat den mänskliga verksamheten inom olika områden i Norden.
- kan beskriva och analysera regionala drag i bebyggelse och näringsliv i Norden
- kan analysera särdrag i kulturmiljön i Norden och vet vad ett värdefullt kulturlandskap är
- kan känna igen den egna kulturens särdrag och känner till minoritetskulturerna i Finland och i våra närområden
- kan beskriva Finlands växelverkan med sina närområden, med Europa och med hela världen

Europas strukturer

Eleven

- kan beskriva natur- och kulturförhållanden i olika områden i Europa
- namn på länder, regioner, städer, hav, sjöar, floder och bergskedjor
- kan jämföra Europa med andra världsdelar och förstår att Europa samverkar med övriga områden i världen

Världen

Eleven

- kan känna igen olika världsdelars natur- och kulturgeografiska grunddrag
- kan beskriva jordens exogena och endogena processer
- kan tillämpa sin geografiska kunskap i analyser av aktuell nyhetsinformation från olika källor och kan placera nyhetshändelser på världskartan
- kan förstå förekomst och orsaker till fattigdom och ohälsa i olika delar av världen
- ser samband mellan fattigdom, ohälsa och faktorer som befolkningstäthet, klimat och naturresurser

Den gemensamma miljön

Eleven

- kan kort redogöra för de centrala globala miljö- och utvecklingsproblemen,
- känner till lösningar på centrala globala miljö- och utvecklingsproblem
- känner till klimatförändringar och olika förklaringar till dessa, samt vilka konsekvenser förändringarna kan få för människan, samhället och miljön i olika delar av världen

Kriterier för vitsordet 10 i geografi vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i de behandlade områdena och har lätt för att se orsak och samband och helheter
- kan strukturera planera och redovisa arbeten självständigt och korrekt både på lektioner och vid hemarbete
- visar helhetsmässig förståelse i ämnet genom att tillämpa tidigare införskaffad kunskap
- kan dra välutvecklade och väl underbyggda slutsatser

MILJÖLÄRA

Miljölära är en ämneshelhet inom blocket miljö- och naturkunskap som ska genomsyra all undervisning och verksamhet i skolan. Målsättningarna och riktlinjerna ska särskilt beaktas i undervisningen i omgivningskunskap, samhällskunskap, biologi och geografi, fysik och kemi, hälsokunskap samt hemkunskap.

SYFTE

Undervisningen ska vägleda eleverna att bli intresserade av naturen, att vilja lära känna den och att skydda den. Syftet med undervisningen är att hjälpa eleverna att lära känna sig själv som människa och som en del av sin närmiljö, av sitt folk och av mänskligheten. Läroämnet syftar också till att göra eleverna förtrogna med olika regioner på jorden, deras natur och kultur och hjälpa dem att bygga upp sin kulturidentitet. Eleverna ska lära sig bedöma de konsekvenser människans verksamhet har för jorden samt inse att de måste förhålla sig till miljön på ett ekologiskt hållbart sätt.

Naturen och dess fenomen studeras i syfte att utveckla elevernas förmåga att iaktta fenomen, att ställa frågor och göra jämförelser, att göra observationer och dokumentera dem, att tolka resultaten och bedöma dem och att dra slutsatser.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

På lågstadiet ska eleverna bli förtrogna med enkla naturvetenskapliga forskningsmetoder. De ska ges möjlighet att observera olika fenomen och bekanta sig med fysiska och kemiska företeelser samt dagligen tillämpa det inlärd. Arbetssätt som bygger på elevernas egen aktivitet och på samarbete mellan eleverna ska prioriteras.

FYSIK OCH KEMI ÅRSKURS 4-6

SYFTE

Förståelse och insikt är centrala begrepp för undervisningen i fysik och kemi på lågstadiet. Eleverna ska utveckla sin förståelse för omvärlden ur ett naturvetenskapligt perspektiv, lära sig att dra slutsatser av sina observationer och känna igen orsakssammanhang. De ska lära sig göra enkla naturvetenskapliga försök, ställa hypoteser och reflektera över experimentens giltighet. De ska lära sig använda riktiga naturvetenskapliga begrepp i beskrivningar och jämförelser, utveckla en insikt om naturvetenskapliga fenomen och få bekanta sig med kända uppfinningar som historiskt har påverkat vår utveckling.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Grunden för undervisningen i fysik och kemi på lågstadiet är elevens egen aktivitet, tidigare erfarenheter och kunskaper samt den omgivande vardagliga miljön. Undervisningen ska befästa upptäckandets fascination och glädje. Den ska också uppmuntra den naturliga nyfikenheten inför till synes oförklarliga fenomen.

CENTRALT INNEHÅLL

Materien

- byggstenar
- grundämnen
- enkla kemiska föreningar
- aggregationstillstånd

Vatten

- lösningar
- blandningar
- vattnets kretslopp
- syror, baser

Luft

- sammansättning
- tryck
- föroreningar

Astronomi

- jorden och planeterna
- solen
- gravitation
- tidsbegrepp

Ljud och ljus

- egenskaper
- syn och hörsel
- ljudalstring

Elektricitet

- enkla strömkretsar
- magneter
- elsäkerhet

Energi

- värme, utgående ifrån närmiljön
- friktion

Kriterier för vitsordet 5 i fysik och kemi i slutet av årskurs 6

Eleven

- kan följa givna anvisningar och genomföra observationer och mätningar
- följer med på genomgångar och har splittrade kunskaper om behandlade områden
- kan dra enklare slutsatser av sina observationer

Kriterier för vitsordet 8 i fysik och kemi i slutet av årskurs 6

Eleven

- kan arbeta och fungera tryggt, skydda sig själv och sin omgivning och följa givna anvisningar
- kan göra observationer och mätningar med olika sinnen och instrument, kan koncentrera sig på de väsentliga egenskaperna hos objekten, exempelvis rörelse eller temperatur och förändringar i dem
- kan genomföra enkla undersökningar på ett systematiskt och noggrant sätt
- kan dra slutsatser av sina observationer och mätningar, presentera resultaten och förklara orsakssammanhang om naturens grundfenomen
- kan använda rätt terminologi, bl.a. jämförelser och klassificeringar av egenskaper hos ämnen, kroppar och fenomen
- kan samla in information från olika källor och begrunda dess riktighet utgående från tidigare kunskaper, undersökningar och diskussioner

Kriterier för vitsordet 10 i fysik och kemi i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper om de behandlade områdena
- kan dra välutvecklade slutsatser av sina observationer och mätningar
- kan formulera egna frågeställningar

FYSIKÅRSKURS 7-9

SYFTE

Undervisningen i fysik strävar även på högstadiet till att eleverna ska lära sig förstå de viktigaste naturföreteelserna och de lagar dessa följer samt lära sig olika praktiska tillämpningar. Elevernas förståelse för fysikens betydelse i miljö och miljövård ska befrämjas.

Eleverna ska bli förtrogna med olika arbetsmetoder i fysik och deras tillämpning inom olika områden. Vidare ska undervisningen syfta till att utveckla elevernas förmåga att arbeta självständigt, följa skrivna instruktioner, kritiskt granska och utvärdera resultat, inse samband och dra slutsatser. Eleverna ska stimuleras till intresse för den tekniska utvecklingen som sker i samhället.

CENTRALT INNEHÅLL

Storheter och mätningar

- tid och tidmätning, längd och längdmätning
- area och volym, massa och tyngd

Materien

- materien och dess beståndsdelar, elementarpartiklar
- materien och temperaturförändringar
- densitet

Mekanik

- kraft, tyngd och tryck
- mätning av krafter, sammansättning av krafter
- friktion, tröghet
- hastighet och acceleration
- fritt fall och luftmotstånd
- tyngdpunkt och stabilitet
- enkla maskiner, arbete, effekt och energiprincipen

Värme

- temperatur och fasomvandling
- värmets spridning, värmemotorer

Elektricitet och magnetism

- statisk elektricitet, elektriska fält
- ledare och isolatorer
- elektrisk ström, spänning och resistans
- strömkretsar
- energi, effekt och elförbrukning

Akustik

- alstring av ljud, ljudstyrka, frekvens och våglängd
- ljudets hastighet, överföring och lagring av ljud
- enkla musikinstrument

Optik

- ljusets utbredning och hastighet
- ljusstyrka och belysning
- reflexion och brytning, speglar, linser och optiska fibrer
- färger och spektra, polariserat ljus
- optiska instrument
- optiska naturfenomen

Strålnings- och kärnfysik

- elektromagnetisk strålning
- atomnummer och masstal, isotoper
- detektering av strålning
- fission, fusion, kärnreaktorer, kärnvapen

Elektronik

- elektronrör, halvledare och deras egenskaper
- transistorer och andra elektroniska komponenter
- olika kommunikationsmedel

Astronomi

- forna tiders världsbild jämfört med vår världsbild av idag
- stjärnor, stjärnbilder, galaxer och andra företeelser i universum
- rymdfärder

Kriterier för vitsordet 5 i fysik vid slutbedömningen

Eleven

- kan arbeta tryggt enligt givna instruktioner ensam och i grupp
- kan genomföra enkla naturvetenskapliga undersökningar; mäta, beräkna och iaktta
- kan presentera någon form av riktiga undersökningsresultat
- har grundläggande kunskaper om vardagsfysikens grundbegrepp vid t.ex. mätning och avläsning av hastighet, densitet, temperatur, effekt, energiförbrukning, osv
- kan på ett eget och enkelt – men ändå riktigt – sätt beskriva fysikaliska storheter och fenomen samt skilja dessa åt
- har fragmentariska kunskaper om olika fysikaliska grundstorheter, härledda storheter, samband och fenomen; var dessa förekommer, hur de utnyttjas samt hur de påverkar människan och miljön
- har fragmentariska kunskaper om olika fysikaliska storheters och fenomenens inverkan på människan, närmiljön, naturen och globalt, t.ex. vid energiproduktion, strålning, temperaturförändringar, osv
- har fragmentariska kunskaper om betydelsen av fysikaliska storheters samband och tillämpningar av dessa i vardagen, t.ex. vid energiomvandling, värmeutvidgning, eltransformering, osv
- känner till olika yrkes- och produktionsområden, som nyttjar fysikens vinningar, såsom inom t.ex. motortrafik, elinstallation, VVS, rymdforskning, byggnation, osv

Kriterier för vitsordet 8 i fysik vid slutbedömningen

Experimentellt arbete

Eleven

- kan arbeta tryggt, enligt anvisningar och tillsammans med andra
- kan genomföra naturvetenskapliga undersökningar enligt givna anvisningar, planera enkla experiment och tillsammans med andra, ställa upp mål och komma överens om arbetsfördelning och uppgifter
- kan producera småskaliga forskningsrapporter, presentera resultaten till exempel med hjälp av grafer och tabeller och tolka dem
- kan genomföra kontrollerade experiment och bedöma genomförandet och resultatens noggrannhet, tillförlitlighet och ändamålsenlighet
- vet att fysiken är en av de centrala naturvetenskaperna och att fysikkunskaper och experimentella forskningsmetoder används i andra naturvetenskaper och inom tekniken

Rörelse och kraft

Eleven

- kan undersöka olika fenomen som berör växelverkan och rörelse och använda storheter som beskriver dem, exempelvis tid, sträcka, hastighet, acceleration och kraft
- kan göra och tolka grafiska presentationer av till exempel mätresultat som gäller likformiga och accelererande rörelser, kan använda modellen för likformig rörelse för att ställa upp hypoteser och kan använda formeln för beräkning av medelhastighet också för att beräkna avstånd och tid
- förstår funktionsprinciperna för enkla mekaniska maskiner, till exempel hävstången, och känner till tillämpningar av olika mekaniska maskiner och konstruktioner
- kan använda storheter som beskriver kroppars och ämnens egenskaper och kan med hjälp av dem förklara olika fenomen, till exempel jämföra olika ämnens densitet och på så sätt förklara fenomen såsom flytförmåga och funktionsprinciperna för varmluftballongen
- känner till sambandet mellan arbete och energi
- förstår den fysikaliska bakgrunden till bestämmelserna om trafiksäkerhet

Vibrations- och vågrörelse

Eleven

- känner igen vågrörelser och typiska vågrörelsefenomen, till exempel hur en vågrörelse uppstår, fortplantas, tas emot, reflekteras och bryts
- kan i sin omgivning identifiera olika svängande kroppar, periodiska händelser och för dem specifika fenomen, kan beskriva fenomenen med hjälp av lämpliga storheter
- kan undersöka hur ljuset reflekteras och bryts och med hjälp av ljusstrålen som modell
- förklara olika fenomen i anknytning till seendet och hur speglar och linser fungerar
- förstår ljudets och ljusets betydelse ur människans och samhällets synvinkel, till exempel buller och bullerskydd och ljusets roll vid dataöverföring

Värme

Eleven

- identifierar och kan tolka värmefenomen i sin omgivning, till exempel lagring och transport av värme
- kan beskriva grundläggande fenomen i värmeläran, såsom värmeutvidgning och uppvärmning av kroppar, med hjälp av lämpliga storheter och experimentella lagar
- kan tillämpa lagarna för uppvärmning, värmeutvidgning och förändring av aggregationstillstånden då han eller hon ska förklara värmefenomen i sin omgivning

Elektricitet

Eleven

- kan principerna för hur elapparater och apparater som producerar värme ska användas säkert och ekonomiskt och kan bedöma och beräkna driftkostnaderna för elapparater med olika effekt
- förstår sambandet mellan spänning och strömstyrka i en sluten krets och hur motståndet påverkar strömstyrkan, kan ställa upp hypoteser om funktionen hos olika strömkretsar och utnyttja kopplingsscheman som modeller för strömkretsar
- känner till tillämpningar såsom elapparater och elektronisk information
- känner till processer för elproduktion och eltransport, till exempel hur en transformator fungerar, kan förklara energiomvandlingen i ett kraftverk och bedöma för- och nackdelar med olika typer av kraftverk

Strukturer i naturen

Eleven

- känner till hur strålning påverkar, kan skilja mellan farliga och ofarliga slag av strålning och kan skydda sig mot strålning
- känner till de olika elementen och deras storleksförhållanden, från elementärpartiklar till galaxer, och kan med hjälp av modeller åskådliggöra dessa element och strukturer
- kan i diskussioner använda centrala fysikaliska begrepp, bl.a. energi, växelverkan och strålning
- förstår principen för energins bevarande och kan ge exempel på energiomvandlingar i olika processer, till exempel när en sten faller eller när trä förbränns

Kriterier för vitsordet 10 i fysik vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- ställer adekvata frågor och framför adekvata kommentarer vid behandling av undervisningsstoffet
- kan dra välutvecklade slutsatser
- kan föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang om och kring det stoff som behandlas

KEMI ÅRSKURS 7-9

SYFTE

Undervisningen i kemi strävar till att eleverna ska lära sig förstå de viktigaste naturföreteelserna och de lagar dessa följer samt olika praktiska tillämpningar. Elevernas förståelse för kemins stora betydelse i miljö och miljövård ska befrämjas.

Eleverna ska bli förtrogna med laboriematerial, säkerhetsföreskrifter och arbetsmetoder i kemi och hur de tillämpas inom olika områden. Vidare ska undervisningen syfta till att utveckla elevernas förmåga att arbeta självständigt, följa skrivna instruktioner, kritiskt granska och utvärdera resultat, inse logiska samband och dra slutsatser. Eleverna ska stimuleras till intresse för den tekniska utvecklingen som sker i samhället.

CENTRALT INNEHÅLL

Materien

- atomen, grundämnen, kemiska tecken
- periodiska systemet, atomnummer, elementär elektronkonfiguration
- joner
- molekyler

- blandningar
- kemiska föreningar
- kemiska reaktioner
- reagens, indikatorer
- kemiska formlers och kemiska reaktionsformlers innebörd

Luften

- luftens sammansättning
- syre och oxider
- atmosfären, ozonlagret, luftföroreningar, växthuseffekten

Vatten

- vattenmolekylen
- lösningar och löslighet
- vattenföroreningar

Syror och baser

- syrornas respektive basernas gemensamma egenskaper
- vätejonen, hydroxidjonen - några viktiga syror och baser

Salter

- salternas kemiska uppbyggnad
- reaktionstyper vid saltframställning
- sura, neutrala och basiska salter
- några viktiga salters handelsnamn och deras användning

Organisk kemi

- grundämnet kol, kolväten och bergolja
- alkoholer, karboxylsyror och deras salter
- estrar, fetter och tvål
- makromolekyler, plaster, konstfibrer, proteiner, kolhydrater

Tillämpad kemi

- kemins betydelse i hemmet och i samhället
- miljö och miljövård

Elektrokemi

- elektrolys
- metallernas betydelse och användning inom elektrokemin
- metallernas spänningsserie
- galvaniska element, korrosion, blyackumulatorn, alkaliska batterier

Analytisk kemi

- hur man kan bestämma vissa joner i en lösning
- några viktiga analysmetoder

Kemiska beräkningar

- begreppen isotop, masstal, atomvikt, oxidationstal, mol, formelvikt, molaritet

Kriterier för vitsordet 5 i kemi vid slutbedömningen

Eleven

- kan arbeta tryggt enligt givna instruktioner ensam och i grupp
- kan genomföra enkla naturvetenskapliga undersökningar
- har svaga kunskaper om olika ämnens kretslopp och fenomen som de förorsakar i naturen och omgivningen
- har svaga kunskaper om betydelsen av kemiska fenomen och tillämpningar av dem i vardagen
- har svaga kunskaper om ämnen som påverkar naturen och människan
- känner till olika branscher inom industrin, som metall- och träförädlingsindustrin samt deras produkter och produkternas betydelse i vardagslivet
- har svaga kunskaper om vardagskemi t.ex. hushållskemikalier, eldsläckning, varudeklarationer
- kan använda enklare begrepp i beskrivningar av ämnens egenskaper och olika kemiska fenomen
- kan undersöka ämnens egenskaper och med stöd använda resultaten för att identifiera grundämnen och kemiska föreningar
- kan med hjälp av ändamålsenliga modeller beskriva atomer

Kriterier för vitsordet 8 i kemi vid slutbedömningen

Eleven

- kan tryggt arbeta enligt givna instruktioner ensam och i grupp
- kan genomföra enkla naturvetenskapliga undersökningar, till exempel ett experiment där man undersöker förbränningen av ett ämne, reaktionsproduktens löslighet i vatten och vattenlösningens surhetsgrad
- kan presentera och tolka sina undersökningsresultat
- känner till olika ämnens kretslopp och fenomen som de förorsakar i naturen och omgivningen, till exempel kolets kretslopp, växthusfenomenet och försurningen
- är medveten om betydelsen av kemiska fenomen och tillämpningar av dem för människan och samhället, till exempel fotosyntesens betydelse för lagring av energi i den levande naturen samt korrosion och korrosionsskyddets betydelse för byggandet och metallindustrin
- känner till ämnen som påverkar naturen, vet deras ursprung och spridningsmekanismer och hur de inverkar på människans välbefinnande och naturens tillstånd, till exempel tungmetaller och reaktionsprodukter vid förbränning av fossila bränslen
- känner till olika branscher inom industrin, som metall- och träförädlingsindustrin samt deras produkter och produkternas betydelse i vardagslivet
- kan tolka varudeklarationer, förklara begreppet livscykel och kan som konsument göra olika val
- kan använda riktiga begrepp i beskrivningar av ämnens egenskaper och olika kemiska fenomen, till exempel surhet, elledningsförmåga och förändring av aggregationstillstånd
- kan undersöka ämnens egenskaper och använda resultaten för att klassificera, identifiera och jämföra grundämnen och kemiska föreningar, till exempel ädla och oädla metaller
- kan med hjälp av ändamålsenliga modeller beskriva atomer, kemiska bindningar och föreningar
- kan tolka enkla reaktionslikheter och ställa upp till exempel en ekvation för kolets förbränningsreaktion
- kan dra slutsatser om ämnens reaktionsbenägenhet utgående från atomernas yttersta elektronskal eller från grundämnenas placering i det periodiska systemet

Kriterier för vitsordet 10 i kemi vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i de behandlade områdena och har lätt för att se orsak, samband och helheter

- kan strukturera, planera och redovisa arbeten självständigt och korrekt både på lektioner och vid hemarbete
- visar helhetsmässig förståelse i ämnet genom att tillämpa tidigare införskaffad kunskap
- kan dra välutvecklade och väl underbyggda slutsatser
- kan formulera egna frågeställningar

HÄLSOKUNSKAP

SYFTE

Läroämnet hälsokunskap står för en helhetssyn på människan, d.v.s. att kropp, känslor, intellekt och tankar är beroende av varandra. Ämnet erbjuder möjlighet att i undervisningen arbeta med och diskutera såväl hälsofrågor som etiska frågor.

Målet för undervisningen i hälsokunskap är att främja kunskap som stöder elevens hälsa, välbefinnande och trygghet. Undervisningen ska utveckla elevens kognitiva, sociala, fysiska, emotionella, funktionella och etiska färdigheter. Ett grundläggande syfte med ämnet är att eleverna ska få förståelse och lära sig ta ansvar för sin egen hälsa och se den som en resurs för ökad livskvalitet. Hälsokunskapsundervisningen ska påverka elevernas attityder och värderingar mot en mer hälsofrämjande livsstil. Dessutom ska undervisningen skapa förutsättningar för alla att delta i olika aktiviteter på sina egna villkor samt utveckla gemenskap, samarbetsförmåga, förståelse och respekt för andra.

Det finns ett starkt samband mellan livsstil, livsmiljö, hälsa och livskvalitet. Läroämnet förmedlar därför kunskaper om hur god hälsa och god livs- och arbetsmiljö kan främjas.

Hälsokunskap är ett läroämne som utgår från eleven och som uppmuntrar till aktivitet och engagemang. Utgångspunkten för undervisningen ska vara barnets och den ungas vardag, uppväxt och utveckling. Vid inläringen utvecklas färdigheter som är viktiga som grund för kunskap, att tillämpa den och kritiskt granska fakta och begrunda värderingar som gäller hälsa och välbefinnande.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

I årskurserna 1–3 är undervisningen i hälsokunskap en del av undervisningen i omgivningskunskap och idrott och i årskurserna 4–6 en del av undervisningen i biologi och idrott. I årskurserna 7–9 är hälsokunskap ett fristående läroämne.

Arbetsätt som bygger på elevernas aktivitet och samarbete ska prioriteras. Detta ska göras genom både teoretisk och praktisk undervisning i form av praktiska samarbets- och värderingsövningar, forumspel, projektarbeten och temadagar.

Undervisningen i hälsokunskap ska planeras i samarbete med skolans elevhandledning, undervisningen i biologi, fysik och kemi, hemkunskap, religions- och livsåskådningskunskap, samhällskunskap och idrott. Personal inom skolans elevvård ska även delta i planeringen av undervisningen.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Flera av momenten återkommer även i andra läroämnena. Dessa moment är lämpliga som temahelheter vid ämnesintegrerad undervisning.

Begreppet miljö och hälsa

- vad är hälsa och hälsa som resurs

- hur kan jag påverka min hälsa, sunda levnadsvanor
- hälsa i media

Droger och missbruk

- tobak, snus och alkohol
- sniffning och läkemedel
- narkotika
- dopning

Egenvård

- samband hälsa och sjukdom
- folksjukdomar
- smittosamma sjukdomar, att känna igen symptom, att vara sjuk
- hälso- och sjukvårds- och välfärdstjänster
- skador
- barns och ungas ansvar och rättigheter, även lagstiftningsmässigt

Ergonomi

- praktisk ergonomi, riktiga arbetssätt och hjälpmedel

Första hjälp

- olyckor, olycksfall och risksituationer
- förstahjälpen på land och vid vatten

Jaget i utveckling

- individen, med fokus på JAG
- självförtroende, självkänsla, positiv självbild, självrespekt.
- familj och sociala relationer, vänskap
- kroppens förändringar, psykiskt, socialt och fysiskt.
- känslor, gräl och försoning

Kost

- näringsmässiga behov, allergier, specialdieter
- kostens betydelse för hälsan
- energibalans
- kostinriktningar och aktuella strömningar

Pubertet

- flickor utvecklas till kvinnor och pojkar till män
- vad händer i kroppen och knoppen
- kärlek, gränser och gräl

Sexualitet

- sexuell hälsa, kärlek, sex och samlevnad, sexuellt beteende
- preventivmedel och könssjukdomar
- sexuella läggningar

Sociala och emotionella färdigheter

- känslor och hur man uttrycker dem
- jag och mina vänner, social förmåga och utveckling och konflikthantering

- gruppen som resurs
- valmöjligheter i livet

Stress och stresshantering

- avslappning och prestationskrav
- positiva målbilder

Sömn

- sömn och vila

Träningslära

- motion och hälsa
- fysiska egenskaper vid träning
- effekter av träning

Kriterier för vitsordet 5 i hälsokunskap vid slutbedömningen

Eleven

- deltar i hälsokunskapsundervisningen
- har splittrade kunskaper kring de behandlade områdena
- försöker efter sin förmåga delta i diskussioner, grupparbeten och andra aktiviteter
- kan i viss mån se samband mellan livsmiljö, hälsa och livskvalitet men har svårigheter att dra egna slutsatser och redogöra för dessa

Kriterier för vitsordet 8 i hälsokunskap vid slutbedömningen

Eleven

- vet hur man kan sköta sig själv och sin hälsa
- kan förklara hur sömn och vila inverkar på vitaliteten och välbefinnandet, kan ge exempel på föda som ur ett hälsoperspektiv är balanserad och mångsidig och vet vilken inverkan motion har på hälsan
- kan reflektera över vilken betydelse valet av livsstil har för hälsan och motivera eller ge exempel på val som främjar hälsan i vardagen
- kan använda och kritiskt bedöma olika uppgiftskällor inom hälsokunskap
- kan beskriva en hälsosam och trygg miljö och ge exempel på sätt att främja hälsa och trygghet i närmiljön
- kan redogöra för vad som kännetecknar ett gott vänskapsförhållande och en fungerande gemenskap, och ge exempel på de viktigaste färdigheterna för interaktion
- känner igen tecken på mobbning och annat våld och kan komma med praktiska exempel för hur man förebygger våld och kommunicerar på ett uppbyggande sätt
- kan begrunda och analysera orsaker till och följder av problemsituationer som ungdomar hamnat i, komma med exempel på möjliga lösningar.
- kan namnge, känna igen och uttrycka olika slags känslor
- känner till grunderna för sexuell hälsa, olika preventivmedel och preventivmetoder och deras betydelse, kan motivera och resonera om ett ansvarsfullt sexuellt beteende
- kan beskriva och reflektera över de beroenden och hälsorisker som är förknippade med njutnings- medel, såsom tobak, snus, alkohol, droger och lösningsmedel samt ange orsaker till och följder av deras användning, ge förklarande exempel på sätt att undvika dem
- känner till viktiga fakta om tobak, alkohol och droger, vet varför de är skadliga och kan ge exempel på varför det är farligt att använda dem.
- kan iaktta egna symtom och känner till grunderna för hur man använder mediciner på ett

ändamålsenligt sätt

- känner till de vanligaste folksjukdomarna och deras riskfaktorer
- känner till huvudprinciperna och kan beskriva eller förevisa hur man handlar och ger första hjälpen i olika slags risksituationer och vid olyckstillfällen
- har kännedom om centrala hälsovårds- och välfärdstjänster i den egna skolan och kommunen, kan söka sig till dem och med exempel beskriva hur man handlar på ett ändamålsenligt sätt då tjänsterna används

Kriterier för vitsordet 10 i hälsokunskap vid slutbedömningen

Utöver kriterier för vitsord 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i de behandlade ämnesområdena och har lätt för att se samband mellan livsstil, livsmiljö, hälsa och livskvalitet
- kan dra välutvecklade slutsatser samt föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang kring de behandlade ämnesområdena
- visar en helhetsmässig förståelse och tillämpar tidigare införskaffad kunskap i nya situationer
- kan använda och kritiskt bedöma olika uppgiftskällor inom hälsokunskap

RELIGIONSKUNSKAP

SYFTE

För att elevernas utveckling till trygga och harmoniska människor ska främjas ska de ges möjlighet att bearbeta normer och värderingar samt ta ställning i olika livsfrågor och till den kristna människosynen. Undervisningen i religionskunskap syftar till att eleverna ska lära känna kristendomens heliga skrift Bibeln, den kristna tron och etiken samt huvuddragen i kristendomens historia och samfundsformer. Undervisningen i religionskunskap syftar inte till att eleverna ska omfatta någon särskild religiös övertygelse.

Undervisningen ska betona att vår västerländska kultur, lagstiftning, konst, litteratur m.m. i hög grad bygger på den kristna religionen och dess etik. Vidare ska eleverna göras medvetna om kristendomens tusenåriga historia i landskapet samt om att de gamla kyrkorna och deras rika symbolspråk vittnar om religionens betydelse för tidigare generationer.

Undervisningen i religionskunskap ska även orientera om övriga religioner, deras heliga skrifter, tro, etik och samfundsformer. Den ska också ge kännedom om andra livsuppfattningar och attityder till tillvaron än de religiösa. Undervisningen ska ge eleverna sådan kunskap som ger förståelse för och beredskap att möta olika religiösa och livsåskådningsmässiga uppfattningar. Eleverna ska lära sig respektera olika uppfattningar i trosfrågor. Dessutom ska undervisningen ge inblickar i nutidens tankeströmningar, etik och livsåskådningsfrågor. Undervisningens mål är en religiös och livsåskådningsmässig allmänbildning.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 1-6

Bibeln och kristendomen som grund för vår kultur

- Bibels berättelser, gamla och nya testamentet

Kyrkoåret

- kyrkoårets högtider och traditioner

Hemförsamlingen och närområdets religiösa liv

- kunskap och kännedom om sådana kyrkor, religioner och minoriteter som ansluter sig till elevernas liv
- hemförsamlingens kyrka och verksamhet

Kyrkohistoria

- Grunddragen i den kristna kyrkans utveckling exempelvis Petrus, Paulus, Franciscus, den heliga Birgitta, Luther
- kristna i olika delar av världen

Världsreligioner

- en första inblick i världsreligionerna

Identitet och livsfrågor

- frågor som syftar till att stärka det egna jaget och identiteten
- samtal om respekt och tolerans
- uttrycka tankar om livet, förlust och sorg, gott och ont och ge respons på andras tankar

Etik

- Livsfrågor med betydelse för eleven, till exempel gott och ont, rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet och relationer
- Frågor om vad ett bra liv kan vara och vad det kan innebära att göra gott
- Grundläggande mänskliga rättigheter såsom alla människors lika värde samt barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen
- kristen etik utgående från de tio buden, den gyllene regeln och det dubbla kärleksbudet samt diskussioner kring respekt, ansvar och förlåtelse

Kriterier för vitsordet 5 i religionskunskap i slutet av årskurs 6

Eleven

- känner till grunddragen i den kristna kyrkans utveckling
- känner till grunddragen i världsreligionerna
- känner till de grundläggande dragen hos den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och församlingen där han eller hon bor
- känner till Bibels centrala berättelser
- har kännedom om det religiösa språkbruket
- har kännedom om religiösa begrepp och symboler
- ser religionens inverkan i sitt liv och sin närmiljö
- har förmåga till etisk eftertanke
- kan identifiera faktorer som inverkar på moralbeslut och beaktar dem i sitt liv

Kriterier för vitsordet 8 i religionskunskap i slutet av årskurs 6

Eleven

- visar aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner
- kan arbeta självständigt och följa instruktioner
- kan använda det inlärd för att skaffa sig ytterligare kunskaper
- kan redovisa sina kunskaper men har vissa luckor inom ämnet
- känner till grunddragen i den kristna kyrkans utveckling
- känner till grunddragen i världsreligionerna
- känner till de grundläggande dragen hos den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och församlingen där han eller hon bor
- känner till Bibelns centrala berättelser
- har kännedom om det religiösa språkbruket
- har kännedom om religiösa begrepp och symboler
- ser religionens inverkan i sitt liv och sin närmiljö
- har förmåga till etisk eftertanke
- kan identifiera faktorer som inverkar på moralbeslut och beaktar dem i sitt liv

Kriterier för vitsordet 10 i religionskunskap i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- kan redogöra för grunddragen i den kristna kyrkans utveckling
- kan redogöra för och jämföra grunddragen i världsreligionerna
- kan de grundläggande dragen hos den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och församlingen där han eller hon bor
- kan återberätta några av Bibelns centrala berättelser
- har kännedom om det religiösa språkbruket
- kan använda sig av centrala religiösa begrepp och symboler
- är medveten om och kan förklara hur religionen påverkar sitt liv och sin närmiljö
- för det etiska resonemanget framåt och fördjupar eller breddar det
- kan identifiera och ta ställning till faktorer som inverkar på moralbeslut och beaktar dem i vardagen

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Vad är religion

- centrala begrepp
- symboler
- fenomenologi och dess påverkan på individen

Religiösa skrifter

- Bibeln i relation till andra heliga skrifter

Den kristna kyrkan

- Dess utveckling, utbredning och uttrycksformer i ett åländskt och nordiskt perspektiv
- Utmärkande drag och historia för kristendomens tre stora inriktningar: den katolska kyrkan, den ortodoxa kyrkan och de protestantiska kyrkorna

Världens religioner

- Judendom, Islam, Hinduism och Buddhism
- Nya religiösa rörelser och livsåskådningar

- Gamla religioner och kulturer exempelvis grekisk mytologi, asatro, naturreligionerna, Mesopotamien, Egypten

Identitet och livsfrågor

- Olika livsfrågor, till exempel meningen med livet, relationer, kärlek och sexualitet skildrat i ungdomarnas vardag.
- Hur religioner och andra livsåskådningar kan forma människors identiteter och livsstilar.
- Riter och traditioner och deras funktion vid formandet av identiteter och gemenskaper

Etik

- Vardagliga moraliska dilemman. Analys och argumentation utifrån etiska modeller, till exempel konsekvens- och pliktetik.
- Moraliska frågor som rör jämställdhet oberoende kön, ursprung och sexualitet.
- Tolerans gentemot människor som tror och tänker annorlunda
- Etiska begrepp som kan kopplas till frågor om hållbar utveckling, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar, till exempel frihet och ansvar.

Kriterier för vitsordet 5 i religionskunskap vid slutbedömningen

Eleven

- kan med stöd och hjälp förstå religiöst tänkande, samt religiöst beteende
- känner till delar av Bibelns centrala innehåll
- känner till några händelser som ledde till kristendomens uppkomst
- har viss insikt om religionernas inflytande på kulturen
- kan benämna världsreligionerna och har viss insikt om dem
- kan med stöd och hjälp reflektera etiskt
- kan till viss del se följderna av sina val och handlingar

Kriterier för vitsordet 8 i religionskunskap vid slutbedömningen

Eleven

- visar aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner
- kan arbeta självständigt och följa instruktioner
- kan använda det inlärd för att skaffa sig ytterligare kunskaper
- kan redovisa sina kunskaper men har vissa luckor inom ämnet
- kan förstå religiöst tänkande, religiösa upplevelser samt religiöst beteende
- känner till Bibelns centrala innehåll i relation till andra heliga skrifter
- känner till de händelser som ledde till kristendomens uppkomst och behärskar de viktigaste skedena i de kristna kyrkornas historia
- förstår religionernas inflytande på kulturen
- har grundläggande kännedom om världens stora religioner
- har förmåga till ansvarsfull etisk reflektion
- ser följderna av sina val och handlingar

Kriterier för vitsordet 10 i religionskunskap vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- kan föra välutvecklade och nyanserade resonemang kring religiöst tänkande, religiösa upplevelser samt religiöst beteende
- känner till Bibelns centrala innehåll och kan visa på samband och generella mönster i relation till andra heliga skrifter

- kan redogöra för de händelser som ledde till kristendomens uppkomst och de viktigaste skedena i de kristna kyrkornas historia
- har ingående kunskaper om, samt kan utförligt jämföra, världens stora religioner
- kan föra välutvecklade och nyanserade resonemang kring religionernas inflytande på kulturen och kan se hur religionerna kan påverkas av och påverka samhällsliga skeenden
- har förmåga till ansvarsfull etisk reflektion
- ser följderna av sina val och handlingar
- Kan söka information om religioner och andra livsåskådningar och använder olika typer av källor, samt för ett resonemang om källornas trovärdighet och relevans

LIVSÅSKÅDNINGSKUNSKAP

SYFTE

Undervisning i livsåskådningskunskap ges åt elever som inte hör till något religiöst samfund eller inte har undervisning enligt sin konfession. Syftet med undervisningen i livsåskådningskunskap är att hjälpa eleverna att utvecklas till individer som har goda relationer till andra människor, ansvar för sig själva och andra ävensom känsla för globala frågor. Eleverna ska få möjlighet att diskutera frågor som gäller bl.a. etik, fred och solidaritet, natur och miljö. Vidare ska eleverna få information om olika världsåskådningar och religioner, speciellt med anknytning till den humanistiska traditionen.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Undervisningen bör utgå från och knyta an till elevernas mognad och egna erfarenheter samt lokala och aktuella händelser med respekt för hemmens olika traditioner och livsåskådningsfrågor.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 1-6

Jagbild och identitet

- utvecklandet av elevens självkänsla – att söka sig själv
- kärlek, glädje, sorg och fruktan
- att vara ålänning
- arbete, vila och rekreation

Empati och kamratskap

- konfliktlösning
- relationer och vänskap

Mänskliga och medborgerliga rättigheter

- individuella olikheter
- gemensamma allmänmänskliga värden, de mänskliga rättigheterna ställning i världen, rättigheter och skyldigheter
- mobbning

Seder och levnadsförhållanden

- levnadssätt och boendeförhållanden
- samverkan mellan folken och kontakter människor emellan

Livsåskådningens grunder

- avgöranden som ligger till grund för icke-religiösa livsåskådningar och religiösa livsåskådningar
- innebörden i religionsfrihet

Jorden, naturen och människan

- forskning om världens och livets uppkomst, människans utvecklingshistoria
- människan och kretsloppet i naturen
- skyddandet av miljö, djur och växter

Samhällets, kollektivets och individens moraliska ansvar

- samlevnad: regler, löften, avtal, förtroende, ärlighet
- mänskliga rättigheter, skyldigheter
- jämlikhet och fred, demokrati

Kriterier för vitsordet 5 i livsåskådningskunskap i slutet av årskurs 6

Eleven

- kan med stöd och hjälp se att livsförhållanden kan se olika ut
- kan nämna några medborgerliga rättigheter och skyldigheter
- kan med stöd och hjälp redogöra för några olika livsåskådningar
- kan förklara individens ansvar för sig själv och andra
- har en viss uppfattning om vad hållbar utveckling är

Kriterier för vitsordet 8 i livsåskådningskunskap i slutet av årskurs 6

Människorelationer och moralisk tillväxt

Eleven

- kan bedöma olika situationers moraliska krav
- vet att ett handlande som står emot ens principer är fel
- kan granska moraliska problem tillsammans med andra och accepterar att man kan handla enligt olika principer
- förstår att det finns fredliga lösningar på konflikter

Självkännedom och kulturidentitet

Eleven

- identifierar livsåskådningsfrågor
- kan använda centrala begrepp i läroämnet (livsåskådning, kultur, minoritet)
- vågar föra fram egna synpunkter och förstår att de bör kunna motiveras
- har förmåga att gestalta livsåskådningsfrihetens betydelse i sitt liv
- kan gestalta den finländska kulturen som en del av världens kulturella mångfald

Samhälle och mänskliga rättigheter

Eleven

- känner till principerna för mänskliga rättigheter, tolerans och rättvisa
- förstår betydelsen av gemensamma regler
- förstår det individuella ansvaret och att individerna hör till olika gemenskaper

Människan och världen

Eleven

- känner till olika förklaringar om världen och människans plats i den
- förstår vilken betydelse naturen och miljön har för människan
- kan handla med respekt för naturen och har tagit till sig principerna för en hållbar utveckling

Kriterier för vitsordet 10 i livsåskådningskunskap i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- kan redogöra för och jämföra olika livsförhållanden här och i världen
- har insikt om faktorer som påverkar livet i positiv eller negativ riktning
- förstår betydelsen av medborgerliga rättigheter och skyldigheter, samt föra en diskussion om dessa
- kan granska och jämföra olika livsåskådningar
- kan föra nyanserade resonemang om medmänsklighet, solidaritet och individens ansvar för sig själv och andra
- kan redogöra för betydelsen av hållbar utveckling
- kan redogöra för olika vetenskapliga och filosofiska tankar om livets uppkomst och människans utvecklingshistoria

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Familjen i det nutida samhället

- seder och bestämmelser vid namngivning, vigsel och begravning
- olika samlevnadsformer
- olika uppfattningar om idealsamhällen

Ansvar och etik

- livets mening och värden i livet
- egna beslut, möjligheter att påverka och följer av egna handlingar
- ungdomskulturens etiska värden
- ansvar, frihet och meningsfullhet i arbete och yrkesliv
- olika former av yrkes- och allmän etik t.ex. vetenskap, information, hälsovård, affärsliv, politik och förtroendeuppdrag
- tillförlitlighet i information, datateknikens konsekvenser och följer

Religion och ateism

- världsreligionerna och ickereligiösa livsåskådningar
- centrala filosofiska och religiösa begrepp

Rättvisa och rättigheter

- uppfattningar om rättvisa gällande t.ex. förmögenhet, sysselsättning, jämställdhet mellan könen, de handikappades rättigheter
- värderingar, normer och lagar
- den humanistiska traditionen och dess uppfattningar om livet
- människans grundbehov och grundrättigheter

Världens framtid

- möjligheter att påverka den framtida utvecklingen
- naturtillgångar, fördelning, miljöproblem och befolkningstillväxt
- fredsfrågor

Kriterier för vitsordet 5 i livsåskådningskunskap vid slutbedömningen

Eleven

- kan nämna några samlevnadsformer
- kan med stöd och hjälp diskutera etik inom olika områden och se sin roll där
- känner till några livsåskådningar och filosofiska tankar i världen
- känner till de mänskliga och medborgliga rättigheterna i huvuddrag

- kan se att olika livsförhållanden och faktorer påverkar våra liv
- kan ge exempel på individens ansvar för en hållbar utveckling

Kriterier för vitsordet 8 i livsåskådningskunskap vid slutbedömningen

Människorelationer och moralisk tillväxt

Eleven

- kan se sambandet mellan val av värderingar och ett gott liv
- kan se de aspekter som de etiska grundbegreppen ger, t.ex. avsikten med en handling och aktörens syfte med den, handlingens konsekvenser samt människans ansvar och rättigheter
- kan se de etiska aspekterna på ett moraliskt dilemma och föreslå en etiskt godtagbar lösning
- kan iaktta de etiska dimensionerna i vardagen, konsten, medierna eller på andra livsområden och kan motivera skillnaden mellan mera eller mindre etiskt utvecklade bedömningar

Självkännedom och kulturidentitet

Eleven

- kan identifiera och benämna väsentliga drag i de viktigaste världsåskådningarna och kulturerna och ange hur de utvecklats
- kan ställa olika kulturella begrepp och symboler i relation till skilda livsåskådningstraditioner
- förstår skillnaden mellan en sekulär och en religiös livsåskådning
- kan utnyttja inlärd kulturella begrepp och skaffa kunskap om olika livsåskådningar

Samhälle och mänskliga rättigheter

Eleven

- känner till de mänskliga och medborgerliga rättigheterna i huvuddrag och kan förklara skillnaderna mellan dem
- kan betrakta individens förhållande till samhället ur etisk synvinkel
- kan reda ut beroendet mellan rättigheter och skyldigheter
- känner till alternativa och motstridiga samhällsuppfattningar
- känner igen kränkningar av de mänskliga och medborgerliga rättigheterna och kan bedöma motiveringarna för olika krav på jämlikhet och rättigheter
- känner till problem i det moderna samhället och kan framföra både optimistiska och pessimistiska uppfattningar om framtiden

Människan och världen

Eleven

- förstår principerna för en hållbar utveckling
- känner till utgångspunkterna för miljöetik
- kan bedöma individens etiska perspektiv i relation till miljön
- förstår vilken inverkan samhällsliga avgöranden har på lång sikt

Kriterier för vitsordet 10 i livsåskådningskunskap vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- kan diskutera och jämföra olika samlevnadsformer och olika synsätt på idealsamhällen
- kan med väl underbyggda argument diskutera etik inom olika områden och se konsekvenser av individens handlingar
- kan på ett nyanserat sätt redogöra för likheter och olikheter mellan olika livsåskådningar och filosofiska tankar i världen
- kan på ett välformulerat sätt redogöra för de mänskliga och medborgliga rättigheterna och kan se olika krav på jämlikhet och rättigheter

- kan redogöra och diskutera villkoren för olika livsförhållanden och identifiera faktorer som påverkar våra liv
- kan på ett välunderbyggt sätt argumentera för, föreslå lösningar och se följderna av individens handlingar för en hållbar utveckling

HISTORIA

SYFTE

Huvudsyftet med undervisningen i historia är att eleverna ska bilda sig en grundläggande uppfattning om hur deras eget liv har rötter i tidigare generationer och deras levnadsvillkor. Eleverna ska lära sig förstå att den egna kulturen och andra kulturer är resultat av historiska utvecklingsprocesser.

De kunskaper som eleverna får om det förflutna ska bidra till att utveckla ett analytiskt och kritiskt tänkande som redskap för att förstå nutidens samhälle och kultur. Genom att analysera vår samtid ur ett historiskt perspektiv bör eleverna bli medvetna om att framtiden påverkas av handlingar och beslut i gångna tider. Undervisningen ska betona att vi alla därigenom har ett stort ansvar för den fortsatta samhällsutvecklingen.

Undervisningen i historia ska belysa social, kulturell, religiös, rättslig, vetenskaplig, ekonomisk, teknisk och politisk utveckling. Genusperspektivet ska beaktas i undervisningen. Studierna bör leda till insikt om att såväl idéer som materiella villkor påverkar utformningen av allt mänskligt liv. Eleverna bör lära sig att varje tid har sina särdrag och att människor och händelser också bör betraktas utifrån sin tids värderingar och förutsättningar.

Undervisningen syftar till att skapa förståelse för kulturmiljö, traditioner och människors levnadsvillkor, och därigenom ge insikt om den identitet som kulturarvet ger. Eleverna ska tillägna sig kunskap om det historiska kulturarvet och om dagsaktuella händelser både ur ett världshistoriskt och ur ett åländskt perspektiv.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS4-6

Undervisningen ska behandla Ålands och närmiljöns historia och dra paralleller till samtida historiska händelser i omvärlden. Undervisningen ska behandla tiden från stenåldern fram till 1800-talets början.

Nordens historia fram till 1808

- Stenåldern
- Bronsåldern
- Järnåldern
- Medeltiden
- Vasatiden
- Stormaktstiden
- Frihetstiden
- Gustavianska tiden

Världshistorien fram till 1789

- De första högkulturerna
- Antiken
- Medeltiden i Europa
- Upptäckterna
- Nya tiden till franska revolutionen

Ålands historia

- Fornlämningar (boplatser och gravfält)
- Sjöleder (Kung Valdemars segelled)
- Åland som en del av det svenska riket
- Levnadsförhållanden (familj, släkt, by, socken)
- Näringar (djurhållning, fiske, handel)
- Kyrkans makt och inflytande
- Klostret på Kökar
- Kastelholm (administrativt centrum)
- Kungsgårdarna
- Postväsendet och övriga kommunikationer
- Sjukvården (Spetälskehospitalet på Gloskär)
- Häxprocesserna
- Krigen och båtsmanshållet
- Stora ofreden
- Lilla ofreden

Kriterier för vitsordet 5 i historia i slutet av årskurs 6

Eleven

- har en viss uppfattning om att det förflutna kan delas in i olika tidsperioder
- kan nämna enstaka karakteristiska drag för olika tidsperioder
- kan med stöd och hjälp skapa sig en uppfattning om en människas situation förr i tiden
- kan återge fragment av ett aktuellt tema som behandlas
- har viss uppfattning om att fakta kan komma från olika källor

Kriterier för vitsordet 8 i historia i slutet av årskurs 6

Eleven

- visar aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner
- kan arbeta självständigt och följa instruktioner
- kan använda det inlärd för att skaffa sig ytterligare kunskaper
- kan redovisa sina kunskaper men har vissa luckor inom ämnet

Eleven

- känner till att det förflutna kan delas in i olika tidsperioder
- kan nämna karakteristiska drag för olika tidsperioder
- kan leva sig in i en människas situation förr i tiden, kan förklara varför människor under olika tidsperioder tänkte och handlade på olika sätt
- kan återge ett aktuellt tema som behandlas genom att förklara händelsen eller fenomenet
- kan skilja fakta från åsikter
- känner till att en del saker kan tolkas på olika sätt och kan förklara varför
- förstår att det finns en kontinuitet från en tidsperiod till en annan
- förstår att förändring inte är detsamma som framsteg och att förändringar inte heller betyder detsamma ur olika människors och gruppers synvinkel
- kan använda, jämföra och skilja källor från varandra

Kriterier för vitsordet 10 i historia i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- kan räkna upp de olika tidsperioderna i kronologisk ordning
- kan ingående förklara karakteristiska drag för olika tidsperioder

- kan leva sig in i människors situationer under olika tidsperioder, kan förklara och analysera varför människor under olika tidsperioder tänkte och handlade på olika sätt
- kan återge ett aktuellt tema som behandlas genom att förklara orsakerna och dra slutsatser utifrån händelsen eller fenomenet, samt förstå vilka konsekvenser detta har inneburit.
- kan skilja fakta från åsikter, samt grunda egna åsikter på givna fakta
- kan se att viss fakta är tolkad och kan påvisa detta
- förstår att det finns en kontinuitet från en tidsperiod till en annan och kan beskriva komplexa samband mellan tidsperioderna
- kan redogöra för att förändring inte är detsamma som framsteg och att förändringar inte heller betyder detsamma ur olika människors och gruppers synvinkel
- kan använda, jämföra och skilja källor från varandra samt värdera och kritiskt granska dem

Ovanstående ska genomsyras av välutvecklade och välunderbyggda resonemang

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Undervisningen ska behandla Finlands historia och världshistorien på 1800- och 1900-talen med paralleller till betydelsefulla tidsperioder, händelser och personer på Åland.

Ålands historia

1700 och 1800-talen

- Upplysningen och franska revolutionen
- Industrialism, urbanisering och teknologisk utveckling
- De politiska ideologiernas uppkomst
- Demokratins framväxt
- Nationalism, imperialism och kolonialism

1900-talet

- Första världskriget
- Mellankrigstiden
- Andra världskriget
- Tiden efter 1945

2000-talet

- Världen i dag

Finlands historia från början av 1800-talet fram till i dag

- 1808-1809 års krig
- Finland under ryska tiden
- Inbördeskriget
- Det självständiga Finland
- Finland under andra världskriget
- Finland efter 1945

Ålands historia med betoning på tiden efter 1808-1809 års krig

- 1808-1809 års krig
- Åland under ryska tiden
- Levnadsförhållandena och näringslivets utveckling på Åland under 1800-talet (familj och vardagsliv, besuttna och obesuttna, skolväsendet, seder och bruk)
- Mariehamn
- Sjöfartsnäringen under 1800-talet

- Migration under 1800 och 1900-talen
- Åland under första världskriget
- Ålandsfrågan/Ålandsrörelsen
- Sjöfart och rederiverksamhet under 1900-talet
- Levnadsförhållandena och näringslivets utveckling under 1900-talet
- Åland under andra världskriget
- Självstyrelsens utveckling fram till idag

Kriterier för vitsordet 5 i historia vid slutbedömningen

Eleven

- har grundläggande kunskaper om historiska förhållanden och gestalter
- kan med visst stöd söka och läsa olika källmaterial och dra enkla slutsatser om innehållet
- kan återberätta delar av händelser som han eller hon har studerat och med viss hjälp tidsbestämma dem
- kan till viss del förklara att människor under olika livsförhållanden handlade annorlunda förr och nu

Kriterier för vitsordet 8 i historia vid slutbedömningen

Eleven

- visar aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner
- kan arbeta självständigt och följa instruktioner
- kan använda det inlärd för att skaffa sig ytterligare kunskaper
- kan redovisa sina kunskaper men har vissa luckor inom ämnet

Eleven

- kan se vilka faktorer som påverkar skeendet
- kan söka och läsa olika källmaterial och reflektera över innehållet
- kan besvara frågor om det förflutna med hjälp av information ur olika källor
- kan placera in händelser som han eller hon har studerat i deras historiska sammanhang och kan på så vis tidsbestämma dem
- kan förklara varför människor under olika livsförhållanden handlade annorlunda förr än i dag
- kan förklara orsaker till och följder av historiska händelser
- kan bilda sig en uppfattning om händelser och fenomen samt motivera och bedöma sin uppfattning

Kriterier för vitsordet 10 i historia vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- kan se och förklara vilka faktorer som påverkar skeenden i de olika tidsperioderna
- kan söka och läsa olika källmaterial och reflektera över innehållet och dra välutvecklade och välunderbyggda slutsatser
- kan besvara frågor om det förflutna med hjälp av information ur olika källor och kunna jämföra dessa samt dra egna slutsatser utifrån detta
- kan placera in händelser som han eller hon har studerat i deras historiska sammanhang och kan på så vis tidsbestämma dem
- kan förklara och motivera varför människor under olika livsförhållanden handlade annorlunda förr än idag
- kan förklara orsaker till och följder av historiska händelser genom välutvecklade och välunderbyggda argument
- kan bilda sig en uppfattning om händelser och fenomen samt motivera och bedöma sin uppfattning

SAMHÄLLSKUNSKAP

SYFTE

Undervisningen i samhällskunskap syftar till att eleverna ska utveckla kunskaper om förhållanden och sociala relationer i samhället såväl nationellt som internationellt. Undervisningen ska ge insikter i Ålands särställning som ett självstyrt, enspråkigt och demilitariserat landskap.

Samhällskunskapen har ett särskilt ansvar för att fostra eleverna till medborgare i ett demokratiskt samhälle. Syftet är att eleverna genom kunskap om och förståelse för samhällets lagar och normsystem, ska bli medvetna om sina demokratiska rättigheter och skyldigheter. Eleverna ska lära sig respektera och utveckla sin förståelse för andra människor - deras kultur, värderingar och levnadssätt. Syftet med fostran till fred, internationell solidaritet och rättvis fördelning av jordens begränsade resurser är att hos eleverna utveckla positiva samhällsetiska värderingar.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Familjen, samhället och ekonomin

- familj och skola
- den egna ekonomin
- miljömedvetenhet och miljövard
- jämställdhetsfrågor

Det åländska samhället

- kommunen och självstyrelsen
- Åland och omvärlden
- åländska näringar
- åländska traditioner
- demilitariseringen

Praktiska medborgarfärdigheter

- telefon, post och bank
- trafikkunskap och -säkerhet
- allemansrätten
- brand- och befolkningskydd
- sjöräddning

Informationssamhället

- medierna och deras påverkan
- upphovsrätt och källkritik

Lag och rätt

- i skolan
- i samhället

Mänskliga och medborgerliga rättigheter

- demokrati
- rättigheter och skyldigheter
- de mänskliga rättigheternas ställning i världen
- FN och FN:s roll

Kriterier för vitsordet 5 i samhällskunskap i slutet av årskurs 6

Eleven

- känner till bl.a. miljö- och hälsoaspekter, samlevnads-, kultur- och jämställdhetsfrågor i samhället
- känner till några medborgerliga rättigheter och skyldigheter
- kan delta i diskussioner kring etiska frågor
- känner till vissa av kommunens uppgifter
- kan nämna några samhälleliga angelägenheter

Kriterier för vitsordet 8 i samhällskunskap i slutet av årskurs 6

Eleven

- visar aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner
- kan arbeta självständigt och följa instruktioner
- kan använda det inlärd för att skaffa sig ytterligare kunskaper
- kan redovisa sina kunskaper men har vissa luckor inom ämnet

Eleven

- är medveten om och kan ta ställning till bl.a. miljö- och hälsoaspekter, samlevnads-, kultur- och jämställdhetsfrågor i samhället
- känner till medborgerliga rättigheter och skyldigheter
- förstår etiska frågor i anslutning till individens rättigheter och skyldigheter
- känner till kommunstrukturen i landskapet
- kan tolka information, statistik och grafiska framställningar som förmedlas av medierna
- kan bilda sig en uppfattning om samhälleliga angelägenheter
- förstår etiska frågor i anslutning till samhällelig och ekonomisk verksamhet

Kriterier för vitsordet 10 i samhällskunskap i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- är medveten om och kan ta ställning till bl.a. miljö- och hälsoaspekter, samlevnads-, kultur- och jämställdhetsfrågor i samhället
- kan flertalet av landskapets medborgerliga rättigheter och skyldigheter
- kan föra nyanserade etiska resonemang kring individens rättigheter och skyldigheter
- kan benämna delar av kommunstrukturen i landskapet
- kan tolka information, statistik och grafiska framställningar som förmedlas av medierna
- kan bilda sig en uppfattning om och redogöra för samhälleliga angelägenheter
- förstår och kan diskutera etiska frågor i anslutning till samhällelig och ekonomisk verksamhet

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Familjen och närsamhället

- boendemiljö
- privatekonomi
- det sociala skydds nätet
- könsroller, jämlikhet och jämställdhet
- handikappkunskap
- miljömedvetenhet
- trafikkunskap

Det åländska samhället

- kommunerna
- självstyrelsen: lagting och landskapsregering
- partier på Åland
- Åland i EU

Ekonomi och konsumentfostran

- kommersiell påverkan
- sparande, lån och konsumtion
- miljömedvetenhet
- skatter och avgifter
- ekonomiska system
- ekonomiskt samarbete i Norden, Europa och världen
- global ekonomi

Lag och rätt

- hur rättssamhället fungerar
- brottslighet och påföljder samt brottsförebyggande arbete
- alkohol och narkotika
- trafiksäkerhet

Arbetsliv och jämställdhet

- jämställdhet i utbildning och arbetsliv
- lagar och avtal

Demokrati

- rättigheter och skyldigheter
- opinionsbildning och påverkan
- riksdag, president och regering
- samhällsorganisationer och folkrörelser
- subkulturers roll i samhället

Europeiska Unionen

- målsättningar
- medlemsstater
- institutioner och organisationer
- samarbetsformer

Fred och försvar

- demilitariseringen
- militära maktstrukturer
- internationellt samarbete
- FN:s roll
- global terrorism

Kriterier för vitsordet 5 i samhällskunskap vid slutbedömningen

Eleven

- kan med stöd och hjälp tolka information, statistik och grafiska framställningar som förmedlas av medierna

- känner till att det finns flera alternativ när det gäller att fatta samhälleliga beslut och lösa ekonomiska frågor
- kan med stöd och hjälp skapa sig en uppfattning om etiska frågor i anslutning till samhällelig och ekonomisk verksamhet
- har en viss uppfattning om det politiska systemet (kommun, landskap, stat och EU)
- har en viss uppfattning om rättssystemet i Finland och principer för rättssäkerhet
- har en viss uppfattning om de ekonomiska begreppen

Kriterier för vitsordet 8 i samhällskunskap vid slutbedömningen

Eleven

- visar aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner
- kan arbeta självständigt och följa instruktioner
- kan använda det inlärd för att skaffa sig ytterligare kunskaper
- kan redovisa sina kunskaper men har vissa luckor inom ämnet
- kan kritiskt tolka information, statistik och grafiska framställningar som förmedlas av medierna
- kan motivera sina uppfattningar om samhälleliga angelägenheter
- kan jämföra olika alternativ till samhälleligt beslutsfattande och ekonomiska lösningar och följderna av dem
- förstår att det finns flera alternativ när det gäller att fatta samhälleliga beslut och lösa ekonomiska frågor
- förstår etiska frågor i anslutning till samhällelig och ekonomisk verksamhet
- förstår det politiska systemet (kommun, landskap, stat och EU)
- känner till rättssystemet i Finland och principer för rättssäkerhet

Kriterier för vitsordet 10 i samhällskunskap vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- kan kritiskt tolka information, statistik och grafiska framställningar som förmedlas av medierna, samt dra egna slutsatser och föra en diskussion kring dessa
- kan föra välutvecklade och nyanserade resonemang om samhälleliga angelägenheter
- förstår och kan redogöra för att det finns flera alternativ när det gäller att fatta samhälleliga beslut och lösa ekonomiska frågor
- kan på ett välformulerat sätt jämföra olika alternativ till samhälleligt beslutsfattande och ekonomiska lösningar, samt se följderna av dem
- kan föra välutvecklade och nyanserade resonemang gällande etiska frågor i anslutning till samhällelig och ekonomisk verksamhet
- kan förklara det politiska systemet (kommun, landskap, stat och EU)
- känner till rättssystemet i Finland och principer för rättssäkerhet, samt kan jämföra med andra rättssystem

MUSIK

SYFTE

Musiken är en konstform som utgör ett särskilt kunskapsområde i skolan; musiken är bärare av kunskap för estetiska uttryck, kreativitet och kommunikation, samt utgör en viktig grund för lärande, bearbetning och rekreation.

Genom hela vår historia förenas musik med andra konstarter i uttryck som speglar och påverkar människans växande och utveckling.

Musikens olika kunskapsformer - såsom musicerande, musiklyssnande, musikskapande och musikkunnande – bidrar till musikalisk medvetenhet, en vilja att använda sig av musik som uttrycksform och kommunikationsmedel, samt vidgade musikaliska horisonter.

Utvecklandet av dessa kunskapskvaliteter är ett viktigt led i elevens identitetsutveckling och grunden för ett aktivt deltagande i såväl skolans som i samhällets kulturliv.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGGÅRSKURS 1-6

Det centrala i musikundervisningen i årskurs 1-6 är att genom lekfull och helhetsinriktad verksamhet utveckla elevens musikaliska uttrycksförmåga. Undervisningen ska erbjuda eleven olika slag av musikaliska miljöer och uppmuntra eleven till att uttrycka och förverkliga sina egna föreställningar. I lågstadiets två sista årskurser ska musikundervisningen utveckla elevens förmåga till analys och reflektion, samt lära eleven att i samband med musicerande, musikskapande och musiklyssnande, använda sig av musikens element, begrepp och notation.

Eleven ska

- lära sig använda sin röst på ett naturligt sätt och uttrycka sig genom att sjunga, spela och röra sig till musik i olika musikaliska sammanhang, stilar och genrer
- lära sig fungera på ett ansvarsfullt sätt i en musicerande grupp
- lära sig gestalta egna musikaliska idéer genom att använda sig av musikens olika element
- lära sig använda musikens specifika begrepp och skriftliga symboler som stoff i sitt musikskapande
- lära sig förstå mångfalden i musikens värld och känna igen musik och musikinstrument från olika tider, platser och miljöer
- utveckla sin förmåga till musiklyssnande

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGGÅRSKURS 7-9

Det centrala i musikundervisningen i årskurs 7-9 är att analysera musikens värld och den egna musikaliska upplevelsen, samt att i samband med musicerande, musikskapande och musiklyssnande fördjupa sig i och använda sig av musikens element, begrepp och notation.

Eleven ska

- upprätthålla och utveckla sin musikaliska uttrycksförmåga i en musicerande grupp
- utveckla sin förmåga att ta del av, analysera, reflektera över och bedöma musikaliska uttryck, samt härleda dem till ett musikaliskt, kulturellt och historiskt sammanhang
- bygga upp sitt kreativa förhållningssätt till musiken och dess uttrycksmöjligheter genom att skapa musik
- lära sig förstå vilken uppgift musikens element, puls, rytm, tempo, melodi, harmonik, dynamik, klangfärg och form har i musiken och lära sig använda begrepp och notationer för dem

Musikundervisningen i de båda stadierna ska framför allt leda till att eleven utvecklar sin förmåga att musicera enskilt och i grupp samt reflektera öppet och nyfiket i sitt musiklyssnande. Vidare ska undervisningen uppmuntra eleven till att uttrycka sig musikaliskt genom eget musikskapande. Musikkunskap ska på ett naturligt sätt ingå i elevens musikutövande och musiklyssnande, och utgöra grunden för en musikalisk allmänbildning.

I undervisningen ska praktiska övningar i sång, spel, dans och rörelse samt musiklyssnande vara av central betydelse. Genom dessa moment ska eleven tillägna sig olika musikaliska uttryckssätt, röstteknik och instrumentteknik, en sång- och spelrepertoar och en grundläggande färdighet i gemensamt musicerande. Dessa musikaliska färdigheter ska utvecklas genom repetition och långsiktig övning.

Musikundervisningen ska uppmuntra eleven till ett positivt förhållningssätt till musik och på så sätt skapa en grund för ett bestående musikintresse.

I undervisningen ska repertoar och övningar representera olika genrer och traditioner, kulturer och historiska miljöer samt musiken i elevens egen vardag.

Musik kan med fördel integreras med skolans övriga ämnen, såsom bild, drama och media, språk, samhälls- och naturorienterande ämnen, matematik och gymnastik.

Undervisningen ska sträva till att göra eleven förtrogen med den åländska och nordiska musiktraditionen.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 1-6

Musicerande

- övningar i röstbehandling med hjälp av tal, ramsor, sånger och sånglekar
- kanon och enkel flerstämmig sång
- enskilt och gemensamt musicerande med rytm-, melodi- och ackordinstrument
- dans och rörelse

Musiklyssnande

- allsidigt musiklyssnande där eleven genom olika aktiviteter erfar och uttrycker egna upplevelser, föreställningar och associationer
- aktivt lyssnande med reflektion, analys och samtal om musik

Musikskapande

- skapande av egen musik, t.ex. med utgångspunkt i text, bild, dans, rörelse eller drama
- improvisation som musikaliskt uttryck i rörelse, rytm och melodi

Musikkunnande

- musikens element, begrepp och musikens notation i samband med musicerande, musiklyssnande och musikskapande
- instrumentkännedom
- en sång-, spel- och lyssnarrepertoar som gör eleven förtrogen med såväl åländsk och nordisk musiktradition som med västerländsk och utomeuropeisk musikkultur, och som innehåller exempel från olika miljöer, tidsperioder och musikstilar.

Kriterier för vitsordet 5 i musik i slutet av årskurs 6

Musicerande

Eleven

- kan med stöd och uppmuntran delta i sång
- behärskar en viss sångrepertoar med hjälp
- kan med hjälp uppfatta sambandet mellan grundpuls, melodi och harmoni, kan med hjälp öva sig i att spela och delta i en musicerande grupp
- kan med stöd fungera i en musicerande grupp och ta hänsyn till de andra medlemmarna i gruppen
- kan med uppmuntran och stöd delta i dans och rörelse

Musiklyssnande

- kan med uppmuntran och stöd uttrycka sin lyssnarupplevelse

Musikskapande

- kan med uppmuntran och hjälp skapa ett eget musikaliskt uttryck

Musikkunskap

- har en viss bild av musikens begrepp och notation
- känner igen enstaka instrument
- känner igen enstaka delar av olika musikkulturer och musikaliska genrer

Kriterier för vitsordet 8 i musik i slutet av årskurs 6

Musicerande

Eleven

- kan använda rösten så att eleven kan delta i unison sång
- behärskar en sångrepertoar, delvis utantill
- uppfattar musikens grundpuls, melodi och harmonik, så att eleven kan öva sig i att spela och delta i en musicerande grupp
- kan fungera i en musicerande grupp och ta hänsyn till de andra medlemmarna i gruppen
- kan aktivt delta i gemensam dans eller rörelse

Musiklyssnande

- kan uttrycka sin lyssnarupplevelse verbalt, med bilder eller med rörelser
- kan reflektera, analysera och samtala kring sitt musiklyssnande

Musikskapande

- kan ensam och i grupp, och med hjälp av musikens olika element, eller med rörelse och dans, hitta på egna musikaliska uttryck

Musikkunnande

- förstår och använder sig av enkla musikaliska begrepp och enkel notation
- känner igen ett flertal instrument och vet hur de låter i ett musikaliskt sammanhang
- känner igen och har kunskap om musik från olika kulturer, tider och miljöer
- är förtrogen med åländsk och nordiskt musiktradition

Kriterier för vitsordet 10 i musik i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

Musicerande

- känner sin röst väl, använder den gärna solistiskt samt kan ansvara för sin stämma både unisont och i enkel flerstämmig sång
- behärskar en sångrepertoar i olika genrer och stilar, delvis utantill
- uppfattar musikens olika element i en musikalisk helhet och kan använda sig av rytm-, ackord- och melodiinstrument i ett självständigt musicerande, både ensam och i en musicerande grupp
- kan, efter givna modeller, planera och genomföra ett musikaliskt arbete självständigt, kreativt och med personligt och konstnärligt uttryck
- deltar i dans samt uppfattar dansens, rörelsens och musikens form, puls och rytm som en helhet med eget konstnärligt uttryck

Musiklyssnande

- kan uttrycka sin lyssnarupplevelse
- kan reflektera, analysera, diskutera och ta ställning till musik

Musikskapande

- kan planera och skapa egna, personliga musikaliska uttryck

Musikkunnande

- använder sig av musikens begrepp och notation
- har en helhetsmässig kunskap om musik från olika kulturer och genrer

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Musicerande

- övningar i röstbehandling och övningar som speciellt utvecklar röstens mångsidiga användningsmöjligheter
- unison- och flerstämmig sångrepertoar som ger inblick i olika stilar och genrer
- övningar som utvecklar samspelsförmågan och en spelrepertoar som representerar olika musikstilar och musikkulturer
- dans och rörelse

Musiklyssnande

- övningar i aktivt lyssnande med vilka eleven kan utveckla en förmåga till analys, reflektion och bedömning av musik
- en mångsidig lyssnarrepertoar och härledning av tidsperiod, plats och miljö

Musikskapande

- utvecklande av egna musikaliska uttryck genom att improvisera, komponera och arrangera, t. ex. med hjälp av ljud, sång, dans och rörelse, olika instrument och samtida digitala verktyg

Musikkunnande

- Fördjupad kunskap om musikens sammanhang, instrument och begreppsvärld i samband med musicerande, musiklyssnande och musikskapande

Kriterier för vitsordet 5 i musik vid slutbedömningen

Musicerande

Eleven

- kan med stöd och uppmuntran delta i unison sång
- behärskar en viss sångrepertoar med hjälp
- har vissa färdigheter i grundtekniken på något rytm-, melodi- eller ackordinstrument, kan med hjälp öva sig i att spela och delta i en musicerande grupp
- kan med stöd fungera i en musicerande grupp och ta hänsyn till de andra medlemmarna i gruppen
- kan med stöd och uppmuntran delta i dans och rörelse

Musiklyssnande

- kan med stöd uttrycka sin lyssnarupplevelse och göra enkla iakttagelser

Musikskapande

- kan med uppmuntran och hjälp skapa ett eget musikaliskt uttryck

Musikkunnande

- har vissa kunskaper om musikens utveckling genom tiderna, kan med hjälp uppfatta delar av sammanhang men inte dra egna slutsatser eller göra egna bedömningar
- har vissa kunskaper av musikens begrepp och notation

Kriterier för vitsordet 8 i musik vid slutbedömningen

Musicerande

Eleven

- deltar i unison sång, kan sjunga rytmiskt rätt och följer melodilinjen
- behärskar grundtekniken på något rytm-, melodi- eller ackordinstrument och deltar i samspel

Musiklyssnande

- kan lyssna till musik, göra iakttagelser och framföra motiverade synpunkter

Musikskapande

- kan använda musikens element som byggnadsmaterial för att utveckla och förverkliga egna musikaliska uttryck

Musikkunnande

- uppfattar och har kunskap om väsentliga drag och sammanhang i musikens utveckling genom tiderna, och har en relevant instrumentkännedom
- kan använda sig av musikens begrepp och notation i samband med musicerande och musiklyssnande

Kriterier för vitsordet 10 i musik vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

Musicerande

- använder sin röst och sjunger med personligt uttryck både solistiskt och i unison och flerstämmig sång, kan följa musikens notation samt använder sig av sitt gehör på ett medvetet sätt
- behärskar en sångrepertoar i olika genrer och stilar
- är förtrogen med grundtekniken på några rytm-, melodi- och ackordinstrument, musicerar självständigt, ensam eller i grupp och med eget konstnärligt uttryck
- kan uttrycka sig med dans eller rörelse samt uppfattar rörelse, dans och musik som en helhet med eget konstnärligt uttryck

Musiklyssnande

- kan uttrycka sin lyssnarupplevelse, göra iakttagelser, analysera och göra bedömningar

Musikskapande

- kan självständigt planera och skapa musik med personligt och konstnärligt uttryck

Musikkunnande

- har helhetsmässiga kunskaper om musikens utveckling genom tiderna samt kan diskutera, analysera, värdera och ta ställning till olika musikaliska uttryck
- använder sig av musikens begrepp och notation

BILDKONST

SYFTE

Undervisningen i bildkonst har som syfte att hjälpa eleverna att utveckla en förmåga att se och iaktta, och att självständigt uttrycka tankar och känslor i bild. Undervisningen ska sträva till att stärka eleverna i att utveckla ett rikt och personligt uttryckssätt.

Undervisningen ska bidra till att erbjuda eleverna kunskap om olika tekniker för att utveckla sina visuella färdigheter. Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att stärka sin självkännedom och sociala beredskap. Eleverna ska lära sig att acceptera eget och andras arbete och bli medvetna om bildens och mediabildens funktion och betydelse för individ och samhälle. Eleverna ska ges möjlighet att utveckla en vidgad förmåga att kritiskt granska och värdera bilder i sin omgivning.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGGÅRSKURS 7-9

Innehållet i undervisningen ska planeras utgående från elevernas verklighet och intresse samt successivt förändras i takt med elevernas mognad från ett mera spontant och intuitivt arbete till en

mera medveten bild- och formuppfattning. Konkreta uppgifter ska stöda eleverna i deras kreativa process. Undervisningen ska även skapa ett intresse för bildkonstens roll i samtiden samt i historien.

Bildkonsten kan med fördel förstärka och konkretisera undervisningen även i andra ämnen. Bildkonsten bär en fostrande roll också i kultur- och miljöfrågor.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 1-6

Att uttrycka sig i bild och tänka visuellt

- tekniker: teckning, måleri, grafik
- material: blyerts, kol, kritor, färg
- färglära: grundfärger, mellanfärger och valörer
- kompositionslära: form, rum, rörelse

Formgivning, arkitektur och miljöestetik

- tredimensionellt byggande: arbeten i lera och papper
- byggnadstradition
- miljöfostran

Medier och visuell kommunikation

- grafisk formgivning: reklambilder, förpackningar
- illustration: kombination av bild och text
- digitala bilder: fotografi och video

Konsthistoria och kulturkännedom

- lokal konst
- allmän konsthistoria och kännedom om multikulturella konstuttryck

Kriterier för vitsordet 5 i bildkonst i slutet av årskurs 6

Eleven

- kan i någon mån ge sina tankar, känslor och föreställningar visuell form och försöker omvandla sina iakttagelser till bilder.
- kan använda ett fåtal viktiga redskap i sin bildframställning på ett i huvudsak fungerande sätt
- har en uppfattning om vad konstnärer gör, och har sett exempel på bildkonst och mediabilder.
- är i viss mån aktiv i undervisningssituationen

Kriterier för vitsordet 8 i bildkonst i slutet av årskurs 6

Eleven

- kan ge sina tankar, känslor och föreställningar visuell form och omvandla sina iakttagelser till bilder
- känner till kompositionens grunder i bildframställning och rumsåtergivning och förstår materialets egenskaper
- kan använda de viktigaste redskapen och teknikerna i sin bildframställning och använda skisser som hjälpmedel i sitt arbete
- kan vårda arbetsredskap och material
- kan dokumentera sin arbetsprocess och använda den vid självvärdering
- kan diskutera egna och andras bilder, och använda grundläggande konstbegrepp

- vet vad konstnärer gör, känner till en del konstnärers arbeten och de visuella uttrycken för främmande kulturer i sin egen erfarenhetskrets
- kan under handledning använda bilder i sin omgivning och kan bedöma hur han eller hon utnyttjar media och kan motivera sitt bildval
- kan observera och bedöma skillnaderna mellan den verkliga och den fiktiva världen
- kan använda några redskap för visuell kommunikation
- kan arbeta ensam och i samverkan med andra

Kriterier för vitsordet 10 i bildkonst i slutet av årskurs 6

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- på ett välutvecklat och idérikt sätt kan uttrycka sig visuellt
- använder tekniker och redskap för bildframställning på ett omsorgsfullt och välfungerande sätt
- kan uttrycka sig om egna och andras arbeten på ett varierat och välformulerat sätt
- kan använda konstbilder självständigt för att utifrån dessa finna kopplingar till det egna visuella skapandet

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Att uttrycka sig i bild och tänka visuellt

- tekniker: teckning, måleri, grafik
- material: vanliga material inom teckning, måleri och grafik: deras särdrag och användning
- färglära: grundfärger, mellanfärger, komplementfärger och valörer. Rena/brutna färger och kalla / varma färger
- kompositionslära: form, rum, rörelse och rytm

Formgivning, arkitektur och miljöestetik

- tredimensionellt byggande: olika material inom skulptur
- uttryckssätt, stildrag och traditioner inom arkitektur och formgivning
- miljöfostran: estetisk, etisk och ekologisk bedömning av den byggda miljön.

Medier och visuell kommunikation

- granskning av bildens roll i medierna, analys av olika medieprodukters uppbyggnad och innehåll
- fotografering, digitala bilder och rörliga bilder
- grafisk formgivning: kombination av ord och bild

Konsthistoria och kulturkännedom

- centrala drag i konstens historia och samtidskonsten och bildvärlden i olika kulturer
- utställnings- och museibesök, samt kännedom om konstnärers arbete
- bildanalys: att undersöka ett bildkonstverks uppbyggnad och att tolka bilder

Kriterier för vitsordet 5 i bildkonst vid slutbedömningen

Eleven

- kan i någon mån ge sina tankar, känslor och föreställningar visuell form och försöker omvandla sina iakttagelser till bilder
- kan använda ett fåtal viktiga redskap i sin bildframställning på ett i huvudsak fungerande sätt
- har en uppfattning om vad konstnärer gör, och har sett exempel på bildkonst och mediabilder.
- är i viss mån aktiv i undervisningssituationen

Kriterier för vitsordet 8 i bildkonst vid slutbedömningen

Eleven

- kan uttrycka sig visuellt
- kan använda metoder för bildkomposition samt viktiga material och tekniker inom bildkonsten och de visuella medierna
- kan i sitt arbete välja de material och tekniker som lämpar sig bäst för ändamålet
- kan redogöra för bildskapandet som en process som sträcker sig från skisser till färdiga arbeten
- kan identifiera vissa centrala fenomen inom bildkonsten och placera dem i sin tid och i sitt kulturella sammanhang
- kan undersöka och tolka bilder i konst och medier
- kan utnyttja konstnärsbesök, besök på utställningar och museer och kulturella tjänster på internet
- kan särskilja, bedöma och värdesätta estetiska och ekologiska egenskaper hos olika miljöer
- känner till planerings- och formgivningens processens olika skeden och kan tillämpa dem i sitt arbete
- kan uppfatta kultur- och stildrag inom arkitektur och formgivning
- kan grunderna inom visuell kommunikation och medieteknologi: fotografering och videofilmning, digital bildbehandling och grafisk planering
- kan analysera medieframställningar vad gäller innehåll, uppbyggnad och visuellt utförande
- kan iakttä och bedöma sitt lärande och utnyttja andras respons i sitt arbete
- kan dokumentera sin arbetsprocess och utnyttja dokumentationen vid självvärdering
- kan arbeta såväl självständigt som interaktivt tillsammans med andra i enlighet med vad uppgiften kräver
- kan under handledning använda konstverk, bilder i omgivningen, natur och bebyggelse, böcker, tidningar, museer, gallerier och internet som källor för information och upplevelser

Kriterier för vitsordet 10 i bildkonst vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven:

- kan uttrycka sig visuellt med ett precist och tekniskt välutvecklat bildspråk
- känner till och skickligt kan använda sig av grunderna för bildkomposition, samt är kunnig och skicklig i att använda material och tekniker inom bildkonsten och de visuella medierna som läroplanen föreskriver
- kan välja de material och tekniker i sitt arbete som lämpar sig bäst för ändamålet
- kan på ett medvetet och utförligt sätt redogöra för bildskapandet som en process som sträcker sig från skisser till färdiga arbeten
- känner till och kan diskutera kring vissa centrala fenomen inom bildkonsten och placera dem i sin tid och i sitt kulturella sammanhang

SLÖJD

SYFTE

Undervisningen i slöjd syftar till att främja elevernas utveckling och stärka deras självkänsla genom att de får öva upp sin förmåga att självständigt planera och genomföra ett arbete. Genom skapande verksamhet ska undervisningen hjälpa eleverna att utveckla sina praktiska och estetiska uttrycksmöjligheter.

Slöjdundervisningen ska inspirera eleverna att sätta en personlig prägel på sina arbeten. Eleverna ska ges möjlighet att träna sin känsla för stil och formtraditioner genom att uppleva och skapa

bruksting och konsthantverk. Undervisningen ska också sträva till att hos eleverna väcka en känsla för färg, form, kvalitet, olika materials egenskaper och ekonomiska värde. Undervisningen ska inrikta sig på att eleverna lär sig sådana färdigheter som i första hand behövs i det praktiska livet.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGGÅRSKURS 7-9

Ergonomiskt riktiga arbetssätt och arbetsställningar genomgås och tillämpas inom slöjdundervisningen under hela skoltiden. Betydelsen av att följa säkerhetsföreskrifter bör tydliggöras.

Slöjdundervisningen har många beröringspunkter med andra ämnen. Studierna i slöjd kan på ett naturligt sätt integreras bl. a. med skolans miljöfostran och stöder principerna för en utveckling som miljömässigt är hållbar.

Undervisningen inleds med olika former av handslöjd. Därefter ska slöjden differentieras i *textilslöjd* och *teknisk slöjd*. Utgående från det timantal i slöjd, som slagits fast i skolans timfördelning, ska varje elev erhålla ungefär lika mycket undervisning i vardera slöjdarterna.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 1-6

- Träning av finmotorik, fingrarnas muskulatur, koordination öga hand
- Olika material, dess egenskaper och användningsområden
- Olika tekniker i hårda och mjuka material
- Olika redskap, verktyg och maskiner
- Olika handgrepp och metoder

Textilslöjd

- handsömnad och broderi
- stickning och virkning
- maskinsömnad, symaskinens användning och funktion
- tillverkning av olika textilprodukter t.ex. enkla klädesplagg
- vävning, t.ex. bandgrind eller ram
- tryckning, färgning och tovning

Teknisk slöjd

- mäta, rita, vinkla
- tälja, såga, hyvla, raspa, fila och slipa
- urholka
- spika, skruva, borra och tappa
- ytbehandla

Kriterier för vitsordet 5 i slöjd i slutet av årskurs 6

Eleven

- har vissa kunskaper som dock är splittrade
- kan med handledning planera en produkt
- kan med stöd använda sig av de vanligaste teknikerna
- har svårt att hitta samband och behöver hjälp med att se helheter
- behöver stöd och uppmuntran för att presentera en slutprodukt

Kriterier för vitsordet 8 i slöjd i slutet av årskurs 6

Eleven

- kan under handledning förverkliga kreativa idéer och prova på tekniska lösningar och planera en produkt som går att tillverka

- kan under handledning arbeta ändamålsenligt och genomföra sin plan med beaktande av arbets säkerheten
- känner till de grundläggande teknikerna i slöjd
- känner till centrala begrepp och basmaterial
- kan arbeta målmedvetet både i grupp och på egen hand, vill utveckla sina färdigheter i slöjd och känner sitt ansvar för gemensamma arbetsredskap och för ordning och trivsamt i arbetsrummen
- kan under handledning granska sin arbetsprocess, sitt arbetsresultat och lärande , samt uppskatta sitt och andras arbete

Kriterier för vitsordet 10 i slöjd i slutet av årskurs 6

Förutom kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i ämnet
- har lätt för att se samband och helheter
- löser problem och uttrycker sig självständigt, kreativt och personligt
- kan planera, strukturera och redovisa arbeten självständigt
- kan värdera, diskutera och ta ställning till det behandlade ämnesområdet och visar helhetsmässiga kunskaper

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Undervisningen under högstadietiden ska vara inriktad på att fördjupa och utveckla de färdigheter som tränats tidigare.

- Planering av arbeten med hjälp av skiss, arbets- och mönsterritningar
- Följa arbetsinstruktioner
- Underhåll och reparationer
- Återanvändning av material
- Komponera med färg och form
- Materiallära

Textilslöjd

- planera och tillverka egna kläder
- tillverka inredningstextilier och andra produkter
- sköta, underhålla och återanvända textilier
- garntekniker, broderi, textiltraditioner, specialtekniker inom konsthandarbete

Teknisk slöjd

träslöjd: enklare möbeltillverkning, svarvning och snideriarbeten
 metallslöjd: handsmide, drivning av plåt, svetsning och lötning
 alternativa material: t.ex. läder, glas, emalj och plast
 motorer (motorlära) och elektronik

Kriterier för vitsordet 5 i slöjd vid slutbedömningen

Eleven

- har vissa kunskaper som dock är splittrade
- kan mekaniskt upprepa
- har svårt att hitta samband och behöver hjälp med att se helheter
- har svårt att dra några egna slutsatser
- behöver stöd och uppmuntran för att presentera ett resultat

Kriterier för vitsordet 8 i slöjd vid slutbedömningen

Visuell och teknisk planering

Eleven

- upptäcker problem självständigt, utvecklar idéer på ett kreativt sätt och kan under handledning planera produkter i vilka man strävat efter att beakta till buds stående tid, redskap och material och efter att produkterna ska vara estetiska, ekologiska, hållbara, ekonomiska och ändamålsenliga
- uppfattar att de produkter som han eller hon har planerat också förmedlar ett budskap till omgivningen
- dokumenterar en egen plan t.ex. med bilder, ord, teknikprover eller prototyper eller på annat sätt så att ursprungsidén och det sätt på vilket produkten ska tillverkas framgår av dokumentationen
- kan under handledning använda inslag från finländsk och andra folkgruppers formgivnings-, hantverks-, och teknologikultur.

Tillverkning

Eleven

- arbetar ändamålsenligt och omsorgsfullt enligt säkerhetsföreskrifter och sköter om ordningen och trivseln i sin arbetsmiljö
- behärskar de grundläggande teknikerna så att produkten blir ändamålsenlig och estetisk
- kan arbeta målmedvetet både på egen hand och i grupp
- kan under handledning tryggt och säkert använda teknisk utrustning i sitt arbete och förstår tekniska begrepp och system och tillämpningar av dessa
- kan tillämpa kunskaper och färdigheter från andra läroämnen

Självvärdering och reflektioner över processen

Eleven

- kan under handledning granska sitt arbete och sitt lärande
- lägger märke till styrkor och svagheter i processen och i resultaten
- utvärderar sina idéer och produkter utgående från estetiska, ekonomiska, ekologiska och ändamålsenliga kriterier
- inser beroendeförhållanden mellan teknologi, kultur, samhälle och natur
- skapar sig en realistisk bild av sina färdigheter och utvecklingsmöjligheter

Kriterier för vitsordet 10 i slöjd vid slutbedömningen

Utöver kriterierna för vitsordet 8 krävs även att eleven

- har ingående kunskaper i ämnet
- har lätt för att se samband och helheter
- löser problem och uttrycker sig självständigt, kreativt och personligt
- kan planera, strukturera och redovisa arbeten självständigt
- kan värdera, diskutera och ta ställning till det behandlade ämnesområdet och visar helhetsmässiga kunskaper

IDROTT

SYFTE

Undervisningen i idrott ska främja elevernas fysiska, psykiska och sociala utveckling och bör skapa förståelse och intresse för regelbunden motion. Alla elever ska ges möjlighet att tillfredsställa sitt rörelsebehov samt att uppleva glädje, rekreation och gemenskap. Undervisningen bör organiseras

så att elever med olika funktionshinder kan delta enligt sina förutsättningar.

Genom undervisningen ska eleverna lära sig grundformerna för olika rörelser och tillägna sig ett funktionellt rörelsesätt samt att utveckla sin självtillit och skapandeförmåga. Eleverna ska få möjlighet att pröva på många olika former av idrott för att hitta en egen personlig träningsform. Idrottsundervisningen ska ge eleven sådana kunskaper, färdigheter och upplevelser som gör det möjligt att tillägna sig en fysiskt aktiv livsstil. I undervisningen ska gemenskap, ansvar, rent spel och trygghet betonas. På grund av Ålands geografiska läge bör stor tonvikt läggas på simundervisning och att eleverna är simkunniga i årskurs 6. Eleverna bör ges möjlighet till olika former av friluftsliv under årets olika årstider för att lära sig ta ansvar för natur och miljö.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Eleverna bör stimuleras att tävla med sig själva och undervisningen bör vara av den karaktär som stärker gruppkänsla och samarbetsförmåga. När det gäller lagsporter är det läraren som ska ansvara för att gruppindelningarna blir slumpmässiga. Då undervisningen planeras och förverkligas bör man beakta skillnader mellan eleverna och mellan flickor och pojkar vad gäller utveckling, prestation och intressen. Då det är ändamålsenligt kan flickor och pojkar undervisas skilt för sig. Undervisningen i idrott kan med fördel integreras med övrig undervisning. När det gäller den ämnesövergripande undervisningen har idrott ett speciellt ansvar för hälsofostran.

I de lägre årskurserna ska eleverna öva motoriska grundfärdigheter, d.v.s. sådana som utvecklar grovmotorik, koordination, rytm, balans, rums- och riktningsuppfattning, form- och kroppsuppfattning, känsel, syn och hörsel. En motorikscreening för årskurs ett är av vikt för att uppmärksamma och hjälpa elever med motoriska svårigheter. En uppföljning av motoriken bör göras i årskurs två. Specialträning ska erbjudas elever med svårigheter.

På de högre klasserna ska inlärd övningar finslipas, utvecklas och kombineras. Tyngdpunkten bör läggas på mångsidig träning, som främjar elevernas kondition, styrka, rörlighet och uthållighet. De bör också tilldelas enkla funktionärs-, ledar- och domaruppgifter.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 1-6

Undervisningen under högstadietiden ska vara inriktad på att fördjupa och utveckla de färdigheter som tränats tidigare.

Redskapsgymnastik

- behärska samtliga motoriska grundformer
- finmotoriska övningar
- övningar med redskap bl.a. hopprep, ärtpåsar, bollar, rockring
- förberedande övningar till olika redskapsgrenar, bl.a. balans, matt-, hopp-, klätter- och hängövningar
- redskaps- och hinderbanor

Hälsa och ergonomi

- uppvärmning, stretchning
- träning och hälsotillstånd, hjärtverksamhet och andning
- kost och motion, vila och sömn
- klädsel, utrustning och hygien
- arbetsställningar, arbetsrörelser och säkerhetsfrågor

Bollspel

- öga-hand koordination
- bollövningar med stor och liten boll

- bollspel för att träna samspelsförmågan
- teknik- och spelövningar med anpassade regler
- enkla domaruppgifter

Dans och rytmik

- lekar och rörelse till musik
- rörelse- och improvisationsövningar till musik
- pardans/traditionell dans och treddanser

Friidrott

- grundteknik i löpning, stafett, hopp och kast

Orientering

- klassrums- och skolgårdsorientering
- övningar med karta (passa kartan och tumgreppet)
- känna till de olika väderstrecken och kompassen
- kartkunskap
- orientering efter karta

Lek

- rörelselekar som tränar fantasi, samarbetsförmåga, självkänsla och ansvars-känsla
- lekar som tränar uppmärksamhet, iakttagelse- och reaktionsförmåga
- lekar som tränar rumsuppfattning och kroppsuppfattning
- konditions- och styrkebefrämjande lekar med egen kroppsvikt

Simning

- vattenvaneövningar och -lekar
- bad- och båtvet
- olika simsätt och eventuell märkestagning
- dykning och hopp
- grunderna i livräddning
- simkunnighetstest (200m)
- uppföljning av simkunnighet

Styrketräning och kondition

- styrkeövningar med egen kroppsvikt
- teknikgenomgång av styrkeövningar
- cirkelträning och konditionsbanor

Friluftsliv

- två friluftsdagar per läsår under olika årstider

Skridskoåkning

- lekar och isspel
- åkteknik
- enkla konståkningsövningar
- isvett, iskunskap och säkerhetsfrågor

Skidåkning

- lekar och balansövningar på skidor
- teknikträning i olika terrängtyper

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Redskapsgymnastik

- ges möjlighet att pröva på befintliga redskap
- utökade förråd av fristående övningar och redskapsövningar

Bollspel

- teknik-, taktik- och samspelsövningar
- olika bollspel: lag- och racketspel
- domaruppdrag

Dans och rytmik

- utökad förråd av pardans/traditionell dans och trenddanser
- improvisationer

Friidrott

- fördjupning och utökning av lågstadiets grenar
- teknikträning i löpning, stafett, hopp och kast

Orientering

- fördjupade och utökade övningar med karta och kompass
- orienteringsvarianter i grupp och individuellt
- allemansrätten

Lek

- lekar som tränar snabbhet, styrka, kondition, samarbete och ansvar

Simning

- fortsatt teknikträning i olika simsätt
- konditionssimning
- olika vattenspel
- bad- och båtvet
- grunderna i livräddning
- motionspass

Styrketräning och kondition

- gruppträning
- konditionsträning
- styrketräningsteknik
- konditionstest

Friluftsliv

- två friluftsdagar per år

Skridskoåkning

- isspel och teknikträning
- säkerhetsfrågor

Skidåkning

- teknikträning
- konditionsskidning

Idrott - bedömningskriterier för vitsorden 5, 8 och 10 i slutet av åk 6 och vid slutbedömningen.

För vitsordet 10 krävs även att kriterierna för vitsordet 8 har uppfyllts

	Redskaps-gymnastik	Hälsa och ergonomi	Bollspel	Dans och rytmik	Friidrott	Orientering
ÅK6	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier
5	Eleven kan delvis anpassa sina rörelser till de motoriska grundformerna.	Har sällan rätt utrustning med sig till lektion. Sköter sin hygien enbart efter flera uppmaningar. Kan med stöd samtala om egna upplevelser och kan delvis förstå den fysiska aktivitetens betydelse för hälsan.	Har svårt att fungera och agera i enkla spel och lekar. Kan med hjälp och stöd använda boll, klubba, racket och slagträ.	Kan till viss del anpassa sina rörelser till musik med mycket tydlig rytm.	Känner till grunderna för några av friidrottens löp-, hopp- och kastgrenar.	Kan med visst stöd använda kartan för att orientera sig i den absoluta närmiljön.
8	Behärskar samtliga motoriska grundformer.	Har oftast rätt utrustning med sig till lektion och sköter sin hygien. Förstår den fysiska aktivitetens betydelse för hälsan.	Kan handskas med boll, klubba, racket och slagträ i lekar och övningar. Visar god laganda och spelförståelse.	Kan utföra enkla danser och rörelseuppgifter i takt till musik.	Kan grunderna för friidrottens löp-, hopp- och kastgrenar.	Kan orientera sig i närmiljön med hjälp av orienteringskarta.
10	Genomför de motoriska grundformerna med mycket god balans. Kan växla mellan de olika momenten. Kan i sitt utförande beakta riskerna för skador och känner till säkerhetsaspekterna.	Har alltid rätt utrustning med sig och kan genomföra väl underbyggda resonemang om betydelsen av både god hygien och säkerhet samt den fysiska aktivitetens betydelse för hälsan.	Deltar i spel och lekar med komplexa och varierande mönster. Tillämpar regler, säkerhetsaspekter och visar mycket god laganda och spelförståelse.	Kan utföra olika typer av dans med god inlevelse, balans och kontroll.	Kan genomföra friidrottens löp-, hopp- och kastgrenar med mycket god teknik. Kan beakta säkerhetsaspekterna.	Eleven kan med hjälp av karta och kartsymboler självständigt och säkert orientera sig i närmiljön. Känner till principerna för hur kompassen används.

	Redskaps- gymnastik	Hälsa och ergonomi	Bollspel	Dans och rytmik	Friidrott	Orientering
ÅK9	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier
5	Eleven utför endast en mindre del av de grundläggande övningarna inom redskapsgymnastiken.	Har sällan rätt utrustning med sig till lektion. Kan samtala om egna upplevelser och kan delvis förstå den fysiska aktivitetens betydelse för hälsan.	Har svårt att fungera och agera i enkla spel och lekar. Kan med handledning använda klubba, racket och slagträ.	Kan till viss del anpassa sina rörelser till musik med tydlig rytm.	Känner till grunderna för friidrottens löp-, hopp- och kastgrenar. Kan utföra minst en gren med beaktande av teknik och säkerhet.	Kan med stöd orientera sig i närmiljön. Känner till några centrala begrepp inom allemansrätten.
8	Eleven utför grundläggande övningar inom redskapsgymnastik med balans och kroppskontroll.	Har oftast rätt material med sig till lektion och sköter sin hygien. Känner till och förstår de vanligaste sambanden mellan fysisk aktivitet och hälsa.	Behärskar grunderna i de vanligaste bollspelen och spelar enligt överenskomna regler. Visar god laganda och speluppfattning.	Kan utföra danser och rörelseuppgifter i takt till musik.	Behärskar grundläggande teknik i löpning, hopp och kast. Kan beakta frågor som rör skade- och säkerhetsrisker.	Kan orientera med hjälp av karta och känner till allemansrättens betydelse.
10	Behärskar och genomför de grundläggande övningarna med mycket god balans och kroppskontroll. Kan med lätthet växla mellan de olika momenten. Kan i sitt utförande beakta riskerna för skador. Tillämpar	Har alltid rätt utrustning med sig och kan genomföra väl underbyggda resonemang om betydelsen av både god hygien och säkerhet samt den fysiska aktivitetens betydelse för hälsan.	Deltar i spel och lekar med komplexa och varierande mönster. Tillämpar regler, säkerhetsaspekter och visar mycket god laganda och spelförståelse.	Kan utföra olika typer av danser med komplexa rörelser till musik. Visar genom inlevelse att puls och rytm beaktas i utförandet.	Kan genomföra friidrottens löp-, hopp- och kastgrenar med mycket god teknik och gott resultat. Kan tillämpa säkerhetsaspekterna för de olika grenarna.	Eleven kan med hjälp av karta, kartsymboler och kompass självständigt och säkert orientera sig även i främmande miljö. Kan, beaktande allemansrätten, röra sig ansvarsfullt i terrängen.

	säkerhets- aspekterna för de olika redskapen.					
--	--	--	--	--	--	--

	Lek	Simning	Styrketräning och kondition	Skridskoåkning	Skidåkning	Övrigt
ÅK6	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier
5	Fungerar med visst stöd i grupp och kan delvis anpassa sig till överenskommelser och instruktioner.	Har uppnått endast en begränsad vattenvana och tar sig fram behjälpligt.	Kan med stöd och anpassningar genomföra enkla övningar.	Kan behjälpligt ta sig fram på skridskor.	Kan med stöd och vissa anpassningar ta sig fram på plant underlag.	Gör sällan sitt bästa utgående från egen förmåga. Deltar i undervisningen men uppvisar en låg aktivitet.
8	Fungerar självständigt och i grupp enligt överenskommelser och instruktioner	Har vattenvana och är simkunnig (200m). Känner till säkerhetsregler och vet hur man undviker de vanligaste farorna.	Känner till och använder grundläggande teknik i enkla styrkeövningar. Har god uthållighet vid konditionsträning	Kan glida, åka framåt och bromsa i skridskoåkning. Känner till grundläggande säkerhetsaspekter.	Kan ta sig fram på skidor i olika terrängar.	Gör sitt bästa utgående från egen förmåga. Visar positiv inställning och intresse för ämnet Deltar ansvarsfullt och aktivt i undervisningen.

10	Fungerar bra både självständigt och i grupp. Följer alltid överenskommer och instruktioner samt bidrar till en god laganda.	Har mycket god vattenvana och behärskar minst tre simsätt. Kan tillämpa säkerhetsregler och kan redogöra för hur man agerar vid fara.	Utför de flesta övningar med mycket god teknik och uthållighet.	Behärskar med god balans alla moment och beaktar säkerhetsfrågor i sitt utförande.	Behärskar de flesta tekniker och terränger. Kan utföra övningarna med mycket god teknik och uthållighet.	Gör alltid sitt bästa. Tar egna initiativ och har en god påverkan på gruppen.
	Lek	Simning	Styrketräning och kondition	Skridskoåkning	Skidåkning	Övrigt
ÅK9	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier	kriterier
5	Fungerar med handledning i grupp och kan med stöd anpassa sig till överenskommelser och instruktioner	Har uppnått en begränsad vattenvana och simmar 50 m. Kan ge enkla beskrivningar om hur man undviker fara.	Kan med handledning genomföra enkla övningar.	Kan behjälpligt ta sig fram på skridskor. Känner till grundläggande säkerhetsaspekter.	Kan med vissa anpassningar ta sig fram på plant underlag och i måttligt kuperad terräng.	Gör sällan sitt bästa utgående från egen förmåga. Deltar i undervisningen men uppvisar en låg aktivitet.
8	Handlar ansvarsfullt och tar hänsyn till andra, följer överenskommelser, regler och principer för rent spel.	Är simkunnig (200m) och har grundläggande färdigheter för livräddning i vattnet.	~~Kan~~ Utför grundläggande styrketränings- och konditionsövningar med god teknik och uthållighet.	Har grundläggande färdigheter i skridskoåkning så som glida, åka framåt, bakåt och bromsa. Tillämpar grundläggande säkerhetsaspekter.	Har grundläggande färdigheter i skidåkning i olika terränger.	Uppvisar aktivitet och lust att lära sig. Gör sitt bästa utgående från egen förmåga. Visar positiv inställning och intresse för ämnet.

10	Fungerar bra både självständigt och i grupp. Följer alltid överenskom melder och instruktioner samt bidrar till en god laganda.	Har mycket god vattenvana och behärskar mints tre samsätt. Kan livrädda, tillämpa säkerhetsregler samt både larva och agera ändamålsenligt vid fara.	Behärskar de flesta övningarna och kan utföra dem med mycket god teknik och uthållighet. Har ingående kunskaper i träningslära.	Behärskar med mycket god balans alla moment, även vid isspel. Kan redogöra för och tillämpa säkerhetsfrågor.	Behärskar längd-skidåkningens tekniker, även i svåra terränger, med mycket god kontroll. Kan genomföra längre övningspass med mycket god teknik och uthållighet.	Gör alltid sitt bästa och är målmedveten. Har en mycket god påverkan på övriga. Kan leda aktiviteter och utföra domarupp-gifter.
----	---	--	---	--	--	--

HEM- OCH KONSUMENTKUNSKAP

SYFTE

Hushållet och familjen är samhällets viktigaste byggsten och har en direkt påverkan på individen. Kunskaper och färdigheter i att hantera vardagen får betydelse för människan inte bara i familjen, utan även för samhället och naturen. Undervisningen i hem- och konsumentkunskap kan ge viktiga och konkreta verktyg för att skapa en fungerande vardag där individen strävar till att göra medvetna val som konsument. Våra konsumtionsval i vardagen påverkar vår hälsa, ekonomin och miljön.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Målsättningen är att undervisningen i hem- och konsumentkunskap planeras så att de omfattar alla tre huvudmoment. Ämnets struktureras så att innehållet och svårighetsgraden stegvis avanceras med beaktande av elevens mognad och intresse. Tillräckligt med tid ska avsättas för övning av praktiska färdigheter och för tillämpning av teoretiska kunskaper. Därför bör undervisning i någon årskurs ordnas i trettimmars pass. I undervisningen ska säkerhet och hygien beaktas och i mån av möjlighet även ergonomi.

Målet är att eleven utvecklar kunskaper, medvetenhet och intresse för arbete, ekonomi och konsumtion i hemmet. Undervisningen erbjuder en process som omfattar tanke, sinnesupplevelse och handling vilket bidrar till att eleven utvecklar kunskaper i mat och måltid. Målet är även att utveckla initiativförmåga och kreativitet vilket är viktigt för att ansvarsfullt sköta hushållets mångfacetterade uppgifter.

Genom undervisningen ska eleven ges möjlighet att utveckla medvetenhet om de konsekvenser valen i hushållet får för hälsa, välbefinnande och de resurser som står till buds. Målet är även att utveckla kunskaper om konsumtionens villkor, om sparande, krediter och lån. Detta ger eleven en förutsättning att göra välgrundade val när det gäller privatekonomi samt lära sig att hantera olika problem och situationer som en ung konsument kan ställas inför.

Undervisningen ska även bidra till att eleven utvecklar kunskaper om jämställdhet och arbetsfördelning i ett hushåll samt förmågan att reflektera över denna resurshushållning. Även de kulturella variationerna bör beaktas samt både nationella och åländska traditioner bör lyftas fram.

CENTRALT INNEHÅLL

Mat, måltid och hälsa

- Färdigheter i matlagning och bakning. Att lära sig läsa recept, följa instruktioner med vanliga begrepp som rör matlagning och bakning.
- Redskap och teknisk utrustning som kan användas vid tillredning av mat och hur dessa används rätt och på ett säkert sätt.
- Kännedom om de vanligaste basråvarorna samt hur de hanteras. Hygien och rengöring vid hantering, tillagning och förvaring av livsmedel.
- Grunder i näringslära med goda modeller för hur man planerar varierade och balanserade måltider samt hur näringsintaget fördelas över en dag
- Planering och organisering av arbetet med olika måltider
- Hur man kan arrangera måltider och måltidens centrala roll för gemenskap och välbefinnande.

Medveten konsumtion

- De ungas privatekonomi, sparande och konsumtion. Övning i att beräkna olika kostnader för ett hushåll. Att handla över internet, att låna pengar, handla med kredit eller på avbetalning och om att teckna abonnemang.
- Skillnaden mellan reklam och objektiv konsumentinformation samt reklamens påverkan på individen och våra konsumtionsvanor
- Göra jämförelser av olika varor och tjänster, t.ex. mellan pris och kvalitet. Ställningstagande vid inköp till hushållet utifrån perspektiven ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.
- Konsumentens rättigheter och skyldigheter
- Sensorisk träning, övning i att använda alla sinnen i arbetet med mat och måltid och träna den verbala och analytiska förmågan

Miljö och livsstil

- Officiell miljömärkning av olika produkter och deras betydelse.
- Hur olika livsmedel och varor produceras och transporteras och hur användningen påverkar miljö och hälsa.
- Återvinning och sortering av avfall. Hur man kan hushålla med och ta vara på livsmedel och andra förbruksvaror i hemmet.
- Tvätt och rengöring samt olika rutiner och metoder för detta.
- Arbetsfördelningen i hemmet ur ett jämställdhetsperspektiv.
- Olika åländska mattraditioner, deras ursprung och betydelse, om att fira högtider.
- Skillnad mellan vardag och fest
- Nationell och internationell matkultur.

Bedömningskriterier för vitsordet 5, 8 och 10 i hem- och konsumentkunskap vid slutbedömningen

	Praktiskt arbete	Informationshantering	Interaktion och planering
Vitsordet 5	Eleven kan: <ul style="list-style-type: none"> – med stöd bereda en enkel måltid genom att följa ett recept – föra ett enkelt resonemang om de vanligaste farorna i ett hem – visa att han/hon förstår vikten av grundläggande hygien	Eleven: <ul style="list-style-type: none"> – känner till och kan använda minst en säker och trygg källa för det mest elementära inom hem- och konsumentkunskap – kan tolka de viktigaste varningssymbolerna på produkter och förpackningar	Eleven kan: <ul style="list-style-type: none"> – med stöd planera och organisera enkla arbetsmoment
Vitsordet 8	Eleven kan: <ul style="list-style-type: none"> – de grundläggande	Eleven kan: <ul style="list-style-type: none"> – utnyttja olika källor av	Eleven kan: <ul style="list-style-type: none"> – planera och organisera

	<p>metoderna i matlagning och bakning</p> <ul style="list-style-type: none"> - använda utrustningen på ett ändamålsenligt, ekonomiskt och tryggt sätt - identifiera våra baslivsmedel, deras användning och förvaring - väga in ett ekonomiskt och miljöriktigt perspektiv på mat och måltider samt kunna sortera avfallet - tolka skötselanvisningar för textilier - utföra vanliga städsysslor i hemmet med beaktande av god hygien 	<p>information som rör hem- och konsumentkunskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - tolka de vanligaste symbolerna, produkt- och förpackningsbeteckningar 	<p>sitt arbete väl med beaktande av t.ex. dieter</p> <ul style="list-style-type: none"> - göra en rättvis (rimlig) arbetsfördelning och kunna beakta disponeringen av tid - fungera självständigt och i grupp - beakta betydelsen av lämplig dukning - se måltidens betydelse i ett socialt sammanhang
Vitsordet 10	<p>Eleven kan (utöver kriterierna för vitsordet 8):</p> <ul style="list-style-type: none"> - motivera och argumentera för sina val när det gäller frågor om ekonomi, hälsa och miljö - beräkna matåtgången - i sitt arbete beakta vikten av en balanserad och på alla sätt hållbar kost - se skillnad mellan olika måltider; vardag, högtid, inhemska och utländska influenser - visa god kreativitet och har mycket lätt att se samband och helheter när det egna arbetet planeras och utförs 	<p>Eleven (utöver kriterierna för vitsordet 8):</p> <ul style="list-style-type: none"> - kan med beaktande av källkritik utnyttja flera olika källor som berör ämnet - har mycket god kännedom om symboler och andra beteckningar på produkter 	<p>Eleven (utöver kriterierna för vitsordet 8):</p> <ul style="list-style-type: none"> - kan planera och genomföra sitt arbete mycket väl och med beaktande av individuella behov - kan på ett positivt och uppmuntrande sätt planera och leda en mindre grupps arbete så att aspekter som rör både tid, säkerhet och trivsel beaktas

ENGELSKA (A1-språk)

SYFTE

Undervisningen i engelska syftar till att eleverna ska lära sig sådana grundläggande färdigheter i tal och skrift, som behövs i vardagliga språksituationer, på resor, för att knyta personliga kontakter och för fortsatta studier. Samtidigt ska eleverna få kännedom om levnadsförhållanden, kultur- och samhällsliv hos de folk som talar engelska.

Det övergripande syftet är att eleverna lär sig uppfatta, förstå och tala språket. Skriftliga övningar syftar till att stödja den muntliga undervisningen och ska bidra till att ord- och frasförråd samt språkliga mönster befästs.

Undervisningen av grammatiska strukturer syftar till att eleverna ska kunna uttrycka sig korrekt i såväl tal som skrift. Eleverna ska få en inblick i ordbildningens grunder: sammansättningar, avledning med prefix och suffix samt fraser. Särskild vikt ska fästas vid inläring av engelskans idiomatiska uttryck. Eleverna ska även träna sig i att använda ordlistor och lexikon och att tolka fonetisk skrift.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Undervisningen ska utgå från naturliga enkla, vardagliga språksituationer och planeras så att lektionerna blir en serie naturliga hör- och talövningar. I undervisningen är det skäl att hålla sig till ett normerat brittiskt eller amerikanskt uttal, men eleverna bör även få övning i att höra och lära sig förstå andra uttalsvarianter.

I början av språkstudierna ska huvudvikten läggas vid det talade språket. Texter och skriftliga övningar ska användas endast som ett stöd för det talade språket. I takt med elevernas språkutveckling bör allt större vikt fästas vid rättskrivning. Uppgifter som tränar elevernas läsförståelse och skriftliga framställningsförmåga ska ökas så småningom.

Eleverna ska läsa olika slag av texter, såväl tillrättalagda som autentiska. Texter ska behandlas såväl intensivt som extensivt. Eleverna bör uppmuntras att läsa engelskspråkiga tidningar och böcker. Skolan bör därför kunna erbjuda eleverna sådan litteratur.

Eleverna ska träna sig i att formulera sig fritt genom att skriva brev, berättelser, korta meddelande och referat mm. Eleverna ska öva sig i att ta reda på ords uttal, användning och betydelse samt kontrollera den grammatiska korrektheten i något de vill säga eller skriva. Språkriktighetskrav får emellertid inte förta elevernas vilja att uttrycka sig. Huvudsaken är att de kan göra sig förstådda på ett någorlunda korrekt språk.

CENTRALT INNEHÅLL

Att tala och lyssna

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att grundlägga ett gott uttal
- att uppfatta och förstå vårdat tal
- att i tal uttrycka sig i enkla vardagliga situationer
- att berätta, beskriva och förklara genom sång och musik, ramsor och lekar samt dramatisering och rollspel
- att uttala och betona med rytm och intonation

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att uttrycka sig i fria samtalsövningar med anknytning till aktuella händelser
- att intervjua och diskutera

Att läsa

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att läsa och förstå text med gradvis ökat ordförråd och stegrad svårighetsgrad, även extensivt
- att läsa med ökad tonvikt på information och upplevelse

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att intensivt behandla texter med ökad inriktning på textens strukturella uppbyggnad
- att extensivt läsa texter

Att skriva

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att uttrycka sig i skrift och att stava
- att genom skrivövningar befästa och tillämpa det muntligt inövade

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att skriva i såväl bunden som fri form

Språklära och språkkännedom

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att använda fraser och grammatiska mönster
- att använda ordklasserna: substantiv, bestämd och obestämd artikel, pluralis, genitiv, adjektiv, komparation, räkneord, grundtal, ordningstal, pronomen (personliga, possessiva och relativa), verb (presens, imperfekt)
  - do-omskrivning
  - progressiv form
  - elementära oregelbundna verb
  - prepositioner
  - tidsuttryck, klockan
  - att i viss mån tolka fonetisk text

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att genom fördjupade studier använda ordklasserna:
  - pronomen
    - reflexiva, determinativa, demonstrativa,
    - indefinita, reciproka
  - verb
    - modala hjälpverb
    - oregelbundna verb
    - perfekt, pluskvamperfekt, futurum
    - konditionalis
    - passiv
  - adverb
    - prepositioner
      - att tolka fonetisk skrift
      - tidsuttryck
      - påhångsfrågor
      - idiomatiska uttryck och övriga fraseologiska uttryck

Allmänt att beakta vid tillämpningen av EU:s nivåskala (se bilaga) vid bedömningen av språkkunskaper i grundskolan:

- Hörförståelsens sista punkt på nivå A2.1 och på nivå A2.2 textdelarna *i normalt tempo* respektive *som uttalas långsamt* byter plats, eftersom A2.2 är den högre kravnivån.

ENGELSKA

Kriterier för vitsordet 5 i engelska (A1-språk) i slutet av årskurs 6

- Hörförståelse A1.2
- Tal A1.2
- Läsförståelse A1.3
- Skrivning A1.2

Kriterier för vitsordet 8 i engelska (A1-språk) i slutet av årskurs 6

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrivning
<p>* Kan förstå enkelt tal och följa med i en diskussion om vardagliga ämnen. (A2.1)</p> <p>* Förstår det mest centrala innehållet i korta, enkla diskussioner. (A2.1)</p> <p>* Förstår ett tydligt standardspråk i normalt tempo. (A2.1)</p>	<p>* Kan berätta kort om sig själv och sin närmaste krets. Reder sig i enkla dialoger och servicesituationer. Behöver ibland hjälp av samtalspartnern. (A1.3)</p> <p>* Kan uttrycka sig flytande om det mest bekanta. (A1.3)</p> <p>* Uttalet är förståeligt. (A2.1)</p> <p>* Behärskar ett begränsat antal korta utantill lärda uttryck, det mest centrala ordförrådet och grundläggande satsstrukturer (A1.3) samt elementär grammatik. (A2.1)</p>	<p>* Förstår huvudtankarna och vissa detaljer i all dagliga texter som i viss mån är krävande, samt faktatexter, och kan redogöra för innehållet i dessa. (A2.2)</p> <p>* Kan skaffa ny, lätt förutsebar information om bekanta ämnen i välstrukturerade texter. Kan utgående från formen och kontexten sluta sig till betydelsen av obekanta ord (A2.2)</p>	<p>* Reder sig i enkla, lätt förutsebara skrivuppgifter i de mest bekanta situationer som anknyter till vardagliga behov och erfarenheter. (A1.3)</p> <p>* Kan skriva korta, enkla meddelanden som har att göra med vardagliga behov samt enkla texter om bekanta ämnen (A2.1)</p> <p>* Kan skriva de vanligaste orden och strukturerna rätt samt visar viss säkerhet vad gäller elementär grammatik. (A2.1)</p>

Kriterier för vitsordet 10 i engelska (A1-språk) i slutet av årskurs 6

- Hörförståelse A2.2
- Tal A2.2
- Läsförståelse B1.1
- Skrivning A2.2

Kriterier för vitsordet 5 i engelska (A1-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse A2.2
- Tal A2.1
- Läsförståelse A2.2
- Skrivning A2.1

Kriterier för vitsordet 8 i engelska (A1-språk) vid slutbedömningen

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrivning
<p>* Förstår innehållet och viktiga detaljer i tal som behandlar teman som återkommer i skolan, på arbetet, och under</p>	<p>* Kan berätta relativt detaljerat om bekanta saker. Reder sig i de vanligaste all dagliga situationerna och inofficiella samtal på</p>	<p>* Kan läsa och förstå texter om många slags ämnesområden (tidningsartiklar, broschyrer, bruksanvisningar) och</p>	<p>* Kan skriva förståelig text som i viss mån förmedlar detaljerad vardagskunskap om verkliga eller fiktiva ämnen. (B1.1)</p>

<p>fritiden. Förstår även huvudpunkterna i radionyheter, filmer och tv-program. (B1.1)</p> <p>* Kan följa tal som baserar sig på gemensam erfarenhet och allmänbildning. Förstår det gängse ordförrådet och ett visst antal idiom. (B1.1)</p> <p>*Förstår huvudpunkterna och de viktigaste detaljerna i en pågående, formell eller informell mera omfattande diskussion. (B1.2)</p> <p>* Förståelsen förutsätter standardspråk eller en relativt bekant accent från den engelskspråkiga världen. (B1.2)</p>	<p>språkområdet. (B1.1)</p> <p><u>Kan ledigt och sammanhängande muntligt berätta om något läst eller upplevt. (-)</u></p> <p>* Kan använda ett ganska omfattande vardagligt ordförråd samt allmänna fraser och idiom. Använder många slag av strukturer. (B1.1)</p> <p>* <u>Kan då ordförrådet tryter finna alternativa uttryckssätt. (-)</u></p> <p>* Har ett gott uttal och en godtagbar intonation. (B1.1)</p> <p>* I längre fritt tal förekommer grammatikfel, men de stör sällan förståelsen. (B1.1)</p>	<p>klarar också av texter som kräver en viss slutledningsförmåga. (B1.2)</p> <p>* Tillgodogör sig innehållet i enklare skönlitterära texter. (B1.2)</p> <p>* Kan söka fram och kombinera uppgifter ur olika texter för att utföra en viss uppgift. (B1.2)</p>	<p>* Kan skriva en klart sammanhängande text genom att foga ihop enskilda uttryck till längre avsnitt. Kan effektivt förmedla bekant information genom de vanligaste formerna av skriftlig kommunikation. (B1.1)</p> <p>* Behärskar ett tillräckligt ordförråd och de strukturer som behövs för texter i de flesta bekanta situationer, trots att omskrivningar förekommer. (B1.1)</p> <p>* Det rutinemässiga språkstoffet och grundstrukturerna är relativt felfria, men en del mer krävande strukturer och ordfogningar kan orsaka problem. (B1.1)</p>
---	---	---	--

Kriterier för vitsordet 10 i engelska (A1-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse B 2 1
- Tal B 1 2
- Läsförståelse B 2 1
- Skrivning B 1 2

FINSKA (A2-språk)

SYFTE

Syftet med undervisningen i finska är att eleverna ska utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs i vardagliga finska språksituationer och för fortsatta studier.

Undervisningen ska bidra till att ge eleverna kännedom om orter och sevärdheter i Finland, finska seder och bruk, sånger och litteratur samt övrig finsk kultur.

Eleverna ska lära sig att förstå talad finska i normalt tempo, att muntligt använda språket i enkla vardagliga situationer, att läsa och förstå enkel text och att använda språket i skrift.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur: mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets

kultur.

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 1-6

Eleverna ska tillägna sig ett gott uttal och lära sig

- att förstå och använda vanliga frågor och fraser
- att säga vems något är, vem som har något och var något finns
- att uttrycka antal och priser
- att berätta och fråga om händelser och handlingar samt ge både nekande och jakande svar
- att använda och förstå enkla tidsuttryck

Strukturer

- nominativ singular och plural
- genitiv singular
- adessiv och inessiv i singular
- partitiv singular
- ordningstal i grundform
- jakande och nekande presens

Allmänt att beakta vid tillämpningen av EU:s nivåskala (se bilaga) vid bedömningen av språkkunskaper i grundskolan:

- Hörförståelsens sista punkt på nivå A2.1 och på nivå A2.2 textdelarna *i normalt tempo* respektive *som uttalas långsamt* byter plats, eftersom A2.2 är den högre kravnivån.
- Finska för tvåspråkiga: delmomenten som rör uttal och intonation är inte tillämpliga eftersom den som är tvåspråkig normalt har fullgott uttal.

Kriterier för vitsordet 5 i finska (A2- språk) i slutet av årskurs 6

- Hörförståelse A1.1
- Tal A1.1
- Läsförståelse A1.1
- Skrivning A1.1

Kriterier för vitsordet 8 i finska (A2- språk) i slutet av årskurs 6

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
A2-språk Valfritt läroämne	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling

Kriterier för vitsordet 10 i finska (A2- språk) i slutet av årskurs 6

- Hörförståelse A1.3
- Tal A1.3
- Läsförståelse A2.1
- Skrivning A1.3

CENTRALT INNEHÅLL ÅRSKURS 7-9

Eleverna ska vidareutveckla det de tidigare tillägnat sig samt lära sig

- att beskriva och samtala om händelser och handlingar i skolan, hemma och på fritiden
- att presentera sin hemtrakt
- att uttrycka antal, mängder och priser i vardagliga service- och samtalssituationer
- att uttrycka rörelser eller förflyttningar till och från en plats eller person
- att förstå enkla anvisningar och råd
- att uttrycka känslor och åsikter
- att beskriva och samtala om händelser och handlingar i olika tempus
- att beskriva tider, tillfällen, tillstånd och förändringar
- att förstå bruket av ägandeändelse vid possessiva pronomen
- att beskriva och samtala om händelser, handlingar och upplevelser även med jämförelser och lokalkasus i plural
- att säga vad man gör eller gjorde i vardagliga situationer

Strukturer

- lokalkasus i singular
- ackusativ- och partitivobjekt
- tidsuttryck (fördjupning)
- imperativ 2. person singular
- infinitiv I
- jakande och nekande imperfekt (preteritum)
- jakande och nekande perfekt (pluskvamperfekt kursivt)
- possessivsuffix i huvuddrag
- konditionalis
- pluralböjning

I lärokursen kan därutöver ingå

- essiv och translativ
- infinitiv III
- passiv presens och imperfekt (preteritum)
- grundtal och ordningstal (fördjupning)
- komparativ och superlativ i grundform

Kriterier för vitsordet 5 i finska (A2-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse A1.3
- Tal A1.3
- Läsförståelse A1.3
- Skrivning A1.3

Kriterier för vitsordet 8 i finska (A2-språk) vid slutbedömningen

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
A2-språk Valfritt läroämne	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelseskede	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelseskede	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelseskede	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelseskede

Kriterier för vitsordet 10 i finska (A2-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse B1.2
- Tal B1.2
- Läsförståelse B2.1

- Skrivning B1.2

Finska för tvåspråkiga elever (A2-språk)

Syftet med undervisningen i finska för tvåspråkiga elever är bl.a. att eleverna ska lära sig

- att läsa finsk litteratur
- att skriva utgående från det språk de talar
- att fördjupa och nyansera sitt ordförråd på olika ämnesområden
- att skilja slang och dialekt från normal finska i tal och skrift

Kriterier för vitsordet 5 i finska för tvåspråkiga elever i slutet av årskurs 6

- Hörförståelse B1.1
- Tal A2.2
- Läsförståelse A2.2
- Skrivning A2.1

Kriterier för vitsordet 8 i finska för tvåspråkiga elever i slutet av årskurs 6

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
B1.2 Flytande grundläggande språkfärdighet	B1.1 Fungerande grundläggande språkfärdighet	B1.1 Fungerande grundläggande språkfärdighet	B1.1 Fungerande grundläggande språkfärdighet

Kriterier för vitsordet 10 i finska för tvåspråkiga elever i slutet av årskurs 6

- Hörförståelse B2.1
- Tal B2.1
- Läsförståelse B2.1
- Skrivning B1.2

Kriterier för vitsordet 5 i finska för tvåspråkiga elever vid slutbedömningen

- Hörförståelse B1.1
- Tal B1.1
- Läsförståelse B1.1
- Skrivning A2.2

Kriterier för vitsordet 8 i finska för tvåspråkiga elever vid slutbedömningen

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
B2.1 Självständig språkfärdighet, grundnivå	B2.1 Självständig språkfärdighet, grundnivå	B2.1 Självständig språkfärdighet, grundnivå	B1.2 Flytande grundläggande språkfärdighet

Kriterier för vitsordet 10 i finska för tvåspråkiga elever vid slutbedömningen

- Hörförståelse B2.2
- Tal B2.2
- Läsförståelse B2.2
- Skrivning B2.1

FINSKA (B1- och B2-språk)

SYFTE

Syftet med undervisningen i finska från och med högstadiet är att ge eleverna elementära språkfärdigheter för enkla, vardagliga språksituationer och en grund för fortsatta studier i språket.

Undervisningen bör skapa positiva attityder till språket. Den ska sträva till att få eleverna att våga använda språket och att senare vilja upprätthålla och utveckla sin språkfärdighet.

Undervisningen ska därför även ge eleverna upplysningar om kultur- och samhällslivet i respektive länder.

Eleverna ska lära sig förstå tal i lugnt tempo, att göra sig muntligt förstådda, att läsa text och förstå innehållet och att använda språket i skrift.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur, men samtidigt mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Undervisningen ska planeras utgående från elevernas mognad och intressen och deras framtida behov av språket. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur. Undervisningen bör också beakta elevernas behov av att kunna presentera sig själva och sin hemtrakt.

CENTRALT INNEHÅLL

Att lyssna, tala och samtala

Hör- och talövningar ska inta en central roll i undervisningen. Språket ska vara naturligt och verklighetsnära. Eleverna ska i första hand lära sig ord och uttryck som de behöver i olika vardagssituationer. Utöver ett aktivt ordförråd bör de behärska ett stort passivt ordförråd för att kunna förstå vad de läser och hör.

Man bör sträva till att eleverna från början ska lära sig ett så naturligt och korrekt uttal som möjligt med för språket karakteristisk betoning, rytm och intonation. Vårdat talspråk ska utgöra norm i undervisningen.

Att läsa

Det är nödvändigt att läsa texter på främmande språk bl.a. för att utveckla och befästa ordförrådet. Eleverna ska få övning i att diskutera texterna och att använda lexikon.

Att skriva

Skriftliga övningar ska vara ett stöd för den muntliga kommunikationen och ska bidra till att befästa elevernas förråd av ord och uttryck och grammatiska strukturer. Eleverna ska kunna formulera sig på respektive språk.

Strukturer

- nominativ singular och plural
- genitiv singular
- adessiv och inessiv i singular
- partitiv singular
- ordningstal i grundform
- jakande och nekande presens
- lokalkasus i singular

- ackusativ- och partitivobjekt
- tidsuttryck (fördjupning)
- imperativ 2. person singular
- infinitiv I
- jakande och nekande imperfekt (preterium)

Kriterier för vitsordet 5 i finska (B1- och B2-språk) vid slutbedömningen Språkfärdighet

Färdighetsnivån i finska, franska och tyska (B2) i årskurs 9 enligt nivåskalan för språkkunskaper:

- Hörförståelse A1.2
- Tal A1.1
- Läsförståelse A1.2
- Skrift A1.2

Kriterier för vitsordet 8 i finska (B1- och B2-språk) vid slutbedömningen

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
B1 och B2 språk Valfritt läroämne	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet

Kriterier för vitsordet 10 i finska (B1- och B2-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse A2.2
- Tal A1.3
- Läsförståelse A2.2
- Skrift A2.2

FRANSKA OCH TYSKA (A2-språk)

SYFTE

Syftet med undervisningen i tyska och franska är att eleverna ska utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs i vardagliga språksituationer och för fortsatta studier.

Eleverna ska stimuleras till positiva attityder och till att våga använda språket. Samtidigt ska eleverna få kännedom om levnadsförhållanden, kultur- och samhällsliv hos de folk som talar tyska eller franska.

Eleverna ska lära sig att förstå talad tyska och franska, att muntligt använda språket i enkla vardagliga situationer, att läsa, förstå och skriva okomplicerad text.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur, men samtidigt mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Undervisningen ska planeras utgående från elevernas mognad och intressen och deras framtida behov av språket. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur och tankevärld. Undervisningen bör också beakta elevernas behov av att kunna presentera sig själva och sin hemtrakt.

CENTRALT INNEHÅLL

Att lyssna och tala

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att grundlägga ett gott uttal
- att uppfatta och förstå enkelt vårdat tal
- att i tal uttrycka sig i enkla vardagliga situationer

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att uttrycka sig i fria samtalsövningar

Att läsa

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att läsa och förstå texter med gradvis ökat ordförråd
- att läsa med ökad tonvikt på information och upplevelse

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att intensivt behandla texter med ökad inriktning på textens strukturella uppbyggnad
- att extensivt läsa texter med stegrad svårighetsgrad

Att skriva

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att genom skrivövningar befästa och tillämpa det muntligt inövade
- att uttrycka sig i skrift och att stava

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att skriva i såväl bunden som fri form

Språklära och språkkännedom

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att använda fraser och enklare grammatiska mönster

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att använda språket grammatiskt riktigt

Franska

Substantiv

- bestämd och obestämd form i singular och plural

Verb

- presens av första konjugationen och av *être* och *avoir*

Pronomen

- personliga i subjektsform
- possessiva i singular

Räkneord

- grundtal

Tyska

Substantiv

- bestämd och obestämd artikel
- singular och plural

Verb

- presens av regelbundna verb och av *haben* och *sein*
- perfekt av regelbundna verb

Pronomen

- personliga i subjektsform

Räkneord

- grundtal

Franska

Substantiv

- genitiv
  - partitiv artikel
- Verb
- vanliga oregelbundna verb i presens
  - andra och tredje konjugationens verb i presens
  - passé composé
  - l'imparfait
  - futurum
  - imperativ
  - reflexiva verb
- Adjektiv
- komparation
  - placering och böjning
- Pronomen
- personliga pronomen som direktobjekt
  - possessiva
  - demonstrativa
- Räkneord
- ordningstal
- Prepositioner
- Negationer
- Frågeord och frågekonstruktioner

Tyska

- Substantiv
- ackusativ- och dativobjekt
  - genitiv
- Prepositioner
- med ackusativ
  - med dativ
  - med ackusativ eller dativ
- Verb
- modala hjälpverb
  - oregelbundna verb i presens och perfekt
  - perfekt med *sein*
  - imperfekt
- Pronomen
- personliga pronomen i ackusativ och dativ
  - possessiva pronomen i ackusativ och dativ
- Räkneord
- ordningstal
- Bisatser

Kriterier för vitsordet 5 i franska och tyska (A2-språk) i slutet av årskurs 6

- Hörförståelse A1.1
- Tal Behärskar några få ord och uttryck. Kan ej uttrycka sig fritt och kommunikationen är beroende av samtalspartnern/Uppnår i någon mån kraven för A1.1 - nivån
- Läsförståelse A1.1

- Skrivning A1.1

Kriterier för vitsordet 8 i franska och tyska (A2-språk) i slutet av årskurs 6

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
Franska Tyska Valfritt läroämne	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.1 De första grunderna i språket	A1.2 Elementär språkfärdighet Stadd utveckling	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling

Inlärningsstrategier

Eleven kan, förutom att arbeta med läro- och ordböcker, använda olika arbetssätt som är effektiva i språkstudier, såsom parövningar, sånger och lekar.

Kulturell kompetens

Eleven känner till det mest centrala i målspråkets kultur samt likheter och skillnader mellan sin egen kultur och den främmande kulturen.

Kriterier för vitsordet 10 i franska och tyska (A2-språk) i slutet av årskurs 6

- Hörförståelse A1.3
- Tal A1.2
- Läsförståelse A1.3
- Skrivning A1.3

Kriterier för vitsordet 5 i franska och tyska (A2-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse A1.2
- Tal A1.2
- Läsförståelse A1.2
- Skrivning A1.2

Kriterier för vitsordet 8 i franska och tyska (A2-språk) vid slutbedömningen

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
Franska Tyska Valfritt läroämne	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekedje	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekedje	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekedje

Inlärningsstrategier

Eleven kan, förutom att arbeta med läro- och ordböcker, använda olika arbetssätt som är effektiva i språkstudier såsom diskussioner parvis och i smågrupper. Eleven har insett att språkinläring förutsätter kommunikativ träning.

Kulturell kompetens

Eleven känner till målspråkets kultur samt likheter och skillnader mellan sin egen kultur och den främmande kulturen.

Kriterier för vitsordet 10 i franska och tyska (A2-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse A2.2
- Tal A2.1
- Läsförståelse A2.2
- Skrivning A2.2

FRANSKA OCH TYSKA (B1- OCH B2-språk)

SYFTE

Syftet med undervisningen i tyska och franska från och med högstadiet är att ge eleverna elementära språkfärdigheter för enkla, vardagliga språksituationer och en grund för fortsatta studier i språket.

Undervisningen bör skapa positiva attityder till språket. Den ska sträva till att få eleverna att våga använda språket och att senare vilja upprätthålla och utveckla sin språkfärdighet. Språkstudier utvecklar i allmänhet elevernas världsbild och befrämjar internationell förståelse. Undervisningen ska därför även ge eleverna upplysningar om kultur- och samhällslivet i respektive länder. Eleverna ska lära sig förstå talad franska och tyska och att göra sig muntligt förstådda i enkla vardagliga situationer, samt läsa, förstå och skriva okomplicerad text.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur, men samtidigt mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Undervisningen ska planeras utgående från elevernas mognad och intressen och deras framtida behov av språket. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur och tankevärld. Undervisningen bör också beakta elevernas behov av att kunna presentera sig själva och sin hemtrakt.

CENTRALT INNEHÅLL

Att lyssna och tala

Hör- och talövningar ska inta en central roll i undervisningen. Språket ska vara naturligt och verklighetsnära. Eleverna ska i första hand lära sig ord och uttryck som de behöver i olika vardagssituationer. Utöver ett aktivt ordförråd bör de behärska ett stort passivt ordförråd för att kunna förstå vad de läser och hör.

Man bör sträva till att eleverna från början ska lära sig ett så naturligt och korrekt uttal som möjligt med för språket karakteristisk betoning, rytm och intonation. De ska regelbundet lyssna på autentiskt språk och uttal av infödda talare. Vårdat talspråk ska utgöra norm i undervisningen.

Att läsa

Eleverna bör arbeta med texter både intensivt och extensivt för att utveckla och befästa ordförrådet. Eleverna ska även få övning i att använda lexikon.

Att skriva

Skriftliga övningar ska vara ett stöd för den muntliga kommunikationen och ska bidra till att befästa elevernas förråd av ord och uttryck och grammatiska strukturer. Eleverna ska kunna formulera sig på respektive språk. Fria övningar bör vara regelbundna inslag i undervisningen.

Språklära och språkkännedom

Eleverna ska genom varierade övningar träna sig i att använda språket grammatiskt riktigt.

Franska

Substantiv

- bestämd och obestämd form i singular och plural
- genitiv
- partitiv artikel

Verb

- presens av regelbundna verb

- vanliga oregelbundna verb i presens
- passé composé med avoir
- l'imparfait
- futur proche
- reflexiva verb
- imperativ

Adjektiv

- komparation
- placering och böjning

Pronomen

- personliga pronomen som subjekt och direktobjekt
- possessiva
- demonstrativa

Räkneord

- grundtal
- ordningstal

Prepositioner

Negationer

Frågeord och frågekonstruktioner

Tyska

Substantiv

- bestämd och obestämd artikel
- singular och plural
- ackusativ- och dativobjekt
- genitiv

Prepositioner

- med ackusativ
- med dativ
- med ackusativ eller dativ

Verb

- presens av regelbundna och oregelbundna verb
- modala hjälpverb
- perfekt av regelbundna och oregelbundna verb

Pronomen

- personliga pronomen i ackusativ och dativ
- possessiva pronomen i ackusativ och dativ

Räkneord

- grundtal
- ordningstal

Bisatser

Kriterier för vitsordet 5 i franska och tyska (B1- och B2-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse A1.2
- Tal A1.1
- Läsförståelse A1.2
- Skrift A1.2

Kriterier för vitsordet 8 i franska och tyska (B1- och B2-språk) vid slutbedömningen

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift

Franska Tyska Valfritt läroämne	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet
--	---	---	---	---

Inlärningsstrategier

Eleven kan, förutom att arbeta med läro- och ordböcker, använda olika arbetssätt som är effektiva i språkstudier såsom diskussioner parvis och i smågrupper. Eleven har insett att språkinläring förutsätter kommunikativ träning.

Kulturell kompetens

Eleven känner till målspråkets kultur samt likheter och skillnader mellan sin egen kultur och den främmande kulturen.

Kriterier för vitsordet 10 i franska och tyska (B1- och B2-språk) vid slutbedömningen

- Hörförståelse   A2.1
- Tal   A1.3
- Läsförståelse   A2.1
- Skrift   A2.1

TIMFÖRDELNINGEN

TIMFÖRDELNING i grundskolan på Åland, årskurserna 1-6¹⁵

Fr.o.m. läsåret 2010-2011

	Minimiantal vt
Svenska	32
Matematik	22
Miljö- och naturkunskap	17 (tidigare 15)
Omgivningskunskap	8
Biologi	3
Geografi ²	3
Fysik och kemi ²	3 (tidigare 0)
Samhällsorientering	9 (tidigare 11)
Religions-/livsåskådningskunskap	6 (tidigare 8)
Historia och samhällskunskap ²	3
Konst- och färdighetsämnen	44
Musik	6
Bildkonst	6
Slöjd	8
Idrott	12
Engelska (A1)	8
Gemensamma läroämnen	132
Valfria läroämnen³	4
Finska, franska, tyska (A2)	
Sammanlagd undervisning⁴	132-144/148⁵
Minimi- och maximiantal veckotimmar	

Beslut nr 39 U30-26.05.2009 om lärokurs i fysik och kemi.

¹ 19-21 veckotimmar i årskurserna 1-2, 23-25 veckotimmar i årskurserna 3-4 och 24-26 veckotimmar i årskurserna 5-6. För elever som väljer att läsa ett valfritt språk kan antalet veckotimmar vara högst två timmar större.

² Undervisning fr.o.m. årskurs 4, forts. på undervisning som ingår i omgivningskunskap i årskurserna 1-3.

³ Åtminstone ett av språken ska erbjudas.

⁴ Därutöver kan ges stödundervisning.

⁵ Maximiantal timmar för elever som läser ett valfritt språk.

TIMFÖRDELNING i grundskolan på Åland, årskurserna 7-9¹⁶

Fr.o.m. läsåret 2011-2012

	Minimiantal vt
Svenska	8
Matematik	10
Miljö- och naturkunskap	17 (tidigare 14)
Biologi och geografi	8
Fysik och kemi	6
Hälsokunskap	3 (tidigare 0)
Samhällsorientering	10
Religions-/livsåskådningskunskap	3
Historia och samhällskunskap	7
Konst- och färdighetsämnen	16
Musik	2
Bildkonst	2
Slöjd	3
Idrott	6
Hemkunskap	3
Engelska (A1)	7
Elevhandledning	2
Gemensamma läroämnena	70 (tidigare 67, 66)
Valfria läroämnena/tillvalsämnena²	11 (tid. max 29, 30)
)Finska, franska, tyska (A2)	9
Finska, franska, tyska (B1)	6
Finska, franska, tyska (B2)	4
<u>Sammanlagd undervisning³</u>	81-90/96⁴
Minimi- och maximiantal veckotimmar	

Beslut nr 25 U30-06.04.2011 om lärokurs i hälsokunskap.

¹⁶ 27-30 veckotimmar per årskurs. För elever som väljer att läsa minst ett valfritt språk kan antalet veckotimmar vara högst två timmar större.

² Åtminstone ett av språken ska erbjudas.

³ Därutöver kan ges stödundervisning.

⁴ Maximiantal veckotimmar för elever som läser minst ett valfritt språk.

TIMFÖRDELNING i grundskolan på Åland, årskurserna 1-9

Undervisning i veckotimmar¹⁷

Fr.o.m. läsåret 2010-2011 (Åk 1-6)

Fr.o.m. läsåret 2011-2012 (Åk 7-9)

	Åk 1-6	Åk 7-9	Åk 1-9
Svenska	32	8	40
Matematik	22	10	32
Miljö- och naturkunskap	17	17	34
Omgivningskunskap	9		
Biologi och geografi ²	3+3	8	11
Fysik och kemi ²	3	6	9
Hälsokunskap		3	3
Samhällsorientering	9	10	19
Religions-/livsåskådningskunskap	6	3	9
Historia och samhällskunskap ²	3	7	10
Konst- och färdighetsämnen	44	16	60
Musik	6	2	8
Bildkonst	6	2	8
Slöjd	8	3	11
Idrott	12	6	18
Hemkunskap		3	3
Engelska (A1)	8	7	15
Elevhandledning³		2	2
Gemensamma läroämnen	132	70	202
Valfria läroämnen/tillvalsämnen⁴	4	11	15
Finska, franska, tyska (A2)	4	9	13
Finska, franska, tyska (B1)		6	6
Finska, franska, tyska (B2)		4	4
Sammanlagd undervisning⁵	132-	81-	213-
Minimi- och maximiantal veckotimmar	144/148⁶	90/96⁶	234/244⁶

¹⁷ Minimiantal årsveckotimmar. En årsveckotimme motsvarar 38 veckotimmar. En veckotimme = 45 minuter.

² Undervisning fr.o.m. årskurs 4, forts. på undervisning som ingår i omgivningskunskap i årskurs 1-3.

³ Elevhandledning fr.o.m. årskurs 1, i årskurserna 7-9 även under särskilda lektioner.

⁴ Åtminstone ett av språken ska erbjudas.

⁵ Därutöver kan ges stödundervisning.

⁶ Maximiantal veckotimmar för elever som läser minst ett valfritt språk.